

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ: ΜΕΘΟΔΟΙ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ

**Οικονομική κρίση και πολιτικές αντιμετώπισης των
προβλημάτων στέγασης: Η περίπτωση του προγράμματος
«Κοινωνικής Κατοικίας» στην περιφέρεια Αττικής.**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Καραμιχάλη Άννα-Μαρία

Τριμελής εξεταστική επιτροπή:
Κωνσταντίνος Δημουλάς, Επίκουρος Καθηγητής, Επιβλέπων

Γιάννης Κουζής, Καθηγητής

Χρίστος Παπαθεοδώρου, Καθηγητής

Αθήνα, Ιανουάριος 2018

Copyright © Καραμιχάλη Άννα-Μαρία, 2018.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τη συγγραφέα.

Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τη συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

ΑΡΤΙΚΟΛΕΞΑ

ΑΕΠ=Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν

ΑμεΑ= Άτομα με αναπηρία

Δ.Ε.Κ.Ο.= Δημοσιών Επιχειρήσεων και Οργανισμών

Ε.Ε. = Ευρωπαϊκή Ένωση

Ε.Σ.Π.Α.= Εθνικού Συμβουλίου Ποιότητας για την Ανάπτυξη

ΕΛ.ΣΤΑΤ.= Ελληνική στατιστική αρχή

Ε.Κ.Κ.Α.= Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης

ΕΝΦΙΑ=Ενιαίος φόρος ιδιοκτησίας ακινήτου

Ε.Σ.Π.Α.= Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς

Ε.Ι.Ε.Α.Δ.= Εθνικού Ινστιτούτου Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού

Ε.Ε.Σ.= Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός

F.E.A.N.T.S.A. =European Federation of National Organizations working with the Homeless

ETHOS=European Typology on Homelessness and Housing Exclusion

ΙΣΤ= Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος

ΚΕΑ=Κοινωνικό εισόδημα αλληλεγγύης

ΚΕΔΕ=Κεντρική ένωση Δήμων

Κ.Υ.Α.Δ.Α.= Κέντρο Υποδοχής Αστεγών Δήμου Αθηναίων

Μ.Κ.Ο.= Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις

Ο.Α.Ε.Δ.= Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού

ΟΚΕ=Οικονομική και κοινωνική επιτροπή Ελλάδος

PRAKSIS=Προγράμματα Ανάπτυξης Ιατρικής Στήριξης και Συνεργασίας

Τ.Ε.Β.Α.= Ταμείο Ευρωπαϊκής Βοήθειας προς τους Απόρους

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους όσους συνέβαλλαν με τον τρόπο τους στη συγγραφή της παρούσας εργασίας. Ιδιαίτερος θέλω να αναφερθώ στον επιβλέπων Επίκουρο Καθηγητή κ. Κωνσταντίνο Δημουλά, ο οποίος με ενδιαφέρον με καθοδήγησε και με βοήθησε να συνεχίσω την προσπάθειά μου μέχρι τέλος και να μην χάνω την ψυχραιμία μου. Στη συνέχεια, θέλω να ευχαριστήσω τους εργαζόμενους του προγράμματος "Κοινωνική Κατοικία" στην ΜΚΟ Praksis, για την συμβολή τους μέσω των συνεντεύξεων που μου έδωσαν, παραχωρώντας πλούσιο υλικό για την προσέγγιση του συγκεκριμένου θέματος προς διερεύνηση. Τέλος, θέλω να ευχαριστήσω τους φίλους μου και ιδιαίτερα την οικογένειά μου που αγωνίζεται μαζί μου όλα αυτά τα χρόνια για να προχωράω αταλάντευτα μπροστά στη ζωή.

Contents

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΣΤΕΡΗΣΗ.....	11
1.1. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ.....	13
1.1.1 ΓΕΝΙΚΗ Η ΑΠΟΛΥΤΗ ΦΤΩΧΕΙΑ.....	15
1.2. ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΚΗ ΑΝΕΠΑΡΚΕΙΑ ΚΑΙ ΥΛΙΚΗ ΣΤΕΡΗΣΗ.....	15
1.3 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ.....	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΑΣΤΕΓΟΙ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ.....	20
2.1 ΣΤΕΓΑΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ.....	20
2.2 ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΑΣΤΕΓΙΑΣ.....	21
2.3. ΟΙ ΑΣΤΕΓΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	22
2.4 ΜΕΤΡΑ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΡΜΟΔΙΟΙ ΦΟΡΕΙΣ.....	24
2.4.1 ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΤΩΝ ΑΣΤΕΓΩΝ.....	25
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3:ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΤΗΣ ΜΚΟ PRAKSIS.....	32
3.1. ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΣΚΟΠΟΙ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ.....	32
3.2. ΔΟΜΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ.....	34
3.3 ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΝΤΑΞΗΣ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΑΙΤΗΣΕΩΝ.....	36
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΈΡΕΥΝΑ.....	40
4.1. ΣΚΟΠΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ-ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ.....	40
4.2. ΥΛΙΚΟ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	41
4.2.1 ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	41
4.2.2 ΜΕΘΟΔΟΣ ΠΟΙΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΚΑΙ ΚΩΔΙΚΟΠΟΙΗΣΗ.....	42
4.2.3 ΔΕΙΓΜΑ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	43
4.2.4ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΨΙΑ.....	44
4.2.5 ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ.....	44
4.2.6 ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ.....	44
4.3 ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ.....	45
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ.....	46
5.1 ΑΦΕΤΗΡΙΑ ΤΗΣ "ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ" ΤΗΣ ΜΚΟ PRAKSIS.....	46
5.2 ΠΛΑΙΣΙΟ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ.....	47
5.3 ΚΡΙΤΗΡΙΑ - ΑΛΛΑΓΕΣ ΤΩΝ ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΛΛΑΓΩΝ-ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΝΕΩΝ ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ.....	48
5.4 ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΩΦΕΛΟΥΜΕΝΩΝ.....	51

5.5 ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΓΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΣ	55
5.6 ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ	57
5.7 ΑΛΛΑΓΕΣ	59
5.8 ΑΛΛΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΑΠΌ ΤΗΝ "ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ"	61
5.9 ΤΟ ΙΔΡΥΜΑ ΣΤΑΥΡΟΣ ΝΙΑΡΧΟΣ ΩΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣ	62
5.10 ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	64
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ- ΣΥΖΗΤΗΣΗ	66
ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	72
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	75
ΟΔΗΓΟΣ ΗΜΙΔΟΜΗΜΕΝΗΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ	75
ΔΕΙΓΜΑ	77
ABSTRACT	78

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το κοινωνικό φαινόμενο της φτώχειας κατά τον 20ο αιώνα, για την Ευρώπη, έχει μπει σε μια νέα βάση μελέτης και διαπραγμάτευσης. Η εμφάνιση της οικονομικής κρίσης και η επιρροή αυτής, σε όλες τις Ευρωπαϊκές χώρες σε συνδυασμό με τα κοινωνικά προβλήματα που ακολούθησαν (ανεργία, αστεγία, εγκληματικότητα κ.α.) έθεσαν την αντιμετώπιση της ανέχειας σε προτεραιότητα στην κοινωνική πολιτική των Ευρωπαϊκών χωρών. Ήδη, από τα τέλη του 19ου αιώνα, οι μεγάλες επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης είχαν αρχίσει να γίνονται εμφανείς με τα ποσοστά των ανέργων και των ατόμων στα όρια της φτώχειας να αυξάνονται, σταθερά (Μπαλδούρος & Ναούμη, 2010)

Ακόμη, το επίσημο όριο της φτώχειας που ορίζεται ως το 60% του ισοδύναμου διάμεσου εισοδήματος του συνόλου του πληθυσμού υποτιμά την πραγματική έκταση του φαινομένου της φτώχειας στην Ελλάδα. Αυτές οι συνθήκες, σε συνδυασμό με την ανεπαρκή κοινωνική πολιτική, οδήγησαν σε όξυνση του φαινομένου των αστέγων σύμφωνα με την ευρωπαϊκή τυπολογία για την έλλειψη της στέγης και του αποκλεισμού από την κατοικία .

Με αφορμή την εμφάνιση των παραπάνω φαινομένων, μια από τις πολιτικές που εφαρμόστηκαν είναι η κοινωνική κατοικία. Το πρόγραμμα της κοινωνικής κατοικίας στοχεύει στην υποστήριξη οικογενειών που έχουν πληγεί από την οικονομική κρίση των τελευταίων ετών και κινδυνεύουν να έρθουν αντιμέτωπες με την αστεγία. Μέσω της παροχής εξειδικευμένων υπηρεσιών υποστήριξης, το πρόγραμμα επιδιώκει να βοηθήσει οικογένειες που αντιμετωπίζουν συνέπειες της οικονομικής κρίσης όπως η ανεργία και η υποαπασχόληση με στόχο την διατήρηση της στέγης, την εργασιακή και κοινωνική επανένταξη.

Η παρούσα μελέτη πρόκειται να επιδιώξει την διερεύνηση του προβλήματος της έλλειψης στέγης και του αποκλεισμού από την κατοικία σε συνδυασμό με την παρουσίαση των προγραμμάτων κοινωνικής πολιτικής που εφαρμόζονται στην Ελλάδα. Βασικό στόχο, αποτελεί η ανάδειξη του βαθμού που συμβάλει ως εφαρμοσμένο πρόγραμμα κοινωνικής πολιτικής η "Κοινωνική Κατοικία" της ΜΚΟ Praksis στην άμβλυνση του φάσματος των συνεπειών της οικονομικής κρίσης.

Η παρούσα εργασία χωρίζεται σε δυο βασικά μέρη: το θεωρητικό και το ερευνητικό .Στο θεωρητικό γίνεται εκτενής αναφορά στα φαινόμενα της φτώχειας ,της αποστέρησης υπό το πρίσμα της οικονομικής κρίσης. Ακόμη γίνεται αναφορά στην στεγαστική πολιτική για τους άστεγους εστιάζοντας στο πρόγραμμα "Κοινωνική Κατοικία". Στο ερευνητικό μέρος περιλαμβάνεται η μεθοδολογία ,τα αποτελέσματα και τα συμπεράσματα της έρευνας. Η έρευνα

βασιζόμενη σε επιτόπια συμμετοχική παρατήρηση και σε συνεντεύξεις με στελέχη του προγράμματος της "Κοινωνικής Κατοικίας" θα συμβάλει στην εξαγωγή συμπερασμάτων και πιθανών προτάσεων.

Τα αποτελέσματα της ερευνητικής δραστηριότητας, επικεντρώνονται στην ανάδειξη της τρέχουσας πραγματικότητας αναφορικά με την κοινωνική πολιτική και τα προγράμματα που εφαρμόζει για την αντιμετώπιση της φτώχειας και των προβλημάτων στέγης. Από την διεξαγωγή της έρευνας διαπιστώθηκε η άποψη των επαγγελματιών που εργάζονται στο εφαρμοσμένο πρόγραμμα κοινωνικής πολιτικής "Κοινωνική Κατοικία", ότι υπάρχει ανάγκη για μεταρρυθμίσεις του υπάρχοντος κρατικού συστήματος σχετικά με τις πολιτικές στέγασης. Τέλος, οι επαγγελματίες παρέθεσαν πληροφορίες για το πρόγραμμα που εργάζονται προτάσεις βελτιστοποίησης της λειτουργίας του και εν συνεχεία των αλλαγών που θεωρούν ότι χρειάζονται.

Λέξεις κλειδιά: Φτώχεια, οικονομική κρίση ,έλλειψη στέγης, στεγαστική πολιτική, άστεγοι , πολιτικές στήριξης

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα τελευταία χρόνια, το φαινόμενο της φτώχειας και της έλλειψης στέγης έχει οξυνθεί, λόγω της διεθνούς οικονομικής κρίσης, η οποία έχει επιφέρει αλλαγές στην δομή της οικονομίας. Η οικονομική κρίση σε συνδυασμό με τα μέτρα λιτότητας για την μείωση των ελλειμμάτων του κρατικού προϋπολογισμού, αύξησε την ανεργία και άλλαξε την δομή στην αγορά εργασίας, μείωσε τους ρυθμούς ανάπτυξης της οικονομίας, αύξησε τον πληθωρισμό, μείωσε την πραγματική αξία των εισοδημάτων των νοικοκυριών, ενώ παράλληλα μείωσε και τους μισθούς.

Η οικονομική κρίση, η φτώχεια και η ανεργία, σε συνδυασμό με την ανεπαρκή κοινωνική πολιτική του κράτους οδήγησε σε όξυνση και του φαινομένου των αστέγων. Μάλιστα, στα πλαίσια των μέτρων λιτότητας και της οικονομικής κρίσης, παρατηρήθηκε μείωση των κοινωνικών δαπανών στην Ελλάδα, που ήταν ούτως ή άλλως χαμηλές σε σχέση με άλλες χώρες της Ευρώπης.

Το πρόβλημα της έλλειψης στέγης δεν έχει μελετηθεί εκτενώς, συγκριτικά με την σημαντικότητά του. Το μέγεθος των αρνητικών συνεπειών του φαινομένου είναι μεγάλο και απειλητικό για την κοινωνική συνοχή. Αυτό καθιστά αναγκαία και επιτακτική την πιο ουσιαστική μελέτη του, ώστε οι έρευνες να λειτουργήσουν ως συμβουλευτικά εργαλεία για την λήψη μέτρων και πολιτικών για την πρόληψη και την αντιμετώπιση του φαινομένου.

Η παρούσα εργασία έχει ως σκοπό να διερευνήσει σε βάθος τα φαινόμενα της φτώχειας και της έλλειψης στέγης καθώς και παρουσιάσει τα προγραμμάτων κοινωνικής πολιτικής που έχουν ως ομάδα στόχου την πληθυσμιακή ομάδα των αστέγων. Επειδή η φτώχεια και η στεγαστική πολιτική συνδέονται άμεσα με το πρόβλημα των αστέγων, στην παρούσα εργασία παρουσιάζεται το θεωρητικό υπόβαθρο αυτών των εννοιών. Ωστόσο, το ερευνητικό μέρος της εργασίας εστιάζει στο πρόβλημα της έλλειψης στέγης μέσα από την περίπτωση ενός προγράμματος μη κρατικής κοινωνικής πολιτικής. Ο βασικός σκοπός της εργασίας, λοιπόν, είναι η ανασκόπηση των πολιτικών αντιμετώπισης των προβλημάτων στέγασης μέσα από την περίπτωση ενός προγράμματος κοινωνικής πολιτικής για την αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης.

Για να επιτευχθούν οι σκοποί της εργασίας, η εργασία διαμορφώνεται ως εξής: Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζεται το θεωρητικό υπόβαθρο της έννοιας της φτώχειας και της αποστέρησης, ενώ μελετώνται τα φαινόμενα αυτά και κάτω από το πρίσμα της σύγχρονης οικονομικής κρίσης που βιώνει η Ελλάδα.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, γίνεται μια ανασκόπηση του προβλήματος των αστέγων, και παρουσιάζονται οι πολιτικές και τα μέτρα καταπολέμησης για την στήριξή τους.

Στο τρίτο κεφάλαιο, γίνεται πλήρη αναφορά στο πρόγραμμα "Κοινωνική Κατοικία " της μη κυβερνητικής οργάνωσης Praksis .Παρουσιάζονται οι αρχές και οι σκοποί του προγράμματος καθώς και η δομή του.

Στο τέταρτο κεφάλαιο, περιγράφεται ειδικότερα η μεθοδολογία που ακολούθησε η συγκεκριμένη ποιοτική έρευνα χρησιμοποιώντας ως εργαλεία συνεντεύξεις σε βάθος και την μη συμμετοχική παρατήρηση.

Στο πέμπτο κεφάλαιο, παρουσιάζονται τα ερευνητικά αποτελέσματα. Η έρευνα εξετάζει ειδικότερα τον βαθμό που συνέβαλε το υπό έρευνα πρόγραμμα στην άμβλυνση του φάσματος των συνεπειών της οικονομικής κρίσης ως πρόγραμμα εφαρμοσμένης κοινωνικής πολιτικής. Αυτός είναι και ο βασικός στόχος της ερευνητικής διαδικασίας.

Τέλος , καταγράφονται τα συμπεράσματα της έρευνας που διεξήχθη και οι προτάσεις όπως αυτές προκύπτουν από τους επαγγελματίες στους οποίους πραγματοποιήθηκαν οι συνεντεύξεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΣΤΕΡΗΣΗ

Συνήθως η οικονομική κρίση οδηγεί στέρηση πολλών αγαθών. Ένα από τα προβλήματα που εμφανίζονται είναι ότι οι άνθρωποι δεν μπορούν να καλύψουν βασικές τους ανάγκες όπως είναι η κατοικία, οι λογαριασμοί ΔΕΚΟ και η διατροφή. Ειδικά στην Ελλάδα έχουμε αυτά τα φαινόμενα με αφορμή τα οποία δημιουργήθηκε το πρόγραμμα το οποίο μελετά η παρούσα εργασία και που θα γίνει εκτενής αναφορά σε αυτό σε επόμενα κεφάλαια. Πριν γίνει αναφορά στο πρόγραμμα κρίνεται απαραίτητο να γίνει μια ανασκόπηση στα φαινόμενα της φτώχειας και της αποστέρησης.

Στις πρώτες μελέτες περί φτώχειας, επικρατούσε η άποψη ότι ένα μεγάλο μέρος της φτώχειας αποδίδεται στην συμπεριφορά των φτωχών (Καράγιωργας, 1990). Αίτια, λοιπόν, της φτώχειας θεωρούνταν κάποια ελαττώματα του χαρακτήρα των ατόμων, όπως η τεμπελιά και η απρονοησία. Ήδη ο Rowntree τον 19^ο αιώνα στο έργο του θεωρούσε ότι, το μεγαλύτερο ποσοστό των φτωχών περιήλθαν στην κατάσταση φτώχειας, λόγω της κακής διαχείρισης του εισοδήματός τους και όχι λόγω ανεπάρκειας εισοδήματος. Αυτό το είδος της φτώχειας, μάλιστα, ο ερευνητής το ονομάζει «δευτερεύουσα φτώχεια». Ωστόσο, ο Rowntree αναγνωρίζει ότι κάποιο απρόβλεπτο γεγονός επίσης, μπορεί να οδηγήσει στη φτώχεια, όπως η αρρώστια ή ο θάνατος του αρχηγού της οικογένειας. (Καράγιωργας, 1990).

Ωστόσο, αυτή η αρχική αντίληψη έχει πάψει να είναι δημοφιλής. Επικράτησε η άποψη ότι, η φτώχεια αλλά και η οικονομική ανισότητα, που αποτελεί συγγενές φαινόμενο με την φτώχεια, είναι ενδογενή χαρακτηριστικά του σύγχρονου καπιταλιστικού οικονομικού συστήματος και μάλιστα, αυτή η άποψη γίνεται αποδεκτή όχι μόνο από τους πολέμιους του συστήματος αλλά και από τους οπαδούς του. Με την έννοια ότι η φτώχεια αποτελεί ενδογενές στοιχείο του καπιταλιστικού οικονομικού συστήματος εννοείται ότι αποτελεί υποχρεωτική αναγκαιότητα για την λειτουργία του (Καράγιωργας, 1990).

Ο Lewis είχε αναπτύξει μια ανθρωπολογική άποψη για την φτώχεια, θέλοντας να ερμηνεύσει το φαινόμενο. Σύμφωνα με αυτή, οι φτωχοί σχηματίζουν μια υποκοινωνία που έχει την δική της υποκουλτούρα. Αυτή η υποκουλτούρα από την στιγμή που θα δημιουργηθεί, αυτοδιαιώνίζεται, θέτοντας τους φτωχούς σε ένα «φαύλο κύκλο της φτώχειας». Στα πλαίσια αυτού του φαύλου κύκλου, οι φτωχοί μένουν ανεπηρέαστοι από κοινωνικοοικονομικές μεταβολές, με αποτέλεσμα να μην αρπάζουν ευκαιρίες που παρουσιάζονται ώστε να βγουν από την κατάσταση της φτώχειας (Καράγιωργας, 1990).

Η οικονομική προσέγγιση της φτώχειας πραγματοποιείται μέσω της οικονομικής ανισότητας. Πολλοί οικονομολόγοι υποστηρίζουν ότι η φτώχεια δημιουργείται από την οικονομική ανισότητα. Συνεπώς, σύμφωνα με αυτή την προσέγγιση, προσδιορίζοντας τους παράγοντες που διαμορφώνουν το επίπεδο των εισοδημάτων και τις διαφορές τους, εξηγείται και το φαινόμενο της φτώχειας και μπορούν να προταθούν πολιτικές αντιμετώπισης της φτώχειας. Γενικά, η ανισότητα σχετίζεται θετικά με την φτώχεια, δηλαδή μια αύξηση στην οικονομική ανισότητα θα οδηγήσει σε μια αύξηση στον αριθμό των φτωχών (Καράγιωργας, 1990).

Μια άλλη προσέγγιση από την Λέβιτας υποστηρίζει ότι η δυναμική της φτώχειας μπορεί να διαπιστωθεί από τους αρχικούς δείκτες αποστέρησης. Ύστερα από έρευνα που πραγματοποίησε μετρώντας τον αριθμό των στερήσεων που έχει δεχθεί το δείγμα εστιάζει σε δύο αναδυόμενες ομάδες φτωχών τους ευάλωτους στην φτώχεια και σε αυτούς που διέφυγαν πρόσφατα από την φτώχεια. Οι μεν έχουν χαμηλό εισόδημα αλλά προσπαθούν να διατηρήσουν το υψηλά το επίπεδο συνθηκών διαβίωσης και οι δε έχουν ικανοποιητικό εισόδημα αλλά εξακολουθούν να έχουν χαμηλό επίπεδο διαβίωσης. (Bradshaw et al., 2000)

Αυτές οι δύο νέες ομάδες που εντοπίζονται παραπάνω έχουν ως κοινό σημείο τον κίνδυνο φτώχειας και ότι συνεπάγεται αυτό. Στην Ελλάδα οι συνέπειες της οικονομικής κρίσης οδήγησαν πολλούς ανθρώπους στο όριο της φτώχειας καθώς πολλοί ήταν εκείνοι που έχασαν την εργασία τους ή μειώθηκε σημαντικά και ξαφνικά το εισόδημά τους .

Διάφοροι μελετητές έχουν καταθέσει και διάφορες απόψεις επί του θέματος. Η πρώτη προσέγγιση συνιστά έναν αναδιανεμητικό ρόλο (Redistributive Discourse, RED) και αντιμετωπίζει τον κοινωνικό αποκλεισμό ως συνέπεια της φτώχειας. Συγκεκριμένα, ο Peter Townsend υποστήριξε ότι η φτώχεια δεν θα πρέπει να γίνεται αντιληπτή υπό το πρίσμα των όρων επιβίωσης αλλά υπό το πρίσμα των δυνατοτήτων που έχει ο άνθρωπος όταν συμμετέχει στην συνηθισμένη κοινωνική ζωή. Θεωρείται φτωχός αυτός που δεν έχει τα απαραίτητα προς το ζην, όταν δηλαδή οι πόροι του υπολείπονται σε σχέση με τον μέσο όρο, οπότε και αυτά τα άτομα εκ των πραγμάτων μένουν στο περιθώριο. Άλλη προσέγγιση είναι αυτή που εξετάζει τους ανθρώπους που μένουν στο περιθώριο όταν είναι εκτός της αγοράς εργασίας. Θεωρείται δηλαδή ως πρωταρχικό και ίσως και μοναδικά αποδεκτό μέσο ενσωμάτωσης των ανθρώπων που βρίσκονται σε ηλικία εργασίας, στην κοινωνία (Social Integration Discourse, SID). Η τρίτη προσέγγιση εστιάζει στις ηθικές και πολιτισμικές αιτίες της φτώχειας (Moral Underclass Discourse, MUD), όταν δηλαδή περιθωριοποιείται κάποιος λόγω ηθικής, όπως στην περίπτωση της εφηβικής εγκυμοσύνης, παραβατικότητα, άτομα που μένουν εκτός σχολείου

κλπ. Σε γενικές γραμμές και πολύ απλουστευμένα θα λέγαμε ότι σύμφωνα με τους RED οι φτωχοί δεν έχουν λεφτά, σύμφωνα με τους SID, δεν έχουν εργασία και σύμφωνα με τους MUD δεν έχουν ηθική. (Levitas 2004:228-234). Όσο μια χώρα μεγαλώνει και αναπτύσσεται οικονομικά τόσο περισσότερο τη χαρακτηρίζει το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού. Σαν να προδίδει τις κρυφές και φανερές αδυναμίες μιας κοινωνίας. Αποτελεί την άλλη μισή και δυσάρεστη πραγματικότητα των σύγχρονων κοινωνιών δηλαδή αποτελεί το γνήσιο προϊόν κοινωνικής μεταβολής και αποτέλεσμα της παγκοσμιοποίησης των εθνικών πολιτικών. Στην Ελλάδα θα λέγαμε πως το φαινόμενο αυτό είναι σχετικά μετριασμένο σε σχέση με τις άλλες χώρες της Δύσης και αυτό συμβαίνει λόγω του πολύ σημαντικού ρόλου που παίζει η οικογένεια (Παπαδοπούλου 2004:394), που είναι πάντα πίσω από κάθε δυσκολία και πρόβλημα που τυχόν προκύψει.

1.1. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ

Η έννοια της φτώχειας είναι μια ευρεία έννοια και για αυτόν τον λόγο, οι ορισμοί που της αποδίδονται αρκετές φορές γίνονται αντικείμενο κριτικής και αμφισβήτησης. Σύμφωνα με τους Bradshaw et al. (2000), η φτώχεια, όπως η εξέλιξη ή η υγεία, είναι μια ηθική και παράλληλα επιστημονική έννοια. Από την σύγκριση των δυο αυτών διαστάσεων της έννοιας προκύπτουν αρκετά προβλήματα και στην μέτρηση της φτώχειας. Για παράδειγμα, στην Βρετανία, σε επιστημονικούς όρους, ένα νοικοκυριό ή ένα άτομο θεωρείται φτωχό όταν έχει χαμηλό επίπεδο διαβίωσης και ταυτόχρονα χαμηλό εισόδημα. Δεν μπορεί να θεωρηθεί φτωχός κάποιος που έχει χαμηλό επίπεδο διαβίωσης αλλά υψηλό μισθό ούτε κάποιος που έχει χαμηλό μισθό αλλά έχει καλό επίπεδο διαβίωσης. Ωστόσο, το πρόβλημα στην μέτρηση της φτώχειας προκύπτει αν σκεφτεί κανείς ότι το «χαμηλό εισόδημα» και το «χαμηλό επίπεδο διαβίωσης» μπορεί να εκτιμηθεί μόνο σχετικά με τα πρότυπα της εκάστοτε κοινωνίας του ατόμου ή του νοικοκυριού που μελετάται (Bradshaw et al., 2000).

Η εκτίμηση του επιπέδου διαβίωσης γίνεται, συνήθως, με δείκτες αποστέρησης (υψηλή αποστέρηση ισοδυναμεί με χαμηλό επίπεδο διαβίωσης) ή με βάση το επίπεδο της καταναλωτικής δαπάνης (χαμηλό επίπεδο καταναλωτικής δαπάνης ισοδυναμεί με χαμηλό επίπεδο διαβίωσης). Από αυτές τις δυο μεθόδους μέτρησης, οι δείκτες αποστέρησης είναι προτιμότεροι για την εκτίμηση του επιπέδου διαβίωσης, διότι είναι πιο ευρείς, καθώς αντικατοπτρίζουν διάφορες πτυχές του επιπέδου διαβίωσης, όπως ατομικές, φυσικές και ψυχικές συνθήκες, τοπικές και περιβαλλοντικές παροχές και κοινωνικές δραστηριότητες (Bradshaw et al., 2000).

Η «επιστημονική» έννοια της φτώχειας μπορεί, παγκοσμίως, να χρησιμοποιηθεί για να περιλάβει πιο ευρείς έννοιες πόρων και όχι μόνο χρηματικούς πόρους. Έτσι, λοιπόν, η φτώχεια μπορεί να ορισθεί ως εξής: «Ως φτώχεια μπορεί να ορισθεί το σημείο στο οποίο οι πόροι είναι τόσο σημαντικά κάτω από αυτούς που απαιτούνται από ένα άτομο ή μια οικογένεια, που, ως συνέπεια, ο φτωχός αποκλείεται από συνηθισμένα πρότυπα διαβίωσης και δραστηριότητες » (Bradshaw et al., 2000)

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και η δυναμική της φτώχειας. Τα άτομα με υψηλό βιοτικό επίπεδο και υψηλό μισθό δεν είναι φτωχοί, ενώ τα άτομα με χαμηλό μισθό και χαμηλό βιοτικό επίπεδο είναι φτωχά. Ωστόσο, υπάρχουν δυο άλλες κατηγορίες που παρουσιάζουν μια ενδιαφέρουσα δυναμική αναφορικά με την φτώχεια. Πιο συγκεκριμένα:

- Άτομα/νοικοκυριά με χαμηλό εισόδημα αλλά υψηλό βιοτικό επίπεδο.

Η ομάδα αυτή δεν ανήκει, στην παρούσα περίοδο, στην κατηγορία των φτωχών αλλά αν το εισόδημά της παραμείνει χαμηλό, τότε θα περιέλθει σε αυτή την κατηγορία. Αυτό συμβαίνει όταν παρατηρείται μια απότομη μείωση του εισοδήματος ή απώλεια εργασίας και το άτομο/νοικοκυριό διατηρεί το βιοτικό του επίπεδο από τις οικονομίες που έχει αλλά για μερικούς μήνες (Bradshaw et al., 2000).

- Άτομα/νοικοκυριά με υψηλό εισόδημα αλλά χαμηλό βιοτικό επίπεδο.

Αυτή η ομάδα δεν είναι φτωχοί στην παρούσα περίοδο, αλλά αν το εισόδημα τους παραμείνει να είναι υψηλό, τότε θα εξέλθουν, τελείως, από τον κίνδυνο να γίνουν φτωχοί.

Ωστόσο, σύμφωνα με τον Duncan , η διχοτόμηση σε φτωχούς και μη φτωχούς φαίνεται να είναι παραπλανητική, και για αυτό προτείνει μια άλλη κατηγοριοποίηση με 4 δυναμικές της φτώχειας (Bradshaw et al. 2000):

- Συνεχής φτώχεια: σε αυτή την κατηγορία ανήκουν αυτοί που ήταν και στο παρελθόν φτωχοί αρκετές φορές.
- Μεταβατική φτώχεια: σε αυτή την κατηγορία ανήκουν αυτοί που υπήρξαν σπάνια φτωχοί πάλι στο παρελθόν.
- Οι οικονομικώς ευάλωτοι: σε αυτή την κατηγορία ανήκουν μη φτωχοί που υπήρξαν, ωστόσο, στο παρελθόν φτωχοί, κάποιες φορές ή και αρκετές φορές.
- Οι οικονομικώς ασφαλείς: είναι στην κατηγορία μη φτωχών και δεν υπήρξαν και στο παρελθόν ποτέ φτωχοί. (Bradshaw et al. 2000)

1.1.1 ΓΕΝΙΚΗ Η ΑΠΟΛΥΤΗ ΦΤΩΧΕΙΑ

Σύμφωνα με την Παγκόσμια Σύνοδο Κορυφής για την Κοινωνική Ανάπτυξη που έλαβε χώρα στην Κοπεγχάγη το 1995, ως απόλυτη φτώχεια χαρακτηρίζεται η κατάσταση της σοβαρής αποστέρησης βασικών ανθρώπινων αναγκών, περιλαμβανομένων τροφής, ασφαλούς πόσιμου νερού, υπηρεσιών υγιεινής, υγείας, στέγης, εκπαίδευσης και πληροφόρησης. Εξαρτάται όχι μόνο από το εισόδημα αλλά και από την δυνατότητα πρόσβασης σε παροχές.

Η γενική φτώχεια παίρνει διάφορες μορφές και περιλαμβάνει: «έλλειψη εισοδήματος και παραγωγικών πόρων ώστε να εξασφαλιστούν βιώσιμες συνθήκες διαβίωσης, πείνα και κακή διατροφή, περιορισμένη ή έλλειψη εκπαίδευσης και άλλες βασικές υπηρεσίες, αυξημένη θνησιμότητα λόγω ασθενειών, αστεγία και ανεπάρκεια στέγασης, ανασφαλή περιβάλλοντα και κοινωνική διάκριση και αποκλεισμός. Επίσης, χαρακτηρίζεται από έλλειψη συμμετοχής στην λήψη αποφάσεων και στην πολιτική, κοινωνική και πολιτιστική ζωή. Συμβαίνει σε όλες τις χώρες: ως μαζική φτώχεια στις αναπτυσσόμενες χώρες, φτωχές τσέπες εν μέσω πλούτου στις αναπτυγμένες χώρες, απώλεια βιοπορισμού λόγω οικονομικής κρίσης, ξαφνική φτώχεια ως αποτέλεσμα κάποιας καταστροφής ή σύγκρουσης, η φτώχεια των χαμηλά αμειβομένων εργαζόμενων, και ως απόλυτη ένδεια των ατόμων που βρίσκονται εκτός της υποστήριξης των οικογενειακών συστημάτων, των κοινωνικών ιδρυμάτων και των ασφαλών δικτύων» (Bradshaw et al. 2000:57).

1.2. ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΚΗ ΑΝΕΠΑΡΚΕΙΑ ΚΑΙ ΥΛΙΚΗ ΣΤΕΡΗΣΗ

Σύμφωνα με την Eurostat η φτώχεια οφείλει την εμφάνισή της στην έλλειψη πόρων ,κυρίως εισοδήματος και για να μπορεί να γίνει μετρήσιμη χρειάζεται να καθοριστεί ένα κατώτατο όριο.

Η εισοδηματική έννοια της φτώχειας έχει δεχθεί έντονες κριτικές καθώς υποστηρίζεται ότι οι χρηματικοί πόροι από μόνοι τους αποτελούν ανεπαρκές κριτήριο ένδειξης και αποτύπωσης της φτώχειας καθώς πρέπει να συνυπολογίζονται και άλλοι πόροι με μορφή περιουσίας, η ενδεχόμενη έλλειψη πρόσβασης σε άλλα παραγωγικά αγαθά και υπηρεσίες καθώς και η δυνατότητα πρόσβασης στην πιστωτική αγορά. (Eurostat, 2017)

Υλική στέρηση στην Ελλάδα

Σύμφωνα με την τελευταία έρευνα εισοδήματος και συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών της ΕΛΣΤΑΤ (2017) ,κατά την διάρκεια των τελευταίων ετών παρατηρείται αύξηση της υλικής στέρησης των νοικοκυριών και πιο συγκεκριμένα ενώ το 2008 το ποσοστό στέρησης ήταν 11.2 % σήμερα το ποσοστό αυτό ανέρχεται στο 22.4%. Βάση του ποσοστού των ατόμων που

αντιμετωπίζουν σοβαρές οικονομικές δυσκολίες το αποτέλεσμα είναι να στερούνται τεσσάρων τουλάχιστον βασικών αγαθών και υπηρεσιών από το σύνολο των εννέα:

1. Δυσκολίες ανταπόκρισης στην πληρωμή πάγιων λογαριασμών όπως ενοίκιο ή δόση δανείου, πάγιοι λογαριασμοί (ηλεκτρικού ρεύματος, νερού, φυσικού αερίου κλπ.), δόσεις πιστωτικών καρτών ή δόσεις δανείου για οικοσκευή, διακοπές κ.ά., ή αγορές με δόσεις κύριας κατοικίας.
2. Οικονομική αδυναμία για πληρωμή μιας εβδομάδας διακοπών.
3. Οικονομική αδυναμία για διατροφή που να περιλαμβάνει κάθε δεύτερη ημέρα κοτόπουλο, κρέας, ψάρι ή λαχανικά ίσης θρεπτικής αξίας.
4. Οικονομική αδυναμία για αντιμετώπιση έκτακτων, αλλά αναγκαίων δαπανών αξίας περίπου 410 ευρώ.
5. Οικονομική αδυναμία να διαθέτουν τηλέφωνο (περιλαμβάνεται και το κινητό τηλέφωνο).
6. Οικονομική αδυναμία να διαθέτουν έγχρωμη τηλεόραση.
7. Οικονομική αδυναμία να διαθέτουν πλυντήριο ρούχων.
8. Οικονομική αδυναμία να διαθέτουν ΙΧ επιβατηγό αυτοκίνητο και
9. Οικονομική αδυναμία για ικανοποιητική θέρμανση κατανομή του πληθυσμού που ζει σε στενότητα χώρου, κατά ομάδες ηλικιών, φύλο και κατάσταση πληθυσμού (ΕΛΣΤΑΤ, 2017)

Ένα μέλος θεωρείται ότι έχει στενότητα χώρου εάν το νοικοκυριό του δεν έχει στη διάθεσή του:

- ένα δωμάτιο για το νοικοκυριό
- ένα δωμάτιο για κάθε ζευγάρι
- ένα δωμάτιο για κάθε άγαμο μέλος ηλικίας 18 ετών και άνω
- ένα δωμάτιο για δυο άγαμα μέλη του νοικοκυριού του ίδιου φύλου ηλικίας 12 έως 17 ετών
- ένα δωμάτιο για κάθε άγαμο μέλος διαφορετικού φύλου ηλικίας 12 έως 17 ετών
- ένα δωμάτιο για κάθε δύο μέλη ηλικίας κάτω των 12 ετών (ΕΛΣΤΑΤ, 2017)

Ένα νοικοκυριό θεωρείται ότι έχει έλλειψη βασικών ανέσεων της κατοικίας, εάν έχει:

- Διαρροή στη στέγη, υγρασία στους τοίχους, στα πατώματα, στα θεμέλια ή υπάρχουν σάπιες κάσες στα παράθυρα ή σάπια πατώματα
- Σκοτεινά δωμάτια (ΕΛΣΤΑΤ, 2017)

Και δεν έχει:

- Εσωτερική τουαλέτα
- Εσωτερικό λουτρό ή ντους (ΕΛΣΤΑΤ, 2017)

Ένα νοικοκυριό θεωρείται ότι επιβαρύνεται από το κόστος στέγασης, εάν το συνολικό κόστος στέγασής του ανέρχεται σε περισσότερο από 40% του συνολικού διαθέσιμου εισοδήματός του.(ΕΛΣΤΑΤ, 2017)

Σε αυτό το σημείο αξίζει να σημειωθεί ότι τα αποτελέσματα της ανάλυσης που έκαναν οι Δαφέρμος και Παπαθεοδώρου σχετικά με τους προσδιοριστικούς παράγοντες της σχετικής φτώχειας σε μακροεπίπεδο. Οι μελετητές σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας κατέδειξαν ως υπεύθυνα το κατά κεφαλήν ΑΕΠ και τις κοινωνικές μεταβιβάσεις ενώ δεν φάνηκε να έχουν την ίδια επίδραση στα ποσοστά φτώχειας, το ποσοστό απασχόλησης και οι θεσμοί στην αγορά εργασίας. Από τις εμπειρικές εκτιμήσεις προέκυψε ότι τα σοσιαλδημοκρατικά και συντηρητικά –κορπορατιστικά συστήματα κοινωνικής προστασίας ήταν περισσότερο αποτελεσματικά σε σύγκριση με τα φιλελεύθερα καθεστώτα και τα συστήματα της Νοτίου Ευρώπης ως προς την χρήση των κοινωνικών μεταβιβάσεων για την αντιμετώπιση της φτώχειας. Εκτός όμως αυτής της ιδιαιτερότητας διαπιστώθηκε ότι η αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ οδηγεί τα σοσιαλδημοκρατικά και συντηρητικά –κορπορατιστικά συστήματα κοινωνικής προστασίας σε μεγαλύτερη μείωση της φτώχειας σε σχέση με τα συστήματα της Νοτίου Ευρώπης και τα φιλελεύθερα καθεστώτα. Με βάση τα συγκεκριμένα ευρήματα γίνονται προσπάθειες να εκτιμηθεί το επίπεδο της σχετικής φτώχειας και για την χώρα μας βάζοντας ως στόχο την ανάδειξη κατευθύνσεων που χρειάζεται η κοινωνική πολιτική ώστε να είναι περισσότερο αποτελεσματική. Γνωρίζοντας την αρνητική πορεία της Ελληνικής οικονομίας τα τελευταία χρόνια εκτιμάται πως προκειμένου να αντιμετωπίσουμε τα φαινόμενα της φτώχειας θα πρέπει, πρώτον να εφαρμόσουμε πολιτικές που θα ενισχύσουν την οικονομική δραστηριότητα αυξάνοντας το κατά κεφαλήν ΑΕΠ και την απασχόληση ενώ δεύτερον απαιτείται ριζική αναδιάρθρωση του συστήματος κοινωνικής προστασίας αντλώντας εμπειρίες από άλλες χώρες της ΕΕ όπως αυτές με σοσιαλδημοκρατικό σύστημα κοινωνικής προστασίας.(Δαφέρμος –Παπαθεοδώρου, 2011:112-113)

Υλική στέρηση αναφορικά με τις βασικές ανάγκες και τις συνθήκες στέγασης

Τα νοικοκυριά που αντιμετωπίζουν ελλείψεις βασικών ανέσεων στην κύρια κατοικία κατατάσσονται, κατά καθεστώς ιδιοκτησίας, ως εξής:

- 5,5% των νοικοκυριών με ιδιόκτητη κατοικία με οικονομικές υποχρεώσεις (δάνειο, υποθήκη, κλπ.)
- 5,5% των νοικοκυριών με ιδιόκτητη κατοικία χωρίς οικονομικές υποχρεώσεις (δάνειο, υποθήκη, κλπ.)
- 8,2% των νοικοκυριών σε ενοικιασμένη κατοικία
- 10,2% των νοικοκυριών σε παραχωρημένη δωρεάν κατοικία

Το ποσοστό του πληθυσμού που διαβιεί σε κατοικία με στενότητα χώρου ανέρχεται σε 28,7% για το σύνολο του πληθυσμού, σε 25,1% για τον μη φτωχό πληθυσμό και σε 42,2% για τον φτωχό πληθυσμό . (ΕΛΣΤΑΤ, 2017)

1.3 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Η οικονομική κρίση έχει πολλαπλές συνέπειες με αποτέλεσμα να προκαλεί μεγάλη επιδείνωση στο φαινόμενο της φτώχειας. Η οικονομική ύφεση μειώνει την ζήτηση για εργασία και αυτό οδηγεί σε αύξηση της ανεργίας και σε μείωση των μισθών. Αυτός είναι ίσως ο σημαντικότερος μηχανισμός μείωσης των εισοδημάτων των νοικοκυριών. Η πιστωτική κάλυψη των ατομικών επιχειρήσεων από τις τράπεζες περιορίζεται και η ζήτηση για τις αντίστοιχες υπηρεσίες μειώνεται, με αποτέλεσμα να μειώνεται το εισόδημα από την αυτοαπασχόληση. Από την άλλη, η οικονομική κρίση έχει επιφέρει μείωση στα εισοδήματα από απασχόληση στο Δημόσιο, στις συντάξεις και στις κοινωνικές παροχές. Αυτό οφείλεται στα μέτρα λιτότητας που κλήθηκε να πάρει η Ελλάδα, το 2010, στα πλαίσια της δανειακής σύμβασης που υπέγραψε με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, με στόχο την μείωση της κρατικής δαπάνης και συνεπώς, του ελλείμματος του κρατικού προϋπολογισμού. Κάποια από τα βασικότερα μέτρα λιτότητας, ήταν η κατάργηση των 13^{ου} – 14^{ου} μισθών και συντάξεων και η μείωση του κατώτατου μισθού (Ματσαγγάνης & Λεβέντη, 2012).

Ωστόσο, η επίδραση της κρίσης στην αγοραστική δύναμη των νοικοκυριών έχει και άλλες όψεις. Υπάρχει μεγάλη πίεση στα νοικοκυριά που είχαν συσσωρεύσει χρέη από στεγαστικά ή καταναλωτικά δάνεια. Επίσης, έχει μειωθεί αισθητά η αξία των ακινήτων και των περιουσιακών στοιχείων, επηρεάζοντας, έτσι, αρνητικά την κατανάλωση και την αποταμίευση.

Η μείωση του εισοδήματος σε συνδυασμό με την μείωση της αξίας των περιουσιακών στοιχείων έχει προκαλέσει οικονομική στενότητα και υλική στέρηση. Σε αυτό έρχονται να προστεθούν, η αύξηση του ειδικού βάρους των δαπανών κατοικίας (έξοδα θέρμανσης, ειδική φορολογία κτλ.) αλλά και η αύξηση στο επίπεδο των τιμών (Ματσαγγάνης & Λεβέντη, 2012).

Σύμφωνα με στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας της Επιτροπής (Eurostat), το 2015 το 30% των πολιτών της χώρας βρίσκονταν σε κίνδυνο φτώχειας. Η οικονομική κρίση επιδείνωσε σημαντικά το ποσοστό της ανεργίας όπου κατά το έτος 2015 ήταν 25, % (Eurostat ,2017).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΑΣΤΕΓΟΙ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

2.1 ΣΤΕΓΑΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Κοινό σημείο της έλλειψης στέγης και της κοινωνικής πολιτικής αποτελεί το πεδίο της στεγαστικής πολιτικής. Η έλλειψη στέγης συνιστά την πιο ακραία μορφή στέρησης. Ως στεγαστική πολιτική θα μπορούσαν να οριστούν τα μέτρα εκείνα που σχεδιάζονται για να ρυθμίσουν την ποιότητα, την ποσότητα, τις τιμές, την ιδιοκτησία και τον έλεγχο της κατοικίας.

"Από τις επιμέρους εννοιολογήσεις της στεγαστικής πολιτικής η κοινωνική πολιτική συνδέεται στενότερα με εκείνη της κοινωνικής κατοικίας. Στην Ευρώπη δεν υφίσταται ένας κοινά αποδεκτός ορισμός για την κοινωνική κατοικία. Οι ορισμοί μπορεί να σχετίζονται με μορφές παρέμβασης όπως αξιοποίηση κτιρίων ως κοινωνικών κατοικιών -ιδιαίτερα για τις ΜΚΟ και τις τοπικές αρχές -μπορεί να συνδέονται με προγράμματα χαμηλότερων τιμών ενοικίασης τους από αυτές της αγοράς, μπορεί επίσης να αφορούν μέτρα όπως η επιδότηση ενοικίου ή η μειωμένη ή η δωρεάν παροχή ηλεκτρικού ρεύματος".(Κουραχάνης, 2017:34)

Θα μπορούσε λοιπόν να διακριθεί μια εκδοχή της κοινωνικής κατοικίας η οποία θα αναφέρεται σε όλα εκείνα τα μέτρα που υιοθετούνται για την βελτίωση των στεγαστικών συνθηκών των νοικοκυριών.

Η ταξινόμηση των βασικότερων κοινωνικών πολιτικών που στοχεύουν στην αντιμετώπιση των φαινομένων έλλειψης στέγης και στεγαστικού αποκλεισμού αποτελεί ένα ευρύ φάσμα κοινωνικών δομών που απευθύνεται σε διαφορετικές φάσεις του κοινωνικού προβλήματος αλλά και σε διαφορετικούς ωφελούμενους Έχοντας ως δεδομένο ότι τα φαινόμενα έλλειψης στέγης εντοπίζουν τα αίτια εμφάνισής τους σε διαφορετικούς παράγοντες, μπορεί να διατυπωθεί ότι υπάρχουν διαφορετικοί τύποι κοινωνικής υποστήριξης. Οι συγκεκριμένοι τύποι μπορούν να προσαρμοστούν εξατομικευμένα στις εκάστοτε ανάγκες των απειλούμενων από στεγαστικό αποκλεισμό, αλλά και όσων έχουν ήδη απωλέσει την κατοικία τους.

Σύμφωνα με τον Γκούνη και τον Αράπογλου και την διεθνή βιβλιογραφία εντοπίζονται τέσσερις διαφορετικές μορφές αντιμετώπισης της έλλειψης στέγης. Ένα πρώτο φάσμα παρεμβάσεων αποτελούν οι κοινωνικές πολιτικές προληπτικού χαρακτήρα. Μια δεύτερη μορφή υπηρεσιών είναι οι πολιτικές έκτακτης ανάγκης. Τρίτος τύπος είναι οι πολιτικές μεταβατικής φιλοξενίας ενώ τελευταίο σημείο παρέμβασης μπορεί να αποτελέσουν οι πολιτικές κοινωνικής ένταξης. Το ερευνητικό μέρος της παρούσας εργασίας πρόκειται να εστιάσει σε μια μορφή αντιμετώπισης της έλλειψης στέγης που εντάσσεται στο πρώτο φάσμα παρεμβάσεων δηλαδή του προληπτικού χαρακτήρα. Οι πολιτικές πρόληψης αναφέρονται σε

παρεμβάσεις που στόχο έχουν την προστασία της κατοικίας των απειλούμενων από στεγαστικό αποκλεισμό. "Τέτοιες ,μπορεί να είναι τα στεγαστικά επιδόματα ή τα προγράμματα για την καταπολέμηση της ενεργειακής πενίας. Στην κατηγορία αυτή συμπεριλαμβάνονται επίσης, υπηρεσίες κοινωνικής υποστήριξης και ενδυνάμωσης των στεγαστικά απειλούμενων σε συνδυασμό με την παραμονή τους στην κατοικία. Επιπλέον σε αυτό το στάδιο συγκαταλέγονται υπηρεσίες διαμεσολάβησης για την αποτροπή των εξώσεων ή η ύπαρξη ενός πλαισίου θεσμικής προστασίας της πρώτης κατοικίας από τους πλειστηριασμούς ακινήτων.(Κουραχάνης, 2017:43)

2.2 ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΑΣΤΕΓΙΑΣ

Η ελληνική νομοθεσία με το άρθρο 29 του Νόμου 4052/2012, στο πλαίσιο των διατάξεων περί κοινωνικής αλληλεγγύης, ορίζει τους άστεγους ως όλα τα άτομα που διαμένουν στην χώρα, τα οποία στερούνται πρόσβασης ή έχουν επισφαλή πρόσβαση σε επαρκή ιδιόκτητη, ενοικιαζόμενη ή παραχωρημένη κατοικία που πληροί τις αναγκαίες τεχνικές προδιαγραφές και διαθέτει τις βασικές υπηρεσίες ύδρευσης και ηλεκτροδότησης. Οι άστεγοι αναγνωρίζονται ως ευπαθής κοινωνική ομάδα στην οποία παρέχεται κοινωνική προστασία.

Στην Ευρώπη, η έλλειψη στέγης αποτελεί ένα από τα μείζονα ζητήματα και κεντρικό σημείο στην Στρατηγική για την Κοινωνική Προστασία και Ενσωμάτωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στις αρχές της δεκαετίας του 1990, ιδρύθηκε η Ευρωπαϊκή Συνομοσπονδία Εθνικών Οργανώσεων που εργάζονται με τους άστεγους FEANTSA¹. Η FEANTSA εφάρμοσε ένα πρόγραμμα δράσης που σκοπό είχε την ενίσχυση των πολιτικών που τάσσονταν υπέρ των δικαιωμάτων των αστέγων καθώς και την ευαισθητοποίηση του κοινού γύρω από το φαινόμενο της έλλειψης στέγης. Η συγκεκριμένη Συνομοσπονδία εκπροσωπεί ομάδες που δρουν στις χώρες- μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης .(FEANTSA)

Η FEANTSA έχει αναπτύξει μια τυπολογία για την έλλειψη στέγης και τον αποκλεισμό από την κατοικία, που ονομάζεται «ETHOS»². Η τυπολογία ETHOS καθορίζει τρεις παραμέτρους για την έννοια «σπίτι» και συνεπώς, η έλλειψη αυτών ορίζεται ως έλλειψη στέγης:

1. Το να έχει κάποιος σπίτι σημαίνει ότι έχει κατάλληλο οίκημα (ή χώρο), στο οποίο το άτομο και η οικογένεια του έχουν αποκλειστική κυριότητα (Φυσική διάσταση)
2. Τα να είναι κανείς σε θέση να διαθέτει προσωπικό χώρο και να απολαμβάνει τις κοινωνικές του σχέσεις (κοινωνική διάσταση) και

---

¹ European Federation of National Organizations working with the Homeless

² European Typology on Homelessness and Housing Exclusion

3. Το να έχει κανείς νόμιμο τίτλο για την ιδιοκτησία ενός χώρου (νομική διάσταση). (Κουραχάνης, 2017)

Σύμφωνα με τις αρχικές έρευνες του Παρατηρητηρίου στην Ευρώπη για τους αστέγους, με συντονιστές τους Edgar, Doherty και Meert, με βάση αυτές τις τρεις διαστάσεις προκύπτουν τέσσερις ευρείες κατηγορίες:

4. Άστεγοι στον δρόμο (rooflessness)
5. Στερούμενοι στέγης (houselessness)
6. Άνθρωποι που διαβιούν σε επισφαλής συνθήκες στέγασης (living in insecure accommodation)
7. Άνθρωποι που διαβιούν σε ανεπαρκή ή ακατάλληλη στέγη (living in inadequate accommodation). (Κουραχάνης, 2017)

2.3. ΟΙ ΑΣΤΕΓΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Στην Ελλάδα, όπως επίσης και σε αρκετές χώρες της Μεσογείου, το φαινόμενο της έλλειψης στέγης άργησε να γίνει αισθητό ως πρόβλημα σε σχέση με την υπόλοιπη Ευρώπη. Η εικόνα ανθρώπων να κοιμούνται στους δρόμους των αστικών κέντρων είναι σχετικά πρόσφατη. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να δημιουργείται πολλές φορές λανθασμένη εικόνα για την παρουσία του προβληματικού φαινομένου και στην συνέχεια την δημιουργία άλλοθι για την απουσία πολιτικών καταπολέμησής του (Οικονόμου, 1996).

Το πρόβλημα, επομένως, υπάρχει και το γεγονός επιβεβαιώνουν πολλές πηγές που δείχνουν ότι στην χώρα μας εντοπίζονται:

- Κακώς στεγασμένα άτομα σε καθεστώς ιδιοκατοίκησης
- Φαινόμενα υπερπληθούς συγκατοίκησης
- Παλιές και νέες κοινωνικές ομάδες αναζητούν κατοικία
- Άτομα σε καθεστώς αστεγίας
- Αλλαγές στην οικογενειακή και κοινωνική δομή (Οικονόμου, 1996)

Μέχρι σήμερα οι απόπειρες καταγραφής της αστεγίας είναι σημαντικά περιορισμένες τόσο σε ποσότητα εγχειρημάτων όσο και αναφορικά με το εύρος της καταγραφής τους. Από την κρίση και μέχρι σήμερα έχουν υπάρξει κάποιες μελέτες για τους άστεγους που ωστόσο διεξάγονται από φορείς που εφαρμόζουν την κοινωνική πολιτική και όχι από την επιστημονική κοινότητα. (Κουραχάνης, 2017)

Σύμφωνα με έρευνες, στα χρόνια της κρίσης ,σημειώνεται επικράτηση των φαινομένων έλλειψης στέγης στις ηλικιακές ομάδες παραγωγικής ηλικίας 25-55 ετών. Η έρευνα του ΚΥΑΔΑ το 2016 αποτελεί την πιο πρόσφατη από τις απόπειρες των οργανώσεων για την καταγραφή των αστέγων. Σύμφωνα με την συγκεκριμένη έρευνα η πλειοψηφία των αστέγων είναι άνδρες (85,4%), παραγωγικής ηλικίας (53%). Ο ένας στους τρεις άστεγους βρίσκεται σε αυτή την συνθήκη λιγότερο από ένα χρόνο (31%) ενώ το 40.6% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι έχει καταλήξει σε αστεγία στα χρόνια της κρίσης. Σχεδόν ένας στους δύο άστεγους δηλώνει ότι βρίσκεται σε αυτή την ακραία κοινωνικά κατάσταση λόγω της έλλειψης απασχόλησης ,γεγονός που εντείνεται και αναδεικνύεται έντονα στα χρόνια της κρίσης. (Κουραχάνης,2017)

Ένα από τα σπάνια εγχειρήματα να αναδειχθεί στην επιστημονική κοινότητα το φαινόμενο της έλλειψης στέγης την περίοδο της οικονομικής κρίσης σύμφωνα με τον Κουραχάνη (2017) προέρχεται από τους Araroglou and Gounis(2015). Τα ευρήματά τους δείχνουν αύξηση των ορατών μορφών έλλειψης στέγης και μια εκτεταμένη διόγκωση των κρυφών μορφών φτώχειας και ανεπαρκούς και επισφαλούς στέγασης. Στην ευρύτερη περιοχή της Αθήνας κατά το 2013 ο αριθμός των αστέγων που ζουν στο δρόμο(roofless) υπολογίζεται ότι κυμάνθηκε μεταξύ 1.200-2.360 άτομα. Επίσης, 15.435 άτομα εκτιμάται ότι ανήκουν στην δεύτερη τυπολογία ETHOS , τους στερούμενους κατοικίας (houseless) .Τέλος, φαίνεται ότι περίπου 7.950 άτομα ζουν σε μη συμβατικές κατοικίες και άλλα 13.651 άτομα σε ακατάλληλες κατοικίες.(Araroglou and Gounis , 2015)

Τα συνολικά αποτελέσματα αυτής της προσπάθειας από την ερευνητική κοινότητα οδηγούν στην ανάδειξη μιας νέας κατηγορίας άστεγων ,αυτής των νεοάστεγων. Η συγκεκριμένη κατηγορία αστέγων περιλαμβάνει ανθρώπους που πριν την οικονομική κρίση ζούσαν σε ικανοποιητικές συνθήκες στέγασης και διαβίωσης .Οι άνθρωποι αυτής της κατηγορίας βρέθηκαν σε αστεγία λόγω δομικών παραγόντων ,όπως οι δυσμενείς οικονομικές συνθήκες και η ανεργία. Η συγκεκριμένη διαπίστωση είναι δυνατό να αποτελέσει ισχυρή ένδειξη για την ποιοτική και ποσοτική μεταβολή της έλλειψης στέγης εξαιτίας της οικονομικής κρίσης,(Κουραχάνης .2017)

Η παρέμβαση του ελληνικού κράτους σε ζητήματα στέγασης υπήρξε πάντοτε περιορισμένη συγκριτικά με την πληθώρα των διαπιστωμένων αναγκών. Πιο συγκεκριμένα, η παροχή κοινωνικής κατοικίας αν και σημαντική για τα άτομα με χαμηλό εισόδημα, δεν συγκαταλέγεται στις υπηρεσίες παροχής άμεσης ή μεταβατικής κατοικίας σε άστεγους αλλά ουσιαστικά, δεν αφορά τις περισσότερες κατηγορίες αστέγων. Έτσι , παρά το γεγονός ότι η πληθυσμιακή ομάδα

των αστέγων αποτελεί το πιο φτωχό στρώμα της κοινωνίας, φαίνεται ότι αποκλείεται από την παροχή κοινωνικής κατοικίας και κοινωνικών παροχών καθώς δεν ανταποκρίνεται στα κριτήρια. Τα ισχύοντα κριτήρια πρόσβασης στο κοινωνικό σύστημα επομένως, δεν είναι σύγχρονα και εναρμονισμένα με την σημερινή πραγματικότητα η οποία επιτάσσει νέες πρακτικές (Οικονόμου, 1996). Κατά κανόνα, στην Ελλάδα οι παρεμβάσεις πραγματοποιούνταν , μετά από κάποια έκτακτη ανάγκη πολέμου ή κάποιας καταστροφής (πλημμύρα, σεισμός κτλ.).

Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια που η Ελλάδα βιώνει την οικονομική κρίση παρατηρείται ένα κύμα ανάδυσης κοινωνίας πολιτών και καταγράφονται πολυάριθμες πρωτοβουλίες εταιριών, ιδρυμάτων, συλλόγων, μη κυβερνητικών οργανώσεων, εθελοντικών ομάδων αλλά και κρατικών και Ευρωπαϊκών προγραμμάτων που σκοπό έχουν να στηρίξουν τις ευπαθείς κοινωνικές ομάδες του πληθυσμού (Μπουρικός, 2013).

2.4 ΜΕΤΡΑ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΡΜΟΔΙΟΙ ΦΟΡΕΙΣ

Η φτώχεια αποτελεί ένα πολυδιάστατο φαινόμενο με πολλαπλά αίτια και συνέπειες και για αυτό το λόγο η αντιμετώπισή της απαιτεί την διαμόρφωση μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής, με μέτρα που αφορούν την οικονομία, την κοινωνική πρόνοια και τις δημόσιες υπηρεσίες. Σύμφωνα με την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή της Ελλάδος (ΟΚΕ, 2009), το βασικότερο εργαλείο καταπολέμησης της φτώχειας είναι η πολιτική του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος, στα πλαίσια μιας συλλογικής πολιτικής που θα ενισχύει την οικονομική και κοινωνική επανένταξη όσων παίρνουν αυτή την παροχή. Ωστόσο, από την έρευνα που πραγματοποιήθηκε και θα παρουσιαστεί εκτενώς σε επόμενο κεφάλαιο διαπιστώθηκε πλούσια αντίθετη επιχειρηματολογία αναφορικά με αυτού του τύπου τις πολιτικές. Πιο αναλυτικά, η ΟΚΕ στην γνώμη της για την φτώχεια θεώρησε ότι υπάρχει μια σειρά από 20 μέτρα για την γενικότερης στρατηγική καταπολέμησης της φτώχειας τα κυριότερα από τα οποία σχετίζονται με την εργασία και είναι:

- Αύξηση των κατώτατων μισθών και συντάξεων
- Περιορισμός της αδήλωτης εργασίας
- Βελτίωση των επιπέδων απασχόλησης
- Σύνδεση των προγραμμάτων κατάρτισης των ανέργων με συγκεκριμένες εργασιακές ανάγκες
- Βελτίωση της λειτουργίας του Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ)
- Αύξηση της χρηματοδότησης για ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης (ΟΚΕ, 2009)

Οι Εθνικοί στόχοι για την καταπολέμηση της φτώχειας στα πλαίσια του Εθνικού Συμβουλίου Ποιότητας για την Ανάπτυξη (ΕΣΠΑ) 2014-2020 διαμορφώνονται ως εξής:

- Μείωση του αριθμού των ατόμων που απειλούνται από την φτώχεια ή /και τον κοινωνικό αποκλεισμό κατά 450.000 μέχρι το 2020.
- Αντιμετώπιση της παιδικής φτώχειας μέσω μείωσης του αριθμού των παιδιών και νέων (0-17) που απειλούνται από τη φτώχεια κατά 100.000 έως το 2020.
- Στην δημιουργία ενός «δικτύου κοινωνικής ασφάλειας» κατά του κοινωνικού αποκλεισμού που περιλαμβάνει δυνατότητα πρόσβασης στους πολίτες σε βασικές υπηρεσίες, όπως κοινωνική φροντίδα, ιατρική περίθαλψη, στέγαση και εκπαίδευση (Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας, 2014).

Σημαντική προσπάθεια για την Καταπολέμηση της Φτώχειας και του Κοινωνικού Αποκλεισμού αποτελεί και το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο για την Κοινωνική Ένταξη. Η ανάγκη για το την Εθνική αυτή στρατηγική προέκυψε από την έλλειψη επαρκούς και αποτελεσματικού συντονισμού των μέτρων και πολιτικών για την καταπολέμηση της φτώχειας από τους διάφορους τομείς και από την ανάγκη για την δημιουργία ασφαλούς δικτύου ασφαλείας. Αφορά ένα πλέγμα δημόσιων πολιτικών για την προάσπιση βασικών ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων μέσω οργανωμένων, θεσμικών, επιχειρησιακών και χρηματοδοτικών εργαλείων πρόληψης και καταπολέμησης της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Όραμα είναι η άμβλυση των ανισοτήτων, ο εκσυγχρονισμός των δημοσίων πολιτικών ένταξης και η αναβάθμιση του πλαισίου συνεργασίας κράτους, κοινωνίας και πολιτών αγοράς (Υπουργείο Εργασίας Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας, 2014).

2.4.1 ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΤΩΝ ΑΣΤΕΓΩΝ

Πρόγραμμα «Στέγαση και Επανένταξη»

Στα πλαίσια των Νομοθετικών διατάξεων για την κοινωνική προστασία των αστέγων και πιο συγκεκριμένα, των δράσεων Στέγασης, Σίτισης και Κοινωνικής φροντίδας για τους αστέγους υπάρχει το πρόγραμμα «Στέγαση και Επανένταξη», σύμφωνα με τις παρ. 8 και 9 του άρθρου 29 του Ν. 4052/12 αλλά και το νέο Ν. 4254/14. Το πρόγραμμα «Στέγαση και Επανένταξη» στοχεύει στην δημιουργία προσιτής και κατάλληλης στέγασης που είναι απαραίτητη για την μετάβαση από τις δομές επείγουσας στέγασης και τους Κοινωνικούς Ξενώνες σε αυτόνομες στεγαστικές λύσεις. Η πρόσβαση σε σχήματα στήριξης μισθωμάτων, παράλληλα με την ολική

ή μερική κάλυψη λογαριασμών Δημοσίων Επιχειρήσεων και Οργανισμών (ΔΕΚΟ) ή άλλων βιοτικών αναγκών αποτελεί την πιο αποτελεσματική πρακτική αντιμετώπισης του προβλήματος της έλλειψης στέγης. Το πρόγραμμα στέγασης σε διαμερίσματα συντελεί αποτελεσματικά στην κοινωνική επανένταξη των αστέγων σε σχέση με τις δομές επείγουσας στέγης. Αυτό συμβαίνει, διότι οι άστεγοι με αυτόν τον τρόπο προσεγγίζουν πιο άμεσα τον κοινωνικό ιστό και καλούνται να αντιμετωπίσουν καθημερινές καταστάσεις μόνοι τους.

Σύμφωνα με τον Οδηγό εφαρμογής του προγράμματος του Εθνικού Ινστιτούτου Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού (ΕΙΕΑΔ, 2014), το συγκεκριμένο πρόγραμμα αφορά τις εξής ομάδες στόχους:

- Οικογένειες και άτομα που φιλοξενούνται σε Κοινωνικούς Ξενώνες Αστέγων ή Ξενώνες Ύπνου ή κάνουν χρήση των υπηρεσιών Ανοιχτών Κέντρων Ημέρας αστέγων
- Οικογένειες και άτομα που έχουν καταγραφεί ως άστεγοι από τις κοινωνικές υπηρεσίες των Δήμων
- Γυναίκες που φιλοξενούνται σε Ξενώνες Γυναικών θυμάτων βίας
- Άτομα που φιλοξενούνται σε Δομές Παιδικής Προστασίας, έχουν συμπληρώσει το 18^ο έτος της ηλικίας τους και δεν σπουδάζουν.

Οι ειδικότεροι στόχοι του προγράμματος είναι:

- Η άμεση μετάβαση σε αυτόνομες μορφές διαβίωσης μέσω της παροχής υπηρεσιών στέγασης και κοινωνικής φροντίδας
- Η επανένταξη στον κοινωνικό ιστό μέσω της παροχής υπηρεσιών εργασιακής επανένταξης (ΕΙΕΑΔ, 2014).

Οι παρεχόμενες υπηρεσίες του Προγράμματος στους ωφελούμενους είναι οι εξής:

- Στέγαση
- Κάλυψη ειδών πρώτης ανάγκης
- Ψυχοκοινωνική υποστήριξη
- Εργασιακή συμβουλευτική
- Νομική συμβουλευτική
- Χρηματοοικονομική διαχείριση
- Διασύνδεση με αρμόδιες Υπηρεσίες (π.χ. καθοδήγηση για την αξιοποίηση προγραμμάτων δράσεων ή παροχών στις οποίες θα μπορούσε να ενταχθεί ο ωφελούμενος)

Τα στάδια υλοποίησης του προγράμματος είναι πέντε:

1. Διαδικασία ένταξης του ωφελούμενου στο Σχέδιο
2. Συμβουλευτική στήριξη
3. Πλάνο απόκτηση στέγης και κάλυψης βασικών αναγκών
4. Επανένταξη στην αγορά εργασίας με ιδιαίτερη αναφορά στην διάσταση της κινητικότητας και «επιστροφή στις ρίζες»
5. Παρακολούθηση, υποστήριξη

Το πρόγραμμα στηρίζονται σε δυο βασικούς πυλώνες:

1^{ος} Πυλώνας: Στέγαση

Οι ενέργειες που περιλαμβάνονται σε αυτό τον πυλώνα είναι:

- Κάλυψη ενοικίου για διάστημα έως ενός έτους
- Κάλυψη εξόδων επισκευής υφιστάμενης κατοικίας
- Δαπάνες οικοσκευής, βασικών αναγκών ένδυσης, υπηρεσιών κοινωνικής ωφέλειας κλπ.
- Δαπάνες κάλυψης καθημερινών αναγκών (περιλαμβανομένης σίτισης και καρτών μετακίνησης)
- Δαπάνες για προσωπική αναδοχή ενήλικα αστέγου

2^{ος} Πυλώνας: Εργασιακή Επανένταξη

Οι ενέργειες που περιλαμβάνονται σε αυτόν τον πυλώνα είναι οι εξής:

- Απόκτηση εργασιακής εμπειρίας σε επιχειρήσεις ιδιωτικού τομέα
- Υποστήριξη στη δημιουργία επιχείρησης/αυτοαπασχόληση, ή δημιουργία μικρής επιχειρηματικής μονάδας
- Απασχόληση στον αγροτικό τομέα
- Παροχή υπηρεσιών κατάρτισης μέσω Voucher κατάρτισης.

Σε γενικές γραμμές, το συνολικό κόστος ανά ωφελούμενο άτομο δεν μπορεί να υπερβαίνει το ποσό των 11.000 € ετησίως για όσους συμμετέχουν στους δυο πυλώνες ενεργειών και 5.500 € ετησίως για όσους συμμετέχουν σε ενέργειες στέγασης (ΕΙΕΑΔ, 2014).

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Επισιτιστικής και Βασικής Υλικής Συνδρομής για το Ταμείο Ευρωπαϊκής Βοήθειας για τους Απόρους – ΤΕΒΑ/FEAD» 2014-2020

Πρόκειται για πρόγραμμα χρηματοδοτούμενο από το Ταμείο Ευρωπαϊκής Βοήθειας προς τους Απόρους (ΤΕΒΑ) για την περίοδο 2014-2020, με συνολικό προϋπολογισμό για την Ελλάδα συγκεκριμένα, 330.555.921,00 ευρώ. Το πρόγραμμα θα διανέμει στοχευμένα υλική

βοήθεια και θα παρέχει συνοδευτικές δράσεις στήριξης και ενδυνάμωσης. Τα αντικείμενα του προγράμματος είναι τρόφιμα, βασικές υλικές στερήσεις (ένδυση, είδη καθαρισμού και προσωπικής υγιεινής, παιδικά βιβλία, παιχνίδια, βρεφικός εξοπλισμός κτλ.). Η παροχή βασικών ειδών θα συνδυάζεται με συνοδευτικά μέτρα όπως (ΚΕΔΕ, 2015):

- Υπηρεσίες ψυχοκοινωνικής στήριξης, ενδυνάμωσης και κοινωνικής ένταξης παιδιών σε ατομικό επίπεδο και σε επίπεδο οικογένειας
- Διατροφικές συμβουλές
- Συμβουλές διαχείρισης οικογενειακού προϋπολογισμού
- Υπηρεσίες κοινωνικοποίησης παιδιών (π.χ. πρόσβαση σε αθλητικές δραστηριότητες κτλ.)
- Κοινωνικά φροντιστήρια που θα παρέχουν τόσο διδακτική υποστήριξη όσο και επαρκείς και κατάλληλους χώρους για μελέτη
- Υλοποίηση πολιτιστικών και δημιουργικών δραστηριοτήτων απασχόλησης για παιδιά (π.χ. θεατρικά εργαστήρια κτλ.)
- Εκδρομές
- Παροχή χώρων για παιχνίδι, συναντήσεις και εκδηλώσεις για παιδιά που δεν έχουν σχετική πρόσβαση.

Λόγω του συγκεκριμένου στόχου που έχει το πρόγραμμα που είναι η αντιμετώπιση, κυρίως, της ακραίας φτώχειας, δίνεται έμφαση στους παρακάτω κατηγορίες ωφελουμένων:

- Φτωχά νοικοκυριά που ζουν σε καθεστώς φτώχειας ή ακραίας φτώχειας ή κινδύνου φτώχειας
- Νοικοκυριά με παιδιά και ιδιαιτέρως μονογονεϊκά και τρίτεκνα/ πολύτεκνα νοικοκυριά, τα οποία πλήττονται περισσότερο από συνθήκες αποστέρησης
- Πολυμελείς Οικογένειες
- Άστεγοι
- Για τα μέλη των ανωτέρω κατηγοριών νοικοκυριών με αναπηρία το πρόγραμμα περιλαμβάνει ειδικές πρόνοιες προσβασιμότητας παροχής της υλικής συνδρομής.

Για την υλοποίηση του προγράμματος απαιτείται η δημιουργία Κοινωνικών Συμπράξεων ανά Περιφέρεια στις οποίες μπορούν να συμμετέχουν κρατικοί φορείς ή ιδιωτικές μη κερδοσκοπικές οργανώσεις. Με την δημιουργία των Κοινωνικών Συμπράξεων επιδιώκεται (ΚΕΔΕ, 2015):

- Η καθολική κάλυψη του πληθυσμού κάθε Περιφερειακής Ενότητας
- Η διασφάλιση του καλύτερου «μίγματος» δομών, στελεχών, ικανοτήτων και εμπειρίας σε τοπικό επίπεδο ώστε να καλύπτεται πλήρως το πρόβλημα της ακραίας φτώχειας.
- Η διασφάλιση της «ιχνηλασιμότητας» και η ταυτότητα των ωφελουμένων.

- Η ευαισθητοποίηση και η κινητοποίηση των πολιτών και των τοπικών φορέων για την ενεργητική καταπολέμηση της φτώχειας.
- Η αξιοποίηση συμπληρωματικών πόρων και δράσεων από άλλα προγράμματα
- Η συστηματική αξιοποίηση συμπληρωματική δωρεών και εθελοντικών πρωτοβουλιών που προέρχονται από πολίτες, επιχειρήσεις κτλ. (ΚΕΔΕ, 2015)

Πρόγραμμα «Κοινωνικός Ξενώνας Αστέγων»

Πρόκειται για πρόγραμμα το οποίο λειτουργεί ο Τομέας Κοινωνικός Πρόνοιας του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού σε συνεργασία με το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, από το 2007. Το πρόγραμμα χρηματοδοτείται από Υπουργείο Εργασίας & Κοινωνικής Αλληλεγγύης, ενώ το κτίριο του Ξενώνα έχει παραχωρηθεί από το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ) . Το πρόγραμμα στοχεύει στην παροχή υπηρεσιών στέγασης και φιλοξενίας, σίτισης, ψυχοκοινωνικής στήριξης, νοσηλευτικής φροντίδας, ασφάλειας και βοήθειας αστέγων, με προοπτική την κοινωνική και επαγγελματική τους αποκατάσταση (ΕΕΣ, 2007).

Πρόγραμμα Αστέγων από τους Γιατρούς του Κόσμου

Με σκοπό την παροχή κοινωνικής στήριξης, οι Γιατροί του Κόσμου πραγματοποιούν το Πρόγραμμα Αστέγων. Στα πλαίσια του προγράμματος, πραγματοποιούν πρόγραμμα street work με επισκέψεις σε περιοχές του κέντρου της Αθήνας και του Πειραιά, όπου ζουν άστεγα άτομα. Πιο συγκεκριμένα, στο αρχικό στάδιο, γίνεται καταγραφή της κατάστασης των αστέγων, των συνθηκών διαβίωσής τους, λήψη ιστορικού και χαρτογράφηση των σημείων που καταλύουν. Σε δεύτερο στάδιο, η ομάδα των Γιατρών του Κόσμου που απαρτίζεται από γενικό ιατρό, νοσηλεύτη, κοινωνικό λειτουργό, και διοικητικό υπάλληλο παρέχει ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, κοινωνική συμβουλευτική και ενημέρωση για τα σημεία από όπου οι άστεγοι μπορούν να λαμβάνουν βοήθεια (σίτιση, πρωτοβάθμια ιατρική περίθαλψη). Επίσης, οι Γιατροί του Κόσμου, στα πλαίσια αυτού του προγράμματος προσφέρουν είδη πρώτης ανάγκης (υπνόσακους, κουβέρτες και πρόχειρο γεύμα και νερό (Γιατροί του Κόσμου, 2017).

Πρόγραμμα Στέγασης σε Μισθωμένα Ξενοδοχεία

Είναι ένα πρόγραμμα υπό του Δήμου Αθηναίων όπου προσφέρει δμηνη φιλοξενία σε Έλληνες αστέγους στα Μισθωμένα Ξενοδοχεία «Ορφέας» & «Κάπρι».

Πρόγραμμα «Δίκτυο Κοινωνικής Κατοικίας»

Από το 2013, ο Δήμος Αθηναίων ξεκίνησε το «Δίκτυο Κοινωνικής Κατοικίας». Πρόκειται για ένα πρόγραμμα στέγασης, ειδικά σχεδιασμένο για να προσφέρει υπηρεσίες στέγασης, σίτισης, ψυχοκοινωνικής υποστήριξης και κοινωνικής επανένταξης σε κατοίκους της Αθήνας, που στερούνται των απαραίτητων πόρων ή μέσων για την ικανοποίηση των αναγκών τους. Στόχος του προγράμματος είναι η φιλοξενία σε κατάλληλα διαμερίσματα οικογενειών με παιδιά, ηλικιωμένων, εγκύων, και γενικότερα ατόμων που είναι άστεγα ή κινδυνεύουν να μείνουν άμεσα άστεγα (Δήμος Αθηνών, 2013).

Επίδομα Στεγαστικής Συνδρομής

Για την προστασία των ατόμων που στερούνται στέγης χορηγείται το επίδομα στεγαστικής συνδρομής. Το επίδομα χορηγείται σε ανασφάλιστα μοναχικά ηλικιωμένα άτομα 65 ετών και άνω, με τις εξής προϋποθέσεις:

- Τα άτομα αυτά να στερούνται ιδιόκτητης στέγης και να διανέμουν σε μισθωμένο οίκημα
- Να συντρέχει περίπτωση οικονομικής αδυναμίας κατά την έννοια των διατάξεων του Ν.Δ. 57/73 και να μην διαθέτουν εισόδημα από οποιαδήποτε πηγή προερχόμενο της ημεδαπής ή αλλοδαπής ή ακίνητα περιουσιακά στοιχεία ικανά να του παρέχουν την δυνατότητα αντιμετώπισης των στεγαστικών δαπανών (Dikaiologitika, 2013).

Κοινωνικό εισόδημα αλληλεγγύης (ΚΕΑ)

Το κοινωνικό εισόδημα αλληλεγγύης αποτελεί το τελευταίο προστατευτικό δίκτυ ασφαλείας για την κάλυψη σημαντικών αναγκών σε καταστάσεις κρίσης. Πρόκειται για μια μορφή παρέμβασης η οποία ανήκει στην κατηγορία μέτρων προνοιακού χαρακτήρα. Πιο συγκεκριμένα ,συνδυάζει την οικονομική ενίσχυση των ομάδων του πληθυσμού που αντιμετωπίζουν προβλήματα ακραίας φτώχειας με την κατάρτιση και την παρακολούθηση ατομικών σχεδίων δράσεις με στόχο την επιστροφή στην απασχόληση και την κοινωνική επανένταξη των δικαιούχων.(Κουραχάνης, 2017)

Το ΚΕΑ εφαρμόστηκε αρχικά σε πιλοτική φάση το 2014 σε δύο περιοχές της χώρας και στην συνέχεια σε 13 δήμους της χώρας για να καταλήξει να τεθεί σε κανονική εφαρμογή τον Φεβρουάριο του 2017. Το συγκεκριμένα πρόγραμμα όπως αναφέρθηκε βασίζεται σε τρεις βασικού πυλώνες. Την εισοδηματική ενίσχυση, την προώθηση στην αγορά εργασίας και την κοινωνική επανένταξη.

Αναφορικά με την εισοδηματική ενίσχυση του ωφελούμενου νοικοκυριού , το ποσό της οικονομικής στήριξης υπολογίζεται ως η διαφορά μεταξύ του εγγυημένου εισοδήματος ,ανάλογα με τον αριθμό και την ηλικία των μελών του. Σχετικά, με την κοινωνική ένταξη οι ωφελούμενοι του προγράμματος διασυνδέονται με άλλες κοινωνικές υπηρεσίες ενώ στον τρίτο πυλώνα οι ωφελούμενοι προωθούνται σε δράσεις που αποσκοπούν στην ενεργοποίηση ή την επανένταξή τους στην αγορά εργασίας μέσω υπηρεσιών απασχόλησης

Ομάδες στόχου του κοινωνικού εισοδήματος αλληλεγγύης αποτελούν τρεις διαφορετικές πληθυσμιακές κατηγορίες που ζουν σε συνθήκες ακραίας φτώχειας. Αυτές είναι μονοπρόσωπα νοικοκυριά , πολυπρόσωπα νοικοκυριά και άστεγοι. (Κουραχάνης, 2017)

“Φροντίδα εν κινήσει”. Το λεωφορείο των αστέγων

Τον Ιούλιο του 2016 τέθηκε σε εφαρμογή το λεωφορείο των αστέγων. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα είναι μια κινητή μονάδα που στόχο έχει την παροχή βασικών υπηρεσιών υγιεινής και πρώτων βοηθειών. Αποτελεί μια υποστηρικτική υπηρεσία για τους άστεγους που ζουν στο δρόμο. Το πρόγραμμα αυτό αποτελεί σύμπραξη τεσσάρων φορέων και προβλέπει την παρουσία του λεωφορείου σε σημεία που υπάρχουν άστεγοι στις περιοχές της Αθήνας και του Πειραιά.(Praksis, 2016)

Συνοψίζοντας, όλα τα παραπάνω προγράμματα αποτελούν σημαντικές παρεμβάσεις για την αντιμετώπιση της φτώχειας και όπως και το υπό έρευνα πρόγραμμα με τις δράσεις τους ενισχύουν στην αντιμετώπιση των συνεπειών της κρίσης. Ωστόσο, υπάρχει μια ειδοποιός διαφορά ανάμεσα σε αυτά τα προγράμματα και το πρόγραμμα που μελετάται στην παρούσα εργασία. Η “Κοινωνική Κατοικία “της ΜΚΟ Praksis χρηματοδοτείται όπως θα αναφερθεί και σε επόμενο κεφάλαιο από το ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος. Αυτό το γεγονός ,ότι δηλαδή η πηγή χρηματοδότησης είναι από ιδιωτικό ίδρυμα δημιουργεί μια ευελιξία στο πρόγραμμα. Η ευελιξία αυτή έχει μπορέσει να προσδώσει στο συγκεκριμένο πρόγραμμα μια αίσθηση εξατομίκευσης και ασφάλειας στους ωφελούμενους . Επιπλέον ,το πρόγραμμα που θα αναλυθεί εκτενώς στην συνέχεια ,διαφοροποιείται στις παροχές και την φιλοσοφία του από τα υπόλοιπα .Έχει ολιστικό και καθολικό χαρακτήρα βάση όσων παρέχει .

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3:ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΤΗΣ ΜΚΟ PRAKSIS

Το Πρόγραμμα της Κοινωνικής Κατοικίας αποσκοπεί στην υποστήριξη οικογενειών που έχουν επηρεαστεί από την οικονομική κρίση των τελευταίων ετών και κινδυνεύουν να έρθουν αντιμέτωπες με την αστεγία. Μέσω της παροχής στοχευμένων δράσεων υποστήριξης (ψυχολογικά και κοινωνικά προγράμματα, προγράμματα χρηματοοικονομικής παιδείας, προγράμματα ανεύρεσης εργασίας) το Πρόγραμμα Κοινωνικής Κατοικίας επιδιώκει να βοηθήσει οικογένειες που αντιμετωπίζουν έντονα όλο το φάσμα των συνεπειών της έλλειψης στέγης να διατηρήσουν την κατοικία τους, αντιμετωπίζοντας έτσι τις συνέπειες της κρίσης με τον πιο ανώδυνο τρόπο.

Το πρόγραμμα βρίσκεται στον πέμπτο κύκλο λειτουργίας του καθώς εφαρμόζεται από το 2012. Κατά τους τρεις πρώτους κύκλους εξυπηρέτησε 2700 οικογένειες σε Αττική και Θεσσαλονίκη ενώ στον τέταρτο 1755 . Οι τρεις πρώτοι κύκλοι είχαν ως αποτέλεσμα 68% εργασιακή αποκατάσταση εκ των οποίων το 44% παρέμεινε στην εργασία του. Στον τέταρτο κύκλο λειτουργίας του προγράμματος το ποσοστό εργασιακής αποκατάστασης μειώθηκε στο 50% και είναι νωρίς για να εξαχθούν αποτελέσματα διατήρησης των θέσεων εργασίας.

Ένα στοιχείο που μπόρεσε να εξαχθεί από τις συνεντεύξεις ήταν και ο αντίκτυπος του προγράμματος στην Ελληνική κοινωνία όπως μετρήθηκε το 2014 . Ο οποίος έδειξε ότι το πρόγραμμα απέφερε στην τοπική κοινωνία 11,4 εκατομμύρια ευρώ την στιγμή που είχαν δοθεί συνολικά για αυτά τα χρόνια επτά εκατομμύρια(ένα σε μισθοδοσίες και έξι σε οικογένειες).

3.1. ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΣΚΟΠΟΙ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Το πρόγραμμα «Κοινωνική Κατοικία» αφορά στην πρόληψη και παρέμβαση, προκειμένου στην αντιμετώπιση μιας ενδεχόμενης κατάστασης κρίσεως στην κοινότητα. Συγκεκριμένα, στοχεύει στη συντονισμένη διαχείριση και υποστήριξη με σειρά προσφερόμενων υπηρεσιών και βασικών αγαθών σε ομάδες πληθυσμού Ελλήνων και συγκεκριμένα, σε νοικοκυριά, των οποίων τα χαρακτηριστικά πρόκειται να περιγραφούν στην συνέχεια. Αποτελεί πρόγραμμα πρόληψης με τελικούς λήπτες αυτού, νοικοκυριά, τα οποία βρίσκονται στα όρια της ένδειας. Συγκεκριμένα, νοικοκυριά, των οποίων τα μέλη θα επιστρέψουν στην αγορά εργασίας και θα ορθοποδήσουν

Το πρόγραμμα απευθύνεται σε ελληνικά νοικοκυριά με ανήλικα ή προστατευόμενα τέκνα. Το πρόγραμμα προβλέπει ότι, τα νοικοκυριά μεταξύ άλλων, θα αποτελούν οικογένειες που το ένα

μέλος έχασε την εργασία του και νοικοκυριά που θα έχουν εισόδημα, αλλά λόγω οικονομικής κρίσης και κατ' επέκταση μείωσης μισθού δεν μπορούν να τα φέρουν εις πέρας.

Ενδεικτικά αναφέρονται οι υπηρεσίες που είναι δυνατόν να παρέχονται στο πρόγραμμα προσαρμοσμένες πάντα στις ανάγκες του εκάστοτε νοικοκυριού:

- Επιδότηση ενοικίου ή στεγαστικού δανείου και ΔΕΚΟ
- Σίτιση μέσω διατακτικών επιταγών
- Ψυχοκοινωνική στήριξη ωφελουμένων
- Εργασιακή Συμβουλευτική/ Προώθηση στην αγορά εργασίας
- Οικονομική συμβουλευτική
- Νομική συμβουλευτική

Αναλυτικότερα οι κύριες δράσεις του προγράμματος είναι ως εξής:

1. Οικονομική ενίσχυση για κάλυψη βασικών αναγκών διαβίωσης

Το πρόγραμμα καλύπτει τις ανάγκες ενοικίου ή μέρους αυτού στα νοικοκυριά που επιλέγονται. Τα συγκεκριμένα νοικοκυριά διαμένουν ήδη στα εν λόγω διαμερίσματα και το πρόγραμμα συνεισφέρει στην κάλυψη του ενοικίου για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Επίσης, καλύπτονται λογαριασμοί (ηλεκτρισμός, νερό, κοινόχρηστα) και έξοδα διατροφής.

Παράλληλα, οι Κοινωνικοί Επιστήμονες διερευνούν, ποιες περιπτώσεις οικογενειών του προγράμματος πρέπει να λάβουν κάποιες άλλες διευκολύνσεις (π.χ. σχολικά είδη), προκειμένου να τους υποστηρίξουν και με άλλους τρόπους.

2. Ψυχοκοινωνική στήριξη ωφελουμένων

Παροχή υπηρεσιών ψυχοκοινωνικής υποστήριξης σε ατομικό επίπεδο ή/ και σε οικογενειακό, σύμφωνα με τις διαπιστωμένες εξατομικευμένες ανάγκες των ωφελουμένων του εκάστοτε νοικοκυριού του προγράμματος. Η ψυχοκοινωνική υποστήριξη, παρέχεται από τους Κοινωνικούς Επιστήμονες του προγράμματος, οι οποίοι αποτελούν και τη διεπιστημονική ομάδα του προγράμματος που έχει υπό στην αρμοδιότητά της όλο το πλαίσιο ψυχοκοινωνικής στήριξης.

Στόχος της παρέμβασης είναι η διερεύνηση των ψυχοκοινωνικών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν τα άτομα και που χρήζουν διαχείρισης, προκειμένου τα μέλη των οικογενειών να είναι σε θέση να ανταποκριθούν στις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν και στη συνέχεια να

μπορέσουν να αυτονομηθούν . Σε αυτό το πλαίσιο όπου κρίνεται επιχειρείται η διασύνδεση των ωφελούμενων με κάθε δυνατό πλαίσιο και φορέα στήριξης.

3. Εργασιακή Συμβουλευτική/ Προώθηση στην αγορά εργασίας

Ο τομέας της ένταξης στην αγορά εργασίας είναι και ο απώτερος στόχος του προγράμματος. Στα ζητήματα απασχόλησης, κύρια βαρύτητα δίνεται στις δεξιότητες του ατόμου, την προϊούσα επαγγελματική του εμπειρία, τις σπουδές αλλά και κάθε άλλη συναφή πληροφορία. Η αναλυτική καταγραφή του ιστορικού σε αυτή τη φάση επιτρέπει στον επαγγελματία να σκιαγραφήσει με το πληρέστερο δυνατό τρόπο το προφίλ του εξυπηρετούμενου και να εκτιμήσει τις ιδιαίτερες ανάγκες του.

Σε αυτό το στάδιο ξεκινάει και η συστηματική εργασία με το άτομο, μέσω της κατάρτισης του ατομικού πλάνου δράσης του ωφελούμενου, το οποίο περιλαμβάνει και το εργασιακό πλάνο. Παρ' όλο που σε κάθε περίπτωση η εργασιακή επανένταξη είναι το βασικό αίτημα για τους στόχους του προγράμματος, το στέλεχος καταγράφει και κάθε «δευτερεύουσα» ανάγκη που είτε μπορεί να υποστηρίξει την επίλυση του βασικού αιτήματος είτε να διεκπεραιώνεται μέσω (της επίλυσης) αυτού. Η κατάρτιση του Ατομικού Εργασιακού Πλάνου Δράσης αποτελεί μια στοχευόμενη αποτύπωση των βημάτων- ενεργειών που πρέπει να ακολουθηθούν, ώστε να ενταχθεί στην εργασία ένα άτομο. Ο επαγγελματίας συναποφασίζει μαζί με τον ωφελούμενο τις επόμενες κάθε φορά ενέργειες και αξιολογεί τα αποτελέσματα της υλοποίησης του προγραμματισμού. Παράλληλα, δίνεται η δυνατότητα επαγγελματικού προσανατολισμού για τα παιδιά στην οικογένεια. Στόχο του προγράμματος αποτελεί η προώθηση των ατόμων στην εργασία, καθώς και στην αξιοποίηση προγραμμάτων, προκειμένου στη δημιουργία κοινωνικών επιχειρήσεων αν κάτι τέτοιο κριθεί ότι θα συνεισφέρει στην αυτονόμηση του νοικοκυριού.

3.2. ΔΟΜΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Το πρόγραμμα υλοποιείται από Μάρτιο του 2012 με κύριο χρηματοδότη το ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος και συνεχίζει την λειτουργία του μέχρι σήμερα για πέμπτη συνεχή χρονιά. Γεωγραφική έκταση του προγράμματος αποτελεί η περιφέρεια της Αττικής και Θεσσαλονίκης . Η Διεπιστημονική Ομάδα για το εν λόγω πρόγραμμα στην περιφέρεια Αττικής αποτελείται από: Έναν (1) Υπεύθυνο Ανεύρεσης Πόρων ,έναν (1) υπεύθυνο προγράμματος ,οκτώ(8) Κοινωνικούς Επιστήμονες ,δύο (2) Διοικητικοί Υπεύθυνοι ,πέντε (5) Εργασιακούς Συμβούλους ,ένας (1) Λογιστής ,Ένα (1) Νομικό ενώ στην Θεσσαλονίκη από :ένα (1) υπεύθυνο προγράμματος, τρεις (3) εργασιακούς συμβούλους και τρεις (3) κοινωνικούς επιστήμονες.

Ο κοινωνικός επιστήμονας είναι υπεύθυνος για την παροχή υπηρεσιών ψυχοκοινωνικής στήριξης στην οικογένεια μέσω συνεδριών είτε ατομικά είτε σε οικογενειακό επίπεδο. Διερευνά τις εξατομικευμένες ανάγκες της κάθε οικογένειας με στόχο τα μέλη της να ανταποκριθούν στις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν και στην συνέχεια να αυτονομηθούν. Ο εργασιακός σύμβουλος διενεργεί επίσης ατομικές συνεδρίες με την οικογένεια μέσω των οποίων σκιαγραφεί το προφίλ του ατόμου που βρίσκεται σε αναζήτηση εργασίας και εν συνεχεία το ενισχύει σε αυτή. Πιο συγκεκριμένα γίνεται χρήση εργαλείων και με στόχο την ενίσχυση του ανέργου να ενταχθεί στην αγορά εργασίας.

Το πρόγραμμα της Κοινωνικής Κατοικίας εντάσσεται στην κατηγορία προγραμμάτων πρόληψης και αποτελεί Πιλοτικό Πρόγραμμα Παρέμβασης σε νοικοκυριά με το Μοντέλο της Κοινωνικής Κατοικίας. Ανάλογο πρόγραμμα δεν έχει εφαρμοστεί στην Ελληνική Επικράτεια μέχρι στιγμής. Μοναδική εξαίρεση αποτελεί το κοινωνικό εισόδημα αλληλεγγύης το οποίο όπως διαπιστώθηκε και στην παρούσα έρευνα ενώ στην περιγραφή του μοιάζει με την “Κοινωνική Κατοικία” είναι εκ διαμέτρου αντίθετα στην εφαρμογή τους.

Με δεδομένη την ανάγκη πλέον για στήριξη των Ελληνικών νοικοκυριών σε ποικίλα επίπεδα λόγω οικονομικής κρίσης η ανάγκη για υλοποίηση προληπτικών προγραμμάτων τέτοιου μοντέλου ακόμα και σε πιλοτικό στάδιο δύναται να επιφέρει πολλαπλασιαστικά οφέλη σε επίπεδο υιοθέτησης αυτού και σε επίπεδο πολιτείας. Κατά συνέπεια, τα πολλαπλασιαστικά οφέλη, με το συνδυασμό όλων των προαναφερθέντων δράσεων, θα μπορούσαν να αποβούν ιδιαίτερα βοηθητικά.

Το πρόγραμμα απευθύνεται σε νοικοκυριά Ελλήνων και ομογενών. Οι παράγοντες που οδήγησαν στην ύπαρξη αυτού του κριτηρίου διερευνήθηκαν στην παρούσα έρευνα και θα παρουσιαστούν εκτενώς παρακάτω. Η ύπαρξη τέκνων είναι βασική προϋπόθεση όπως επίσης και το να βρίσκεται σε αναζήτηση εργασίας τουλάχιστον ο ένας από τους δύο γονείς.

Το κάθε νοικοκυριό που θα λάβει υπηρεσίες από το πρόγραμμα προβαίνει στην υπογραφή ενός συμφωνητικού, βάσει του οποίου θα παρέχεται η βοήθεια για ένα τρίμηνο αρχικά, με δυνατότητα ανανέωσης αυτού του χρόνου σε ένα ακόμα τρίμηνο. Μία τέτοια διαδικασία εντάσσεται στη μεθοδολογία τέτοιων παρεμβάσεων, γιατί ουσιαστικά αποτυπώνεται η συμφωνία που τα μέλη του εκάστοτε νοικοκυριού θα κάνουν με τον κοινωνικό επιστήμονα που θα αναλάβει την παρακολούθησή τους.

3.3 ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΝΤΑΞΗΣ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΑΙΤΗΣΕΩΝ

Η προσέγγιση και τελικά η ένταξη των ωφελούμενων οικογενειών στο πρόγραμμα «Κοινωνική Κατοικία», προκύπτει κατόπιν αίτησης της οικογένειας, είτε μέσω τηλεφωνικού αιτήματος, είτε μετά από επίσκεψη αυτοπροσώπως των ίδιων στο χώρο που υλοποιείται το πρόγραμμα.

Κατά τη διάρκεια του αιτήματος, αρχικά διερευνάται ο λόγος που οδήγησε τον ενδιαφερόμενο να απευθυνθεί στην υπηρεσία και κατόπιν δίνονται σαφείς πληροφορίες για τη συλλογιστική του προγράμματος, την ομάδα στόχου, τις μεθόδους υλοποίησης του σκοπού του προγράμματος και τις προϋποθέσεις επίτευξης της συνεργασίας.

Οι τομείς που προσδιορίζουν την εξέλιξη του αιτήματος αφορούν:

- *Την οικογενειακή κατάσταση του ενδιαφερόμενου και το καθεστώς διαμονής.*

Το Πρόγραμμα «Κοινωνική Κατοικία» απευθύνεται σε οικογένειες με ανήλικα τέκνα / προστατευόμενα μέλη (φοιτητές – ΑμεΑ). Συνεπώς, είναι καθοριστικής σημασίας η ύπαρξη αυτών για τη θετική εξέλιξη ως προς την πιθανότητα ένταξης της οικογένειας στο πρόγραμμα. Είναι σκόπιμο να αναφερθεί το καθεστώς διαμονής και τα μέλη που συμβιώνουν, προκειμένου να αξιολογηθεί το επίπεδο αναγκών και η πιθανότητα ανεπαρκών συνθηκών ανταπόκρισης σε αυτές. Ως καθεστώς διαμονής ορίζεται η ιδιοκατοίκηση, η ιδιοκατοίκηση υπό στεγαστικό δάνειο, η ενοικίαση και η φιλοξενία, είτε παρεχόμενη ως δωρεάν παραχώρηση οικήματος, είτε ως συμβίωση σε άλλο νοικοκυριό. Από τα μέλη που συμβιώνουν, καταγράφονται οι ηλικίες και οι ιδιότητες όλων, για την ανάδειξη των προστατευόμενων μελών της οικογένειας και τη δυνατότητα ενίσχυσης της οικογένειας από κάποια άλλη πηγή, όπως π.χ. σύνταξη πατρικών γονέων σε περίπτωση φιλοξενίας της οικογένειας από αυτούς.
- *Τις υπάρχουσες εργασιακές συνθήκες και το επαγγελματικό προφίλ του ενδιαφερόμενου*

Ομάδα στόχου του Προγράμματος «Κοινωνική Κατοικία» αποτελούν οι οικογένειες «θύματα» της οικονομικής κρίσης. Βασικό κριτήριο λοιπόν αποτελεί η ανεργία του ενός τουλάχιστον από τους δύο γονείς ή η πιστοποίηση ανεπαρκούς εισοδήματος σε έναν από τους δύο γονείς. Αξιολογείται το μορφωτικό επίπεδο, η διάρκεια της επαγγελματικής απασχόλησης-προϋπηρεσίας καθώς και τα αντικείμενα εργασίας που έχουν ασκήσει.
- *Την πορεία των εισοδημάτων του ενδιαφερόμενου κατά τη διάρκεια που ορίζεται η οικονομική κρίση [2009 (εκκαθ. 2010) και έπειτα] για το πρόγραμμα και τις υπάρχουσες οικονομικές δυσκολίες της οικογένειας.*

Για την παρακολούθηση της μεταβολής της οικονομικής κατάστασης της οικογένειας και τη συμβολή της οικονομικής κρίσης στη διαμόρφωση των υπαρχουσών συνθηκών διαβίωσης, ζητούνται τα Εκκαθαριστικά Σημειώματα για τα τελευταία επτά χρόνια. Συγκεκριμένα, προσανατολιζόμαστε στο δηλωθέν εισόδημα από όπου προκύπτουν οι μισθολογικές μεταβολές και πιστοποιούνται πιθανά άλλες πηγές εισοδήματος για την οικογένεια (π.χ. επίδομα / σύνταξη / αποζημίωση). Αναφορικά με την ύπαρξη συσσωρευμένων οφειλών, αποτελεί εξαιρετικά σημαντική πληροφορία το κατά πόσο αυτές οδηγούν την οικογένεια σε επισφαλείς συνθήκες, όπως το ενδεχόμενο κινδύνου έξωσης ή διακοπής κάποιας από τις παροχές ΔΕΚΟ.

- *Την περιοχή διαμονής.*

Το Πρόγραμμα «Κοινωνική Κατοικία» υλοποιείται στο Νομό Αττικής και Θεσσαλονίκης, συνεπώς εξυπηρετεί οικογένειες αποκλειστικά στα όρια των περιοχών που συμπεριλαμβάνονται σε αυτές τις τοποθεσίες.

- *Την εθνικότητα του ενδιαφερόμενου.*

Το Πρόγραμμα «Κοινωνική Κατοικία» απευθύνεται σε οικογένειες με ταυτότητα Έλληνα πολίτη ή Ομογενούς.

- *Την πηγή ενημέρωσης για το Πρόγραμμα.*

Η πηγή ενημέρωσης των ενδιαφερόμενων για το Πρόγραμμα αποτελεί κυρίως στοιχείο απαραίτητο για την εξαγωγή στατιστικού αποτελέσματος. Δεν επηρεάζει με κάποιο τρόπο την πορεία του αιτήματος.

Μέσα λοιπόν από διάλογο που αναπτύσσεται με κύριους άξονες τους προαναφερθέντες τομείς, εκμαιεύονται όσο το δυνατόν περισσότερες πληροφορίες σχετικά με:

- τις παρελθοντικές συνθήκες της οικογένειας και τις μεταβολές που παρατηρούνται στις υπάρχουσες,
- την κατεύθυνση που προσανατολίζονται οι παρούσες αδυναμίες και δυσκολίες,
- τις ενέργειες που έχουν πραγματοποιηθεί για τη διαχείριση και αντιμετώπισή τους.

Η αξιολόγηση της ένταξης της οικογένειας χωρίζεται σε τρεις βασικές ενότητες: 1) οικονομικά στοιχεία, 2) εργασιακά στοιχεία και 3) κοινωνικά στοιχεία.

1. Οικονομικά στοιχεία: Οι οικονομικές πληροφορίες για την οικογένεια παρουσιάζονται όπως είναι αποτυπωμένες μέσα από τα εκκαθαριστικά των τεσσάρων τελευταίων οικονομικών ετών. Τα εισοδήματα αξιολογούνται με βάση τον αριθμό των μελών της οικογένειας και την πηγή

των εισοδημάτων. Προκειμένου να πιστοποιηθεί ότι οι δυσκολίες της οικογένειας ξεκίνησαν λόγω της οικονομικής κρίσης, πρέπει τα εισοδήματα αυτά να παρουσιάζουν σταδιακή μείωση τα τελευταία έτη και με το προβλεπόμενο εισόδημα του τρέχοντος έτους να μην είναι πάνω από το όριο της φτώχειας, όπως ορίζεται από την ΕΛΣΤΑΤ (Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία). Πιο αναλυτικά όταν λέμε «σταδιακή μείωση» εννοούμε, ότι σε προηγούμενα έτη να βρίσκονται πάνω από το όριο της φτώχειας και όσο πλησιάζουμε στο παρόν να μειώνονται και να πέφτουν κάτω από αυτό. Εδώ αξίζει να σημειωθεί, ότι σε περίπτωση που το εισόδημα της οικογένειας ανά έτος είναι οριακό ή και σε κάποια έτη πιο κάτω από αυτό της φτώχειας, χωρίς να είναι σταδιακή η μείωση, τότε λαμβάνεται υπόψη ο μέσος όρος των εισοδημάτων στα τέσσερα έτη και όχι το εισόδημα του κάθε έτους χωριστά. Ωστόσο, υπάρχουν περιπτώσεις οικογενειών όπου η κρίση τους έπληξε σε νωρίτερο χρόνο των τεσσάρων ετών π.χ. οικοδόμοι, εργάτες στη ναυτική επισκευαστική ζώνη κ.α. και προκειμένου να αξιολογηθούν σωστά ζητούνται τα εκκαθαριστικά δύο επιπλέον προηγούμενων ετών. Το τελευταίο συζητάτε κατά περίπτωση με την υπεύθυνη του προγράμματος,

2. Εργασιακά στοιχεία: Βασική προϋπόθεση για την ένταξη της οικογένειας στο πρόγραμμα είναι να υπάρχει σε αυτή τουλάχιστον ένα άνεργο μέλος, που να είναι σε αναζήτηση εργασίας. Η ανεργία πιστοποιείται με Κάρτα Ανεργίας που χορηγείται από τον επίσημο φορέα- ΟΑΕΔ, ή, στην περίπτωση όπου το μέλος ασκεί επάγγελμα όπου η ανεργία καταγράφεται από αντίστοιχο αρμόδιο φορέα –π.χ. ναυτικοί και γραφείο εύρεσης ναυτικής εργασίας- το ανάλογο δελτίο. Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι σε περίπτωση που δεν είναι δυνατόν να προσκομιστεί κάρτα ανεργίας, γίνονται δεκτά επίσημα έγγραφα τα οποία βεβαιώνουν το λόγο για την αδυναμία έκδοσης της. Παράδειγμα μιας τέτοιας περίπτωσης αποτελούν τα άτομα που λόγο οφειλών σε ασφαλιστικά ταμεία αδυνατούν να κλείσουν βιβλία και να κάνουν εγγραφή στον ΟΑΕΔ. Επιπλέον, συνυπολογίζεται ο αριθμός των μελών που είναι ικανά προς εργασία και αν κάποιο από αυτά δεν είναι διατεθειμένο να εργαστεί, να έχει διασαφηνισθεί ο λόγος για τον οποίο συμβαίνει αυτό. Συγκεκριμένα οι εργασιακές πληροφορίες που συλλέγονται, αφορούν το εργασιακό προφίλ των ικανών προς εργασία μελών της οικογένειας, με σκοπό να αξιολογηθεί το εκπαιδευτικό τους επίπεδο, η εργασιακή τους κινητοποίηση και τα έτη προϋπηρεσίας του κάθε μέλους.
3. Κοινωνικά στοιχεία: Οι πληροφορίες που έχουν συλλεχθεί κατά την κατ' οίκον συνάντηση αφορούν τις συνθήκες διαβίωσης της οικογένειας και συγκεκριμένα, την υγεία, τις συνθήκες διαμονής, το υποστηρικτικό περιβάλλον και τη διαχειριστική ικανότητα της οικογένειας στην οποία συνυπολογίζεται η σοβαρότητα του εκάστοτε προβλήματος οικονομικού ή άλλου. Μετά την ενδελεχή ανάλυση των ανωτέρω σημείων, κρίνεται ο βαθμός κινητοποίησης της

οικογένειας για την επίλυση τυχών προβλημάτων (οικονομικών, κοινωνικών, υγείας κ.α.), ενώ παράλληλα αξιολογείται το κατά πόσο το ενδεχόμενο πρόβλημα επηρεάζει την απασχολησιμότητα της οικογένειας.

Αφού εκφραστεί η άποψη όλων των εμπλεκόμενων μελών της διεπιστημονικής ομάδας, προκύπτει το ομόφωνο αποτέλεσμα της αξιολόγησης για την ένταξη ή μη της οικογένειας στο πρόγραμμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΈΡΕΥΝΑ

4.1. ΣΚΟΠΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ-ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η μελέτη του προγράμματος "Κοινωνική Κατοικία " της ΜΚΟ Praksis με στόχο την ανάδειξη του βαθμού που συμβάλει ως εφαρμοσμένο πρόγραμμα κοινωνικής πολιτικής στην άμβλυνση του φάσματος των συνεπειών της οικονομικής κρίσης. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην διερεύνηση και στην καταγραφή των απόψεων των επαγγελματιών που εργάζονται στο συγκεκριμένο πρόγραμμα σχετικά με την λειτουργία του τα τελευταία πέντε χρόνια σε συνάρτηση με τα αποτελέσματά του.

Για τη σφαιρικότερη ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας καθώς και τη διεξαγωγή συμπερασμάτων, κρίθηκε απαραίτητη η διαμόρφωση ορισμένων βασικών ερωτημάτων ώστε να επιτευχθεί ο σκοπός της έρευνας, τα οποία διαμορφώνονται ως εξής:

- Ποια είναι η αφετηρία του προγράμματος "Κοινωνική Κατοικία".
- Πως διαμορφώνεται ο στόχος του προγράμματος, το πλαίσιο λειτουργίας και τα κριτήριά του.
- Ποιες είναι οι πρακτικές εντοπισμού και ένταξης των ωφελούμενων;
- Υπήρξαν προβλήματα κατά την λειτουργία του προγράμματος; Θα έκαναν αλλαγές σε αυτό;
- Πως αντιλαμβάνονται οι εργαζόμενοι την προοπτική του προγράμματος στο μέλλον.

Η προσέγγιση των παραπάνω ερωτημάτων επιχειρείται από την πλευρά των επαγγελματιών που εργάζονται στο πρόγραμμα "Κοινωνική Κατοικία" της ΜΚΟ Praksis. Οι κοινωνικοί επιστήμονες και οι εργασιακοί σύμβουλοι λόγω της καθημερινής τους απασχόλησης στο πρόγραμμα το γνωρίζουν πολύ καλά. Είναι οι πλέον κατάλληλοι για όσα πρόκειται να διερευνηθούν καθώς όλοι εργάζονται ικανοποιητικό διάστημα στο πρόγραμμα έτσι ώστε να γνωρίζουν την αφετηρία, τον στόχο, το πλαίσιο λειτουργίας και τα κριτήρια του προγράμματος. Ακόμα, οι επαγγελματίες που εργάζονται στο εν λόγω πρόγραμμα έχουν λάβει εκπαίδευση αναφορικά με τις πρακτικές εντοπισμού και την ένταξη των ωφελούμενων επομένως αποτελούν γνώστες του προγράμματος πολυεπίπεδα. Επιπλέον, οι συνεντευξιαζόμενοι αποτελούν την πιο άμεση ανατροφοδότηση που μπορεί να υπάρξει αναφορικά με τον εντοπισμό προβλημάτων και τις αλλαγές που θα πρότειναν. Επίσης, παρουσιάζει ενδιαφέρον η μελέτη της οπτικής των εργαζομένων αναφορικά με το πως οραματίζονται την εξέλιξη ενός προγράμματος όπως η "Κοινωνική Κατοικία".

4.2. ΥΛΙΚΟ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

4.2.1 ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η ποιοτική μέθοδος αποτέλεσε το βασικό εργαλείο της συγκεκριμένης έρευνας. Η ποιοτική έρευνα στηρίζεται στο γεγονός ότι ο κοινωνικός κόσμος μπορεί να κατανοηθεί μόνο από τα άτομα που τον αποτελούν και στο ότι η ανθρώπινη συμπεριφορά δεν μπορεί να περιγραφεί με γενικότητες (Cohen et al, 2000). Η χρήση ενός διαμορφωμένου οδηγού συνέντευξης, θεωρήθηκε ότι έδινε τη δυνατότητα διερεύνησης των βασικών ερευνητικών αξόνων καθώς στοχεύει κυρίως στην περιγραφή, ανάλυση, ερμηνεία και κατανόηση κοινωνικών φαινομένων (Ιωσηφίδης, 2008).

Η ποιοτική μέθοδος έρευνας λοιπόν, δίνει έμφαση στις διαδικασίες μέσα από τις οποίες διαμορφώνονται συγκεκριμένες καταστάσεις, σε αντίθεση με την ποσοτική μέθοδο έρευνας η οποία έχει ως στόχο τον έλεγχο συγκεκριμένων θεωρητικών υποθέσεων για το κοινωνικό φαινόμενο που εξετάζεται. Στην ποιοτική μέθοδο συχνά επιδιώκεται η αποσαφήνιση και συγκεκριμενοποίηση της θεωρίας μέσα από την έρευνα. Χαρακτηριστικό της ποιοτικής μεθόδου είναι και το βάθος στην έρευνα. Αυτό επιτυγχάνεται με την αμεσότητα και την προσωπική εμπλοκή του ερευνητή κατά την συλλογή δεδομένων στην ερευνητική διαδικασία. Σύμφωνα με τον Mason (2003), τα άτομα που συμμετέχουν στην ποιοτική έρευνα δεν έχουν το ρόλο του αντικειμένου από το οποίο αντλούμε μόνο τα δεδομένα. Αντίθετα, έχουν το ρόλο του ερευνητικού συνεργάτη με τον οποίο επικοινωνούμε άμεσα και σε βάθος (Ιωσηφίδης, 2008).

Βασικές διαφορές της ποσοτικής από την ποιοτική μέθοδο έρευνας είναι ότι στην ποσοτική μέθοδο η ερευνητική διαδικασία χρησιμοποιεί μία πιο γραμμική και δομημένη μορφή, η οποία τελειώνει πριν την έναρξη της ερευνητικής διαδικασίας και πρέπει να επιφέρει στατιστικά αποτελέσματα. Ακόμα, αν η ποσοτική έρευνα ξαναγίνει χρησιμοποιώντας τα ίδια δεδομένα, θα πρέπει να επιφέρει και τα ίδια αποτελέσματα. Από την άλλη μεριά, στη ποιοτική μέθοδο η ερευνητική διαδικασία ακολουθεί μία πιο κυκλική και ευέλικτη μορφή η οποία μπορεί να συνεχίζεται και να μεταβάλλεται κατά τη διάρκεια της ερευνητικής διαδικασίας (Ιωσηφίδης, 2008) (Cohen et all, 2000).

Στη συγκεκριμένη μελέτη επιλέχθηκε η ατομική ημί-δομημένη συνέντευξη, μέσω ενός ενδεικτικού οδηγού που διαμορφώθηκε για την αποτελεσματικότερη διεξαγωγή της έρευνας. Παρόλο που η ημί-δομημένη συνέντευξη αποτελείται από ένα σύνολο προκαθορισμένων ερωτήσεων, ο ερευνητής διαθέτει περισσότερη ευελιξία στο να προσαρμόζει τις ερωτήσεις του οδηγού, να αλλάζει την αλληλουχία σε αυτές ανάλογα με την πορεία της συνέντευξης, να

προσθέτει νέες ερωτήσεις ή να αφαιρεί κάποιες από τις ήδη υπάρχουσες ερωτήσεις ανάλογα με τον συνεντευξιαζόμενο. Ο λόγος που χρησιμοποιήθηκε η ημί-δομημένη συνέντευξη είναι όπως αναφέρθηκε και παραπάνω το πλεονέκτημα της στο να ελίσσεται ο συνεντευκτής και να μην ακολουθεί μια τυποποιημένη φόρμα, αλλά να προσαρμόζει τις ερωτήσεις σύμφωνα με τις ανάγκες που προκύπτουν κατά τη διάρκεια της διαδικασίας (Cohen et al 2000).

Η συνέντευξη μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως βασικό μέσο συλλογής πληροφοριών καθώς επιτρέπει στον ερευνητή να αντλήσει πληροφορίες σε βάθος που αφορούν στάσεις, αντιλήψεις και συμπεριφορές των συνεντευξιαζόμενων. Με την επίτευξη της σωστής επικοινωνίας μεταξύ ερευνητή και ερωτώμενου, η συνέντευξη μπορεί ακόμη, να οδηγήσει στον εντοπισμό και την διερεύνηση θεμάτων τα οποία δεν είχαν καθοριστεί από πριν (Ιωσηφίδης, 2008).

Στη μελέτη επιλέχθηκε επίσης να χρησιμοποιηθεί η μέθοδος της συμμετοχικής παρατήρησης. Ο ερευνητής έγινε δηλαδή κατά κάποιο τρόπο μέλος της υπό παρατήρηση ομάδας. Υπήρξε φυσική παρουσία στο πρόγραμμα και ενεργός ρόλος του ερευνητή στο πλαίσιο της ομάδας κατά τα έτη 2015 -2017. Ο ερευνητής αυτά τα δύο έτη εργάστηκε στο πρόγραμμα ως κοινωνικός επιστήμονας και συμμετείχε σε όλες τις διαδικασίες όπως όριζε η θέση εργασίας.

Ένα σημαντικό πλεονέκτημα της παρατήρησης είναι η αμεσότητα ως προς τις διαδικασίες. Επίσης, η παρατήρηση μοιάζει να είναι η κυρίως κατάλληλη τεχνική για να εξετάσουμε την "πραγματική ζωή" στον πραγματικό κόσμο. Η άμεση παρατήρηση στο πεδίο επιτρέπει μια έλλειψη τεχνητότητας η οποία είναι ιδιαιτέρως σπάνια στις άλλες τεχνικές. Μπορεί επίσης να αποκαλύψει ουσιαστικές διαφορές από παρατηρήσεις που διεξήχθησαν σε πιο φτιαχτά περιβάλλοντα (Robson, 2007).

4.2.2 ΜΕΘΟΔΟΣ ΠΟΙΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΚΑΙ ΚΩΔΙΚΟΠΟΙΗΣΗ

Η ανάλυση της ποιοτικής έρευνας δεν μπορεί να εμπεριέχει στατιστικές αναλύσεις και συγκριτικά γραφήματα όπως η ανάλυση ποσοτικών ερευνών, καθώς δεν ενδιαφέρει να εξαχθούν μετρήσιμες έννοιες και αποτελέσματα. Στην περίπτωση που έχουν διεξαχθεί μαγνητοφωνημένες ημι-δομημένες συνεντεύξεις, θα πρέπει να γίνει απομαγνητοφώνηση και αυτές να καταγραφούν κατά λέξη. Έτσι, ο ερευνητής έχει τη δυνατότητα να ακούσει και εν συνεχεία να διαβάσει πολλές φορές όλα τα δεδομένα του, ώστε να τα κατανοήσει πλήρως και να μπορέσει στην πορεία να μεταβεί στο επόμενο βήμα της ανάλυσης, αυτό της κωδικοποίησης των αποτελεσμάτων.

Η κωδικοποίηση είναι ένας τρόπος συμπίεσης του μεγάλου όγκου των ποιοτικών δεδομένων με την τμηματοποίηση τους. Με την απόδοση δηλαδή μίας θεματικής ετικέτας ή την ένταξη

κάποιου δεδομένου σε μία συγκεκριμένη κατηγορία, την οποία ο ερευνητής ορίζει συνήθως εκ των υστέρων ανάλογα με τα όσα προέκυψαν από τη συλλογή δεδομένων. Απαραίτητο για τη σωστή ανάλυση των ποιοτικών δεδομένων είναι οι κωδικοί οι οποίοι τοποθετούνται από τον ερευνητή σε ενότητες του κειμένου, να αναδύονται μέσα από το κείμενο και όχι να επιβάλλονται από τον ίδιο. Συνήθως, οι κωδικοί αυτοί αποτελούν μία συντομογραφία που συνδέεται με το νόημα του συγκεκριμένου κομματιού ώστε να διευκολύνουν τον ερευνητή βλέποντας την αργότερα να καταλάβει σε τι αναφέρεται το αρχικό κείμενο. Όταν σε όλο το κείμενο έχουν τοποθετηθεί ταμπέλες και κωδικοί, έχει γίνει δηλαδή πλήρη ομαδοποίηση των τμημάτων του, έχει τελειώσει και η πρώτη φάση κωδικοποίησης (Cohen et al, 2000· Ιωσηφίδης, 2008).

Στη δεύτερη φάση της κωδικοποίησης εντοπίζονται οι όμοιοι κωδικοί μέσα στο κείμενο και εφόσον πράγματι υπάρχουν ομοιότητες μεταξύ τους, τοποθετούνται μαζί και σχηματίζουν θεματικές ενότητες. Οι θεματικές ενότητες βοηθούν τον ερευνητή να ξεκινήσει να κινείται προς την κατεύθυνση της παραγοντοποίησης δεδομένων καθώς αποτελούν την τελική ερμηνεία, ανάλυση και κατανόηση των δεδομένων που έχουν αντληθεί από την ερευνητική διαδικασία. Τέλος, στο σημείο αυτό για να έχουμε έγκυρα αποτελέσματα, οι θεματικές ενότητες δε θα πρέπει να ξεπερνούν τους μονοψήφιους αριθμούς (Ιωσηφίδης, 2008· Cohen et al, 2000).

Τα δεδομένα από την συμμετοχική παρατήρηση στην παρούσα μελέτη αντιπαρατίθενται ή και συμπληρώνουν τις πληροφορίες οι οποίες αντλήθηκαν από την ημι-δομημένη συνέντευξη.

4.2.3 ΔΕΙΓΜΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Το πρώτο βήμα, είναι να οριστεί ο πληθυσμός από τον οποίο θα διεξαχθούν τα αποτελέσματα της έρευνας. Τον πληθυσμό της συγκεκριμένης ποιοτικής μελέτης, αποτελούν όλοι οι εργαζόμενοι του προγράμματος "Κοινωνική Κατοικία" της μη κυβερνητικής οργάνωσης Praksis. Στη συνέχεια, είναι απαραίτητο να οριστεί μια μικρότερη ομάδα του πληθυσμού από την οποία θα μπορέσουμε να αποσπάσουμε πληροφορίες και δεδομένα. Αυτή η υποομάδα του πληθυσμού με τη σειρά της θα αποτελέσει το δείγμα της μελέτης.

Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν δέκα (10) επαγγελματίες που εργάζονται στο πρόγραμμα "Κοινωνική Κατοικία" εκ των οποίων τέσσερις (4) κοινωνικοί επιστήμονες , τέσσερις (4) εργασιακοί σύμβουλοι, ένας (1) συντονιστής και ένας (1) επιστημονικά υπεύθυνος . Ως προς το φύλο, επτά (7) ήταν γυναίκες και τρεις (3) άνδρες. Σε επίπεδο ηλικιών, ο μέσος όρος κυμαίνονταν στα 30 έως τα 40 έτη.

4.2.4 ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΨΙΑ

Η δειγματοληψία βασίστηκε στην διάθεση και την προθυμία των επαγγελματιών να συμβάλλουν στην εκπόνηση της ερευνητικής δραστηριότητας με μοναδική προϋπόθεση την ενασχόλησή τους στο πρόγραμμα "Κοινωνική Κατοικία".

4.2.5 ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Η ερευνητική δραστηριότητα υλοποιήθηκε κατά το χρονικό διάστημα 01/11/2017 έως 30/11/2017. Για τη διεξαγωγή της ερευνητικής διαδικασίας, πραγματοποιήθηκε η διαμόρφωση του οδηγού συνέντευξης .

Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν κατόπιν προγραμματισμένου ραντεβού και παρέχονταν εξ αρχής στους συνεντευξιζόμενους πληροφορίες και διευκρινήσεις για το θέμα, το σκοπό και τη διαδικασία της έρευνας. Η μέση διάρκεια της συνέντευξης ήταν τα τριάντα (30') λεπτά και πραγματοποιήθηκε με τη χρήση συσκευής μαγνητοφώνου προς διευκόλυνση του ερευνητή. Διευκρινίστηκε σε κάθε περίπτωση ότι τα προσωπικά στοιχεία των συνεντευξιζόμενων θα παραμείνουν απόρρητα ενώ τα αποτελέσματα της συγκεκριμένης μελέτης θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά και μόνο για ερευνητικούς λόγους.

Το πρώτο στάδιο της συνέντευξης περιλάμβανε πληροφορίες και ενημέρωση στους επαγγελματίες σχετικά με το σκοπό της παρούσης μελέτης. Ο οδηγός συνέντευξης περιλάμβανε δεκαέξι (16) ερωτήσεις οι οποίες αναφέρονταν στην διερεύνηση των πολιτικών αντιμετώπισης των προβλημάτων στέγασης και πιο συγκεκριμένα στην μελέτη της περίπτωσης του προγράμματος "Κοινωνική Κατοικία" της ΜΚΟ Praksis στην περιφέρεια Αττικής.

4.2.6 ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Στο σημείο αυτό επιχειρείται η καταγραφή των πιο σημαντικών περιορισμών που εντοπίζονται στη συγκεκριμένη ποιοτική μελέτη. Αρχικά, ο μικρός αριθμός του δείγματος θα μπορούσε να λειτουργήσει περιοριστικά. Η συγκέντρωση απαντήσεων από μεγαλύτερο ποσοστό επαγγελματιών, ενδεχομένως θα βοηθούσε στην ευκολότερη ανάλυση των ποιοτικών δεδομένων. Υποστηρίζεται επίσης, ότι όσο πιο μεγάλο είναι το δείγμα της έρευνας τόσο πιο αντιπροσωπευτικό του πληθυσμού είναι. Βασικός περιορισμός, που εντοπίζεται σε όλα τα συμβατικά δείγματα είναι ότι είναι αδύνατο να διαπιστωθεί εάν το δείγμα είναι άκρως αντιπροσωπευτικό του πληθυσμού. Το δειγματοληπτικό σφάλμα δηλαδή είναι αναπόφευκτο σε όλες τις έρευνες λόγω ανομοιογένειας του πληθυσμού.

Παρά από τα πλεονεκτήματα της ημι-δομημένης συνέντευξης και το εύρος των πληροφοριών που μπορεί να προσφέρει, υπάρχουν και ορισμένοι περιορισμοί που δημιουργούνται με τη

χρήση αυτής. Περιορισμό λοιπόν, μπορεί να αποτελέσουν οι «κοινωνικά αποδεκτές» απαντήσεις που δίνονται σε ορισμένες περιπτώσεις. Πολλές φορές οι συνεντευξιαζόμενοι αισθάνονται άβολα και υιοθετούν τακτικές αποφυγής, αν οι ερωτήσεις πηγαίνουν σε βάθος. Επιδιώκουν έτσι, πολλές φορές, να μη διαφοροποιηθούν από τον υπόλοιπο πληθυσμό, να μην εκτεθούν οι ίδιοι ή το πλαίσιο στο οποίο δραστηριοποιούνται. Έτσι, περιορίζεται ο αυθορμητισμός τους, η ελεύθερη έκφραση και η πραγματική τους άποψη για το θέμα. Ακόμα, πολλοί παράγοντες όπως είναι η αμοιβαία εμπιστοσύνη, η κοινωνική απόσταση και ο έλεγχος του συνεντευκτή διαφοροποιούνται από συνέντευξη σε συνέντευξη. Τόσο, ο ερευνητής όσο και ο ερωτώμενος συχνά, αναγκάζονται να συγκρατούν μέρος αυτών που θα ήθελαν να εκφράσουν (Cohen et al, 2000).

Παράλληλα, όπως είναι επόμενο, εφόσον πρόκειται για ποιοτική και όχι για ποσοτική μελέτη δεν μπορούν να γίνουν στατιστικές αναλύσεις των δεδομένων της έρευνας και να εξαχθούν γενικευμένα συμπεράσματα.

4.3 ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ

Το συνολικό δείγμα των συμμετεχόντων αποτέλεσαν δέκα (10) επαγγελματίες που εργάζονται στο πρόγραμμα "Κοινωνική Κατοικία" της ΜΚΟ Praksis με βασικές ειδικότητες αυτές του κοινωνικού λειτουργού, του ψυχολόγου και του κοινωνιολόγου. Συγκεκριμένα, το δείγμα της ερευνητικής διαδικασίας αποτέλεσαν επαγγελματίες οι οποίοι εργάζονται στο εν λόγω πρόγραμμα στην Αθήνα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

5.1 ΑΦΕΤΗΡΙΑ ΤΗΣ "ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ" ΤΗΣ ΜΚΟ PRAKSIS

Η παρούσα έρευνα φάνηκε ωφέλιμο να ξεκινήσει με την διερεύνηση της εντοπισμένης ανάγκης που ήρθε να καλύψει το παρών πρόγραμμα. Ποιο δηλαδή ήταν το πρόβλημα που κινητοποίησε την μη κυβερνητική οργάνωση Praksis να οδηγηθεί στην δημιουργία του προγράμματος "Κοινωνική Κατοικία"³.

Οι απόψεις αναφορικά με την αφετηρία του προγράμματος της "Κοινωνικής Κατοικίας" διαπιστώθηκε ότι σε κάποια σημεία ταυτίζονται ενώ σε άλλα διαφοροποιούνται. Πιο συγκεκριμένα, η πλειοψηφία των επαγγελματιών που εργάζονται στο πρόγραμμα εντόπισε την αφετηρία της δημιουργίας του προγράμματος στην εμφάνιση της οικονομικής κρίσης το 2009 και στις συνεχώς αυξανόμενες συνέπειες που αντιμετωπίζουν οι οικογένειες. *"Το πρόγραμμα ξεκίνησε απευθυνόμενο σε οικογένειες κατά βάση ελληνικές που έχουν πληγεί από την οικονομική κρίση και αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο της αστεγίας και γενικότερα μιας συνολικής κατάστασης ένδειας".*(E1) Ωστόσο, κάποιοι συνεντευξιζόμενοι ανέφεραν ως αφετηρία του προγράμματος την κρατική ανεπάρκεια για παροχή υπηρεσιών σε μια νέα αναδυόμενη ομάδα ανθρώπων που είχε πληγεί από την εμφάνιση της οικονομικής κρίσης και η οποία δεν είχε χρειαστεί μέχρι το 2009 να κάνει χρήση κοινωνικών υπηρεσιών. Χαρακτηριστικά αναφέρθηκε *«Η βασική αφετηρία ήταν η οικονομική κρίση και η νέα αναδυόμενη ομάδα μέσα στο γενικό πληθυσμό που δεν φαινόταν πουθενά αλλά που αντιμετώπιζε το σοβαρότερο πρόβλημα. Για αυτή την ομάδα δεν ξέραμε τίποτα και η οποία επίσης δεν ήξερε πως να κάνει χρήση υπηρεσιών καθώς δεν της χρειάστηκαν ποτέ και δεν φανταζόταν ποτέ ότι θα χρειαζόταν να χτυπήσει την πόρτα κανενός.»*(E2) *«Το κράτος πρόνοιας δεν είχε φροντίσει να καλύψει το κενό των οικογενειών που άλλαξε η ζωή τους από την οικονομική κρίση».*(E10)

Η "κοινωνική κατοικία" αποτελεί ένα πρόγραμμα το οποίο δημιουργήθηκε μέσα από τα αυξανόμενα αιτήματα οικογενειών οι οποίες δεν καλύπτονταν από τις κρατικές κοινωνικές πολιτικές. Υπήρχε δηλαδή ένα κρατικό κενό την περίοδο μετά την εμφάνιση της οικονομικής κρίσης όταν και τα θύματα αυτής άρχισαν να βιώνουν τις συνέπειές της. Ως αποτέλεσμα αυτού

---

³ Στην παρούσα έρευνα ως Κοινωνική Κατοικία εννοείται η ονομασία του προγράμματος της ΜΚΟ Praksis και όχι η κοινωνική κατοικία ως όρος ανταποδοτικής παροχής από το κράτος.

του συμπεράσματος δημιουργήθηκε η ανάγκη για δημιουργία ενός προγράμματος ακριβώς για αυτές τις οικογένειες.

5.2 ΠΛΑΙΣΙΟ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Η πηγή χρηματοδότησης του εκάστοτε προγράμματος αποτελεί κομβικό σημείο για μια οργάνωση καθώς μπορεί να καθορίσει τον τρόπο λειτουργίας, τους στόχους αλλά και κριτήριά του.

Ο βασικός χρηματοδότης του προγράμματος "Κοινωνική Κατοικία" είναι το Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος ωστόσο κατά καιρούς το πρόγραμμα έχει ενισχυθεί για μια πληθώρα αναγκών(εκπαιδευτικές ανάγκες κ.λ.π.) από εταιρίες όπως η Mondelez και ιδρύματα όπως η ΜΚΟ Save the Children .)

Ο στόχος του προγράμματος φάνηκε να παίρνει διαφορετική διάσταση ανάλογα με τον ρόλο του επαγγελματία στο πρόγραμμα. Η πλειοψηφία των εργασιακών συμβούλων συμφωνεί στο ότι στόχος του προγράμματος είναι η επανένταξη στην αγορά εργασίας .*«Ο στόχος είναι να βοηθηθούν στην επανένταξή τους στην αγορά εργασίας όσοι άνθρωποι έχασαν την δουλειά τους λόγω της κρίσης».* (E7) Οι κοινωνικοί επιστήμονες από την άλλη συμφωνούν σε διττό στόχο του προγράμματος οι οποίοι είναι η ανάκτηση της αυτονομίας της οικογένειας και η στήριξη της στην αναζήτηση εργασίας. *«Ο στόχος είναι η ανάκτηση της αυτονομίας και η επανένταξη στην αγορά εργασίας».* (E8)

Εξαιρέση αποτέλεσε η άποψη ενός συνεντευξιζόμενου η οποία προσεγγίζει τον στόχο του προγράμματος μέσα από τις ανάγκες του ωφελούμενου. *«Στόχος είναι να υποστηριχτεί η οικογένεια στις δικές της πραγματικές ανάγκες με τον αποτελεσματικότερο τρόπο».* (E2)

Ο στόχος του προγράμματος είναι πολυδιάστατος .Η πρόληψη αλλά και η παρέμβαση μέσω της παροχής συγκεκριμένων υπηρεσιών σε νοικοκυριά τα οποία βρίσκονται προ των συνεπειών της κρίσης είναι ο γενικός στόχος. Ειδικότερα ,στοχεύει στην επανένταξη στην αγορά εργασίας των μελών της οικογένειας και εν συνεχεία στην αυτονόμησή τους.

5.3 ΚΡΙΤΗΡΙΑ - ΑΛΛΑΓΕΣ ΤΩΝ ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΛΛΑΓΩΝ- ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΝΕΩΝ ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ

Στα πλαίσια της συμμετοχικής παρατήρησης του ερευνητή διαπιστώθηκαν ορισμένα καθοριστικά για την εξέλιξη της αίτησης μιας οικογένειας κριτήρια ένταξης. Τα συγκεκριμένα κριτήρια αναφέρθηκαν και από τους συνεντευξιαζόμενους και μπορούν να συνοψιστούν σε πέντε κατηγορίες.

Το πρόγραμμα Κοινωνική Κατοικία απευθύνεται σε οικογένειες με ανήλικα τέκνα ή προστατευόμενα τέκνα. Συνεπώς, είναι καθοριστικής σημασίας η ύπαρξη αυτών για τη θετική εξέλιξη ως προς την πιθανότητα ένταξης της οικογένειας στο πρόγραμμα. Ομάδα στόχου του προγράμματος Κοινωνική Κατοικία αποτελούν οι οικογένειες «θύματα» της οικονομικής κρίσης. Βασικό κριτήριο λοιπόν αποτελεί η ανεργία του ενός τουλάχιστον από τους δύο γονείς ή η πιστοποίηση ανεπαρκούς εισοδήματος σε έναν από τους δύο γονείς. Αξιολογείται το μορφωτικό επίπεδο, η διάρκεια της επαγγελματικής απασχόλησης-προϋπηρεσίας καθώς και τα αντικείμενα εργασίας που έχουν ασκήσει. Η πορεία των εισοδημάτων του ενδιαφερόμενου κατά τη διάρκεια που ορίζεται η οικονομική κρίση (2009 και έπειτα) για το πρόγραμμα και τις υπάρχουσες οικονομικές δυσκολίες της οικογένειας. Αναφορικά με την ύπαρξη συσσωρευμένων οφειλών, αποτελεί εξαιρετικά σημαντική πληροφορία το κατά πόσο αυτές οδηγούν την οικογένεια σε επισφαλείς συνθήκες, όπως το ενδεχόμενο κινδύνου έξωσης ή διακοπής κάποιας από τις παροχές ΔΕΚΟ. Το πρόγραμμα Κοινωνική Κατοικία της ΜΚΟ PRAKSIS υλοποιείται στο Νομό Αττικής και Θεσσαλονίκης, συνεπώς εξυπηρετεί οικογένειες αποκλειστικά στα όρια των περιοχών που συμπεριλαμβάνονται σε αυτές τις τοποθεσίες. Το πρόγραμμα Κοινωνική Κατοικία απευθύνεται σε οικογένειες με ταυτότητα Έλληνα πολίτη ή Ομογενούς.

Όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι εντόπισαν τα συγκεκριμένα κριτήρια στην εφαρμογή του προγράμματος. *«Το πρώτο κριτήριο του προγράμματος είναι να μιλάμε για οικογένειες με ανήλικα ή προστατευόμενα τέκνα που να κατοικούν στην Αθήνα ή την Θεσσαλονίκη. Το δεύτερο είναι να βρίσκεται σε αναζήτηση εργασίας ο ένας εκ των δύο γονέων είτε λόγω ανεργίας είτε λόγω υποαπασχολησιμότητας. Το τρίτο κριτήριο είναι το οικονομικό...Επίσης, ένα ακόμα κριτήριο είναι το επίπεδο των οφειλών της οικογένειας».* (Ε7)

Ωστόσο διαπιστώθηκαν ορισμένες αλλαγές στα προαναφερθέντα κριτήρια στην πορεία εφαρμογής του προγράμματος οι οποίες και σχολιάστηκαν από τους περισσότερους

επαγγελματίες είτε αρνητικά είτε θετικά. Αρχικά , το κριτήριο της ελληνικής ταυτότητας έχει τροποποιηθεί και πλέον αίτηση στο πρόγραμμα μπορούν να κάνουν και άτομα με δεκαετή άδεια παραμονής στην χώρα. Επίσης, τα οικονομικά κριτήρια έχουν διαφοροποιηθεί αρκετά από εκείνα που ίσχυαν στην αρχή της λειτουργίας του προγράμματος. Πιο συγκεκριμένα πλέον για να ενταχθεί μια οικογένεια στο πρόγραμμα αρκεί να φαίνεται σε ένα από τα εκκαθαριστικά των τελευταίων επτά ετών εισόδημα άνω των 6.000 ευρώ για πυρηνική οικογένεια και 3.000 ευρώ για μονογονεϊκή και σταδιακή μείωση του συγκεκριμένου εισοδήματος. *«Φάνηκε ότι με την πορεία των χρόνων το πρόγραμμα δεν απαντούσε στους ανθρώπους που είχαν χτυπηθεί από την κρίση. Έπρεπε να ελαστικοποιήσουμε αρκετά τα κριτήρια και να ρίξουμε τα οικονομικά .Επίσης, να αλλάζουμε εντελώς άλλα απαιτούμενα κριτήρια. Για παράδειγμα παλαιότερα ζητούσαμε κάρτα ανεργίας ,πλέον δεν είναι απαραίτητο δικαιολογητικό .Σήμερα η αγορά εργασίας έχει διαμορφωθεί με τέτοιο τρόπο ....που έχουμε ένα Ευρωπαϊκό φαινόμενο...είναι οι εργαζόμενοι άνεργοι».*(E5)

Πιο αναλυτικά οι επαγγελματίες που θεωρούν θετική την αλλαγή των κριτηρίων πιστεύουν ότι το πρόγραμμα μέσω αυτής της διαδικασίας αλλαγής πήρε μια νέα περισσότερο ευέλικτη μορφή. Η νέα αυτή μορφή φαίνεται να έχει ως αποτέλεσμα την εξυπηρέτηση περισσότερων κοινωνικά ευάλωτων ομάδων. *«Τα κριτήρια είναι αποτελεσματικά. Έχουν διαμορφωθεί στα σημερινά δεδομένα».*(E8)

Υπήρξαν ωστόσο επαγγελματίες των οποίων η γνώμη βρίσκει αντίθετη η προαναφερθείσα άποψη. *«Όταν ανοίγει ένα πρόγραμμα τα κριτήρια άρα και τα χαρακτηριστικά της ομάδας με την οποία δουλεύεις έρχονται κάποιες δυσκολίες. Συνεργαστήκαμε με οικογένειες που έβλεπες να υπάρχει ανάγκη να ανεβάσουν λίγο το επίπεδο των δεξιοτήτων τους διότι η ένταξη στην αγορά εργασίας δυσχεραίνει».* (E4)

Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να σημειωθεί η δημιουργία και η έντονη εφαρμογή στον πέμπτο κύκλο λειτουργίας του προγράμματος ενός ακόμη κριτηρίου ,του κοινωνικού. Το κοινωνικό αυτό κριτήριο μπόρεσε να γίνει ένα από τα πιο βασικά λόγω της ευελιξίας του προγράμματος. *«Προσπαθήσαμε να κουμπώσουμε το πρόγραμμα στα σημερινά δεδομένα. Μέσα από την ανάγκη που δημιουργήθηκε απαντήσαμε στις συνεχιζόμενες αλλαγές. Εάν είχαμε μείνει στα τότε κριτήρια θα είχαμε ελάχιστους ανθρώπους στο πρόγραμμα...Με ικανοποιεί ότι πλέον μπορούν να εξυπηρετηθούν και άλλες ομάδες ανθρώπων οι οποίες έχουν καταβαραθρωθεί σε όλα τα επίπεδα».*(E5) *«Το πρόγραμμα είναι αρκετά ελαστικό στα κριτήρια...Θεωρώ ότι η ευελιξία*

είναι το κλειδί της αποτελεσματικότητας ενός προγράμματος...Έχει νόημα να είναι εξατομικευμένο ένα πρόγραμμα και αυτή την στιγμή υπάρχει σε εμάς». (E9)

Αναφορικά με την ύπαρξη κοινωνικού κριτηρίου αναφέρθηκε χαρακτηριστικά «Λειτουργούμε έντονα με τον κοινωνικό παράγοντα χωρίς αυτό να σημαίνει ότι αναιρούμε όλα τα κριτήρια. Θα χαρακτηρίζα τα κριτήρια μας ποιοτικά και εξατομικευμένα».(E10) «Είναι μια διαδικασία που στηρίζεται σε ποιοτικά στοιχεία που έχουν να κάνουν με την αξιολόγηση των κοινωνικών επιστημόνων. Διότι δεν μπορούμε να βασιστούμε μόνο στα έγγραφα και τα δικαιολογητικά .Δεν είμαστε γραφειοκράτες αλλά εξετάζουμε τις ανάγκες των ανθρώπων σε βάθος». (E6)

Κατά την καταγραφή των αλλαγών των κριτηρίων φάνηκε να εκφράζεται έντονα από τους επαγγελματίες ένα αποτέλεσμα που προέκυψε από την συγκεκριμένη διαδικασία. Η αλλαγή δηλαδή του χαρακτήρα των οικογενειών που εξυπηρετεί το πρόγραμμα. Η συγκεκριμένη αλλαγή εντοπίζεται στον πέμπτο κύκλο λειτουργίας του προγράμματος και αποτελεί εύρημα το γεγονός ότι αρκετοί από τους επαγγελματίες συγχέουν την συγκεκριμένη αλλαγή με την αλλαγή των οικονομικών κριτηρίων. «Σε αυτή τη φάση του προγράμματος και λόγω των νέων κριτηρίων θεωρώ ότι είναι περισσότερες οι προνοιακές οικογένειες με αποτέλεσμα να αλλάζει και η στοχοθεσία της συνεργασίας .Μπορώ να πω ότι οι εργασιακοί στόχοι έχουν υποστεί κάμψη με βάση τις οικογένειες που βρήκαν κάποια δουλειά και είχαν επαγγελματική αποκατάσταση σε βάθος ενός χρόνου». (E3) «Τα οικονομικά κριτήρια έχουν μειωθεί .Αυτό έχει αλλάξει το προφίλ των οικογενειών που μας προσεγγίζουν για βοήθεια. Το οποίο αυτομάτως επηρεάζει και την ποιότητα και τον τρόπο της δουλειάς μας...Μιλάμε για ανθρώπους που μπορεί να είναι ηλεκτρονικά αναλφάβητοι ή να δυσκολεύονται με πολύ απλά εργαλεία εργασιακής συμβουλευτικής». (E7)

Στην πλειοψηφία τους οι ερωτηθέντες θεωρούν τα κριτήρια αποτελεσματικά και δίκαια αναφορικά με την πληθυσμιακή ομάδα στην οποία απευθύνεται το πρόγραμμα. Η μόνη διαφοροποίηση είναι ότι κάποιοι από τους επαγγελματίες φάνηκε να δυσανασχετούν με τα αποτελέσματα που έφεραν οι τροποποιήσεις στα κριτήρια ενώ άλλοι να μένουν ικανοποιημένοι από αυτές. «Μέχρι στιγμής η στόχευση ήταν σωστή .Δηλαδή δουλέψαμε προληπτικά .Μπήκαν οικογένειες που είχαν πραγματικά ανάγκη από πρόληψη. Αν μπήκαν λάθος οικογένειες και κάναμε λάθος στόχευση ,το πρόγραμμα θα το κάνει να φανεί καθώς έχει πολλές δικλίδες ασφαλείας». (E2)

Σε αυτό το σημείο θεωρείται σημαντικό να παρατεθεί η εμπειρία του ερευνητή ύστερα από την διαδικασία συμμετοχικής παρατήρησης αναφορικά με τα κριτήρια ένταξης και τις αλλαγές που έχουν αυτά υποστεί. Το πρόγραμμα της κοινωνικής κατοικίας ξεκίνησε το 2012 με ορισμένα κριτήρια τα οποία βασίζονταν στους τότε δείκτες φτώχειας και ανεργίας. Οι δείκτες αυτοί ανάλογα με τον τρόπο που μεταβάλλονταν από έτος σε έτος καθόριζαν και τις αλλαγές του προγράμματος. Στον τέταρτο και πέμπτο κύκλο λειτουργίας της κοινωνικής κατοικίας ήρθαν ορισμένες κομβικές αλλαγές όπως αυτή που επέτρεψε στους μετανάστες δεύτερης γενιάς να κάνουν αίτηση και να ενταχθούν στο πρόγραμμα .Μια ακόμα σημαντική αλλαγή ήταν αυτή των οικονομικών κριτηρίων .Πιο συγκεκριμένα ,έγινε πλέον εύκολη η πρόσβαση σε οικογένειες που είναι χρόνιοι χρήστες των κοινωνικών υπηρεσιών .Το τελευταίο είναι σε άμεση αντίθεση με την φιλοσοφία του προγράμματος ωστόσο η αλλαγή του οικονομικού κριτηρίου ήρθε ως κάτι το αναγκαίο λόγω του γεγονότος ότι η οικονομική κρίση έχει βαθύνει με το πέρασ των ετών .Το προφίλ των οικογενειών κατά την διάρκεια των δύο τελευταίων κύκλων άλλαξε σε μεγάλο βαθμό ωστόσο αυτό ήταν κάτι το αναμενόμενο .Η επίδραση του προγράμματος στους ωφελούμενους μπορεί να χωριστεί σε δύο κατηγορίες. .Από την μια εντοπίζονται οι οικογένειες που η οικονομική κρίση τους άγγιξε λόγω του ότι επηρεάστηκε η εργασιακή τους συνθήκη και από την άλλη αυτές που η οικονομική κρίση τους έφερε μειωμένες κρατικές παροχές .Ωστόσο , και οι δύο αυτές κατηγορίες ταυτίζονται στο ότι έγιναν λήπτες των γενικότερων κοινωνικοοικονομικών αλλαγών της χώρας τα τελευταία έτη με αποτέλεσμα στην κάθε μια από τις δύο κατηγορίες να δημιουργηθεί ανάγκη για βοήθεια.

Τα κριτήρια ενός προγράμματος όπως η "Κοινωνική Κατοικία" χρειάζεται να διατυπωθούν ,να οριστούν αλλά και να οριοθετηθούν με τέτοιο τρόπο ώστε να είναι αποτελεσματικά ως προς τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Ο σχεδιασμός τους οφείλει να βασίζεται στους σχετιζόμενους με την ομάδα στόχου δείκτες και να είναι άμεσα συνδεδεμένος με την κοινωνικοοικονομική επικαιρότητα.

5.4 ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΩΦΕΛΟΥΜΕΝΩΝ

Οι πρακτικές εντοπισμού και οι διαδικασίες ένταξης που ορίζει το πρωτόκολλο λειτουργίας του προγράμματος "Κοινωνική Κατοικία" ήταν απόλυτα ξεκάθαρες καθώς από την αρχή εργασίας του εκάστοτε επαγγελματία πραγματοποιήθηκε εκπαίδευση. Ο στόχος της εκπαίδευσης ήταν οι συγκεκριμένες διαδικασίες να εφαρμόζονται κοινά και ισότιμα από όλους τους εργαζόμενους .

Οι απαντήσεις που δόθηκαν αναφορικά με την διαδικασία επιλογής των ωφελούμενων συμφωνούν απόλυτα μεταξύ τους καθώς διαπιστώθηκε κοινή εφαρμογή της από όλους τους ερωτηθέντες. *«Αρχικά γίνεται ένα screening στην λήψη του αρχικού αιτήματος για το αν πληρούνται τα πολύ βασικά κριτήρια του προγράμματος...Σε περίπτωση που πληρούνται τα κριτήρια προχωράμε σε μια επίσκεψη στο σπίτι με στόχο την αξιολόγηση .Τελικό στάδιο είναι η επεξεργασία του αιτήματος από την διεπιστημονική ομάδα, η οποία καλείται να αποφασίσει εάν η οικογένεια πληροί ή όχι τα κριτήρια».*(Ε6)

Κατά την συμμετοχική παρατήρηση του ερευνητή έγινε δυνατή η διαπίστωση των συνολικών ενεργειών της διεπιστημονικής ομάδας καθώς και όλων των διαδικασιών που χρησιμοποιούν στην εκτέλεσή του. Πιο αναλυτικά, η οικογένεια αφού κάνει την πρώτη αίτηση και διαπιστωθεί ότι πληροί τα βασικά κριτήρια προχωράει στην επόμενη φάση της κατ'οίκον αξιολόγησης. Αν μία οικογένεια δεν πληροί εξαρχής τα κριτήρια ένταξης στο πρόγραμμα, τότε ο επιστήμονας αναζητά κατά τη διάρκεια της επικοινωνίας τις κατάλληλες παραπομπές σε φορείς που θα μπορούσαν να εξυπηρετήσουν την οικογένεια και τους δίνει τα στοιχεία επικοινωνίας. Ενδεικτικά οι ενέργειες που λαμβάνουν χώρα είναι είτε παραπομπή σε άλλους φορείς όπου ο επιστήμονας αναζητά τον κατάλληλο φορέα που να μπορεί εν δυνάμει να καλύψει τις ανάγκες του ωφελούμενου είτε διαμεσολάβηση όπου ο επιστήμονας αναλαμβάνει την πρώτη επαφή μεταξύ φορέα και ωφελούμενου, έχοντας ρόλο διαμεσολαβητικό. Ένας φορέας παραπομπής θα μπορούσε να είναι η κοινωνική υπηρεσία του αντίστοιχου δήμου ή κάποια άλλη ΜΚΟ η οποία θα παρέχει τις εκφρασμένες ανάγκες του ατόμου.

Στην φάση της κατ'οίκον αξιολόγησης συλλέγονται τα απαραίτητα δικαιολογητικά από τον κοινωνικό επιστήμονα .Τα συγκεκριμένα δικαιολογητικά είναι :Ταυτότητες των γονέων, εκκαθαριστικά σημειώματα από το 2010 μέχρι και το τελευταίο, πιστοποιητικό οικογενειακής κατάστασης, εκκαθάριση ΕΝΦΙΑ, ενεργό μισθωτήριο ενοικίου εφόσον υπάρχει ,αποδεικτικό δόσης στεγαστικού δανείου εφόσον υπάρχει και λογαριασμούς ΔΕΚΟ. Στόχος της κατ'οίκον αξιολόγησης είναι η οικογένεια να κατανοήσει τη φύση του προγράμματος και ο κοινωνικός επιστήμονας σε τι βαθμό η οικογένεια έχει επηρεαστεί από την οικονομική κρίση. Επίσης ,κατά την κατ'οίκον συνάντηση ο κοινωνικός επιστήμονας διερευνά το βαθμό κινητοποίησης του ατόμου στην αναζήτηση εργασίας, την ευελιξία ως προς το επαγγελματικό αντικείμενο, τη συνειδητοποίηση ως προς τις θέσεις εργασίας που μπορεί να διεκδικήσει ο ενδιαφερόμενος σύμφωνα με τα προσόντα του, καθώς και την διαθεσιμότητά του να εμπλακεί ενεργά στις υπηρεσίες που προσφέρονται από το πρόγραμμα. Ακόμα, η συγκεκριμένη διαδικασία

εξυπηρετεί τον επαγγελματία στο να εμβαθύνει στις περιφερειακές ,αλλά καθοριστικές για το άτομο, συνέπειες των οικονομικών δυσκολιών που βιώνουν και τα τυχόν προβλήματα που έχουν αναδυθεί όπως για παράδειγμα χαμηλή αυτοπεποίθηση και αισθήματα ματαίωσης. Τέλος ο επιστήμονας καλείται να απαντήσει στο ερώτημα κατά πόσον το συγκεκριμένο πρόγραμμα στο σύνολό του απαντά στις ανάγκες της εν λόγω οικογένειας.

Στην συνέχεια ,αξιολογείται το αίτημα από την διεπιστημονική ομάδα. Στην περίπτωση απόρριψης της οικογένειας γίνεται παραπομπή σε κάποιο άλλο φορέα όπως αναφέρθηκε και παραπάνω .Στην περίπτωση θετικής αξιολόγησης η συνεργασία ξεκινάει με την υπογραφή ενός συμφωνητικού συνεργασίας όπου και συμφωνούνται μεταξύ άλλων οι στόχοι της συνεργασίας, το ποσό και η κατανομή της οικονομικής ενίσχυσης και η διάρκεια της συνεργασίας η οποία είναι από ένα μέχρι έξι μήνες. Μία τέτοια διαδικασία εντάσσεται στη μεθοδολογία τέτοιων παρεμβάσεων, γιατί ουσιαστικά αποτυπώνεται η συμφωνία (συμβόλαιο άτυπο) που τα μέλη του εκάστοτε νοικοκυριού θα κάνουν με τον κοινωνικό επιστήμονα που θα αναλάβει την παρακολούθησή τους.

Χαρακτηριστικά σχετικά με το συμφωνητικό συνεργασίας που υπογράφεται από την οικογένεια και τον κοινωνικό επιστήμονα αναφέρθηκε *«Το συμφωνητικό είναι ένα εργαλείο το οποίο διευκολύνει την επικοινωνία με την οικογένεια....Ο στόχος είναι μέσα από αυτή την επικοινωνία και μέσα από την συμφωνία κάποιων στόχων και να ενδυναμωθεί η οικογένεια και να αξιοποιηθούν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο οι πόροι που δίνονται».*(E2)

Αφού η οικογένεια ενταχθεί στο πρόγραμμα μπορεί να λάβει πέντε βασικές παροχές :εργασιακή συμβουλευτική, ψυχοκοινωνική στήριξη, οικονομική ενίσχυση, νομική συμβουλευτική και οικονομική συμβουλευτική. Τις συγκεκριμένες παροχές εφαρμόζουν τέσσερις εργασιακοί σύμβουλοι, τέσσερις κοινωνικοί επιστήμονες, μια δικηγόρος και ένας χρηματοπιστωτικός σύμβουλος. Πιο συγκεκριμένα, το πρόγραμμα καλύπτει τις ανάγκες ενοικίου ή στεγαστικού ή μέρος αυτών στα νοικοκυριά που θα επιλεγούν. Τα συγκεκριμένα νοικοκυριά θα πρέπει να διαμένουν ήδη στα εν λόγω διαμερίσματα και το πρόγραμμα θα συνεισφέρει στην κάλυψη του ενοικίου για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Επίσης, καλύπτονται λογαριασμοί (ηλεκτρισμός, νερό, κοινόχρηστα) και έξοδα διατροφής. Παράλληλα, οι Κοινωνικοί Επιστήμονες βλέπουν ποιες περιπτώσεις του προγράμματος θα πρέπει να λάβουν κάποιες άλλες διευκολύνσεις (π.χ. σχολικά είδη), προκειμένου να τους υποστηρίξουν και με άλλους τρόπους. *«Το πρόγραμμα ενισχύει οικονομικά σε ΔΕΚΟ, ενοίκιο*

ή στεγαστικό εάν είναι ενήμερο και σε διατροφή μέσω διατακτικών επιταγών στον Σκλαβενίτη».
(E9)

Η παροχή υπηρεσιών ψυχοκοινωνικής υποστήριξης γίνεται σε ατομικό επίπεδο ή και σε οικογενειακό, σύμφωνα με τις διαπιστωμένες εξατομικευμένες ανάγκες των ωφελούμενων του εκάστοτε νοικοκυριού του προγράμματος. Η ψυχοκοινωνική υποστήριξη, παρέχεται από τους κοινωνικούς επιστήμονες του προγράμματος, οι οποίοι θα αποτελούν και τη διεπιστημονική ομάδα του προγράμματος που έχει υπό στην αρμοδιότητά της όλο το πλαίσιο ψυχοκοινωνικής στήριξης. Στόχος της παρέμβασης, είναι η διερεύνηση των ψυχοκοινωνικών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν τα άτομα και που χρήζουν διαχείρισης, προκειμένου τα μέλη των οικογενειών να είναι σε θέση να ανταποκριθούν στις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν και στη συνέχεια να μπορέσουν να αυτονομηθούν (turn over). Σε αυτό το πλαίσιο όπου κρίνεται απαραίτητο επιχειρείται η διασύνδεση των ωφελούμενων με κάθε δυνατό φορέα στήριξης. Χαρακτηριστικά αναφέρθηκαν από εργαζόμενους του προγράμματος *«Σκοπός μου είναι η αυτονόμηση των οικογενειών ...προκαλούμε την οικογένεια να δημιουργήσει μηχανισμούς ανθεκτικότητας στις νέες συνθήκες έτσι ώστε να μπορέσει να προχωρήσει έχοντας εξασφαλίσει πλέον τα βασικά»*(E6). *«Παρέχουμε ψυχοκοινωνική στήριξη το οποίο σημαίνει συμβουλευτική από τους κοινωνικούς επιστήμονες κυρίως για την αποφόρτιση της οικογένειας. Γίνεται επίσης και μια γενικότερη διερεύνηση των αναγκών. Επομένως, εάν εμείς δεν εξυπηρετούμε μια συγκεκριμένη ανάγκη θα παραπέμψουμε σε κάποιο άλλο φορέα».* (E9)

Ο τομέας της ένταξης στην αγορά εργασίας είναι και ο απώτερος στόχος του προγράμματος. Στα ζητήματα απασχόλησης, κύρια βαρύτητα δίνεται στις δεξιότητες του ατόμου, στην προϊούσα επαγγελματική του εμπειρία, στις σπουδές αλλά και σε κάθε άλλη συναφή πληροφορία. Η αναλυτική καταγραφή του ιστορικού σε αυτή τη φάση επιτρέπει στον επαγγελματία να σκιαγραφήσει με το πληρέστερο δυνατό τρόπο το προφίλ του εξυπηρετούμενου και να εκτιμήσει τις ιδιαίτερες ανάγκες του.

Σε αυτό το στάδιο ξεκινάει και η συστηματική εργασία του ατόμου με τον εργασιακό σύμβουλο, μέσω της Κατάρτισης του Ατομικού Εργασιακού Πλάνου Δράσης για τον ωφελούμενο. Παρ' όλο που σε κάθε περίπτωση η εργασιακή (επαν) ένταξη είναι το βασικό αίτημα για τους στόχους του προγράμματος, ο εργασιακός σύμβουλος καταγράφει και κάθε «δευτερεύουσα» ανάγκη που είτε μπορεί να υποστηρίξει την επίλυση του βασικού αιτήματος είτε να διεκπεραιώνεται μέσω της επίλυσης αυτού. Η κατάρτιση του ατομικού εργασιακού

πλάνου δράσης αποτελεί μια στοχευμένη αποτύπωση των βημάτων- ενεργειών που πρέπει να ακολουθηθούν, ώστε να ενταχθεί στην εργασία ένα άτομο. Ο επαγγελματίας συναποφασίζει μαζί με τον ωφελούμενο τις επόμενες κάθε φορά ενέργειες και αξιολογεί τα αποτελέσματα της υλοποίησης του προγραμματισμού. *«Υπάρχει η εργασιακή συμβουλευτική με την υποστήριξη του ατόμου στην αναζήτηση εργασίας μέσα από την δημιουργία βιογραφικού και την προετοιμασία για συνέντευξη...Οι συναντήσεις είναι τουλάχιστον μια φορά κάθε δέκα μέρες .Δηλαδή δύο συναντήσεις τον μήνα είναι το λιγότερο που θα συναντήσουμε μια οικογένεια»(E1)* Το πρόγραμμα επίσης παρέχει νομική συμβουλευτική με την μορφή παροχής νομικών συμβουλών για την διαχείριση νομικών ζητημάτων από τις οικογένειες .Τέλος ,υπάρχει η δυνατότητα και για παροχή συμβουλευτικής από τον χρηματοπιστωτικό σύμβουλο. *«Μπορεί να ωφεληθεί η οικογένεια και με την παροχή οικονομικής συμβουλευτικής. Μπορούν να δοθούν κατευθύνσεις στην αξιοποίηση νόμων ή ρυθμιστικών διατάξεων για ελεύθερους επαγγελματίες όπως για παράδειγμα διακανονισμοί και υπαγωγή σε ρυθμιστικά προγράμματα». (E1)*

Οι διαδικασίες εντοπισμού και ένταξης των οικογενειών φάνηκε ύστερα από την συμμετοχική παρατήρηση του ερευνητή ότι αποτελούν την μεγαλύτερη ευθύνη για τον κάθε επαγγελματία του προγράμματος. Μια οικογένεια μπορεί να ωφεληθεί σημαντικά από το πρόγραμμα και να λάβει στο μέγιστο τις παροχές του ωστόσο υπάρχει η πιθανότητα η συνεργασία να μην ευδοκιμήσει καθώς υπάρχει σε μεγάλο μέρος της ο ανθρώπινος παράγοντας. Πιο συγκεκριμένα ,στην περίπτωση που χρειαστεί να διακοπεί μια συνεργασία με οικογένεια θα μπορούσε να θεωρηθεί ευθύνη και των δύο πλευρών .Λόγοι διακοπής μιας οικογένειας από το πρόγραμμα αποτελούν: η μη προσκόμιση των αποδείξεων από τις πληρωμές που έκανε η οικογένεια με την οικονομική ενίσχυση του προγράμματος ή η μη ενεργή αναζήτηση εργασίας .Ο επαγγελματίας από την πλευρά του οφείλει να βρίσκεται σε άμεση επαφή με την οικογένεια έτσι ώστε να αποφευχθεί η διακοπή της συνεργασίας.

5.5 ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΓΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ

Κατά την αποτύπωση των κριτηρίων του προγράμματος από τους επαγγελματίες διαπιστώθηκε η ύπαρξη ενός το οποίο ωστόσο άλλαξε με την πάροδο των ετών ,ήταν αυτό της ελληνικής ταυτότητας.

Έτσι, ρωτήθηκαν οι συνεντευξιζόμενοι αναφορικά με τους λόγους που θεωρούν ότι δημιουργήθηκε το κριτήριο για τις ελληνικές οικογένειες . Εξαίρεση αποτέλεσε η άποψη του επαγγελματία που εστιάζει στους περιορισμένους πόρους οι οποίοι δημιούργησαν την ανάγκη

για εξειδίκευση της ομάδας στόχου σε ελληνικές οικογένειες. «Το να έχει η οργάνωση ένα πρόγραμμα το οποίο απευθύνεται αποκλειστικά σε ελληνικές οικογένειες έβαζε σε ένα μικρό ρίσκο την ταυτότητά της και αυτό νομίζω ότι το διαχειριστήκαμε με αξιοπρέπεια. Υπήρχε συγκεκριμένος λόγος για αυτό. Θέλαμε να δούμε μέσα στην ελληνική κοινωνία τις επιπτώσεις που είχε η κρίση σε αυτό το αθέατο πληθυσμό που δεν θα βλέπαμε διαφορετικά και φυσικά δεν θα μπορούσαμε να καλύψουμε και όλο τον κόσμο .Για αυτό έπρεπε να είμαστε πολύ προσεκτικοί και για αυτό το περιορίσαμε στις ελληνικές οικογένειες και όχι στους Έλληνες μόνους. Είναι καθαρά θέμα διαθεσιμότητας πόρων...Η μόνη ελαστικότητα που έχει γίνει είναι για τους ανθρώπους που είναι επι μακρών διαμένοντες...Είναι μια εσωτερική απόφαση. Αυτό δείχνει ότι παρά το γεγονός ότι το πρόγραμμα φαίνεται πολύ γραφειοκρατικό δεν είναι στον τύπο του ,είναι στην ουσία του ». (E2) Οι υπόλοιποι επαγγελματίες διαπιστώθηκε ότι είχαν έλλειψη γνώσης αναφορικά με τους λόγους που ένα από τα βασικά κριτήρια του προγράμματος ήταν να εξυπηρετεί ελληνικές οικογένειες ωστόσο όλοι είχαν την αίσθηση ότι ήταν όρος του χρηματοδότη. Την συγκεκριμένη αίσθηση ωστόσο έρχεται να αντικρούσει η συνεντευξιαζόμενη που χαρακτηριστικά αναφέρει «Δεν τέθηκαν όροι με την αυστηρή έννοια του όρου. Ήταν συνεργατικό το πλαίσιο . Επίσης, η ευελιξία του προγράμματος είναι μια κοινή συμφωνία . Η ενημέρωση και η έγκριση είναι μέρος της τυπικής διαδικασίας. Ωστόσο ο χρηματοδότης είχε άποψη για όλα και όλα περνούσαν από έγκριση. Ακόμα και οι τελευταίες αλλαγές στα κριτήρια χρειάστηκε να περάσουν από έλεγχο ». (E2)

Αναφορικά με τους παράγοντες που επηρέασαν την αλλαγή του συγκεκριμένου κριτηρίου φαίνεται ότι οι απόψεις εστιάζουν σε τρεις βασικούς λόγους. Αρχικά ,οι επαγγελματίες εντοπίζουν ότι η πληθώρα αιτημάτων από οικογένειες χωρίς ελληνική ταυτότητα που ωστόσο πληρούν τα υπόλοιπα κριτήρια ήταν η αρχή για τροποποιηθεί το συγκεκριμένο κριτήριο. «Προέκυψε η ανάγκη να εξυπηρετηθούν ακόμα περισσότερες οικογένειες καθώς έκαναν αίτηση πολλές οικογένειες χωρίς ελληνική ταυτότητα». (E1) Έπειτα , υπήρξε έντονα και η αίσθηση από τους επαγγελματίες ότι η συγκεκριμένη τροποποίηση του κριτηρίου εξυπηρετεί την μεγαλύτερη απορρόφηση του προϋπολογισμού καθώς το πρόγραμμα μέχρι στιγμής δεν έχει πληρότητα στους μηνιαίους στόχους. «Για αρχή, είχαμε πρόβλημα όσον αφορά την έλλειψη οικογενειών λόγω των στενών κριτηρίων .Επομένως αφού διαπιστώθηκε ότι τα κριτήριά μας δεν απαντούν στις ανάγκες της κοινωνίας τα ανοίξαμε για αυτή την πληθυσμιακή ομάδα η οποία είναι ενταγμένη έτσι και αλλιώς από την στιγμή που ζητάμε να είναι τουλάχιστον δέκα χρόνια εδώ ». (E5) Τέλος , αναφέρθηκε από τους επαγγελματίες ότι προκειμένου το πρόγραμμα να παραμείνει επίκαιρο όφειλε να αλλάξει το συγκεκριμένο κριτήριο καθώς θα ήταν άδικο προς

τους ανθρώπους που έχουν ζήσει τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα και έχουν επίσης πληγεί από την κρίση. «Το πρόγραμμα ήρθε ως απάντηση στις οικογένειες που έχουν πληγεί από την οικονομική κρίση. Ωστόσο, δεν μπορεί να μείνει εκτός ένα μεγάλο κομμάτι οικογενειών άλλων εθνικοτήτων που όμως είναι κάτοικοι στην Ελλάδα πολλά χρόνια και νόμιμοι πολίτες. Οι άνθρωποι αυτοί έχουν βιώσει εξίσου τις συνέπειες της κρίσης και χρήζουν της βοήθειας του δικού μας προγράμματος». (Ε4)

Επιπροσθέτως, ύστερα από την συμμετοχική παρατήρηση που διεξήγαγε ο ερευνητής διαπιστώθηκε ότι οι παράγοντες για τους οποίους άλλαξε το συγκεκριμένο κριτήριο είναι πολυσύνθετοι. Κάθε μήνα οι κοινωνικοί επιστήμονες έχουν ένα συγκεκριμένο αριθμό οικογενειών που χρειάζεται να εντάξουν στο πρόγραμμα. Για τον τέταρτο και πέμπτο κύκλο αυτοί οι μηνιαίοι στόχοι δεν επιτεύχθηκαν γεγονός που επηρέασε άμεσα τον προϋπολογισμό του προγράμματος ο οποίος δεν απορροφήθηκε στο προβλεπόμενο χρονικό διάστημα. Με αφορμή αυτό το γεγονός χρειάστηκε να γίνουν κάποιες αλλαγές στα κριτήρια και να ανοίξουν για ένα μέρος του πληθυσμού. Ύστερα από διερεύνηση φάνηκε ότι ένας από τους βασικότερους λόγους απόρριψης ήταν λόγω εθνικότητας. Έτσι λοιπόν αποφασίστηκε να ανοίξει το συγκεκριμένο κριτήριο για τις οικογένειες με συνεχή δεκαετή άδεια διαμονής στην χώρα οι οποίες πληρούσαν όλα τα υπόλοιπα κριτήρια. Η συγκεκριμένη τροποποίηση του κριτηρίου έφερε αρκετές οικογένειες κυρίως αλβανικής καταγωγής οι οποίες και ανέβασαν σημαντικά τους μηνιαίους στόχους του προγράμματος. Παράλληλα, διαφοροποιήθηκε ο τρόπος εργασίας των επαγγελματιών καθώς το μεγαλύτερο μέρος του συγκεκριμένου πληθυσμού αποτελούν οικογένειες που κατανοούν και χειρίζονται την ελληνική γλώσσα με σημαντικές δυσκολίες. Το τελευταίο έφερε ως αποτέλεσμα να αλλάξει το περιεχόμενο των συναντήσεων ψυχοκοινωνικής στήριξης και εργασιακής συμβουλευτικής.

5.6 ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Μελετώντας ένα πρόγραμμα κοινωνικής πολιτικής αποτελεί μια από τις σημαντικότερες παραμέτρους η αποτύπωση των πιθανών προβλημάτων που μπορεί να παρουσιάστηκαν κατά την εφαρμογή του. Ήταν επομένως ύψιστης σημασίας η διερεύνησή τους και η καταγραφή τους. Στόχος αυτής της διαδικασίας είναι να αναδειχθούν οι δυσκολίες με σκοπό να εντοπιστούν τα αίτια των δυσκολιών και σε πιθανή παράταση του προγράμματος είτε να γίνουν προσπάθειες βελτίωσής τους είτε να ληφθούν υπόψη για κάποιο αντίστοιχο πρόγραμμα στο μέλλον.

Οι επαγγελματίες εστίασαν σε προβλήματα που αφορούν τόσο την συνεργασία με τις οικογένειες όσο και σε λειτουργικά ζητήματα που δυσκολεύουν την εύρυθμη λειτουργία των συναντήσεων όπως οι χώροι των συναντήσεων. «...Ένα από τα προβλήματα που προκύπτουν συνήθως αφορούν οικογένειες που δεν αντιλαμβάνονται την φιλοσοφία του προγράμματος. Ένα ακόμα πρόβλημα είναι ο περιορισμένος χώρος των συναντήσεων καθώς δεν είναι εύκολο να διατηρηθεί η απομόνωση. Τέλος, θα έθετα την επικοινωνία του προγράμματος στο κοινό ώστε να γίνει γνωστό». (E 1) «Ο κοινωνικός επιστήμονας που συνεργάζεται με την οικογένεια έχει πάντα να αντιμετωπίσει την δυσκολία ένταξης στην αγορά εργασίας. Εμείς έχουμε ένα όριο έξι μηνών συνεργασίας με τις οικογένειες ωστόσο για πολλούς λόγους που αφορούν την κοινωνική πολιτική οι οικογένειες έχουν σοβαρά ζητήματα να ξεπεράσουν για να μπορέσουν να εργαστούν». (E4) «Ένα από τα βασικά προβλήματα είναι το φιλτράρισμα. Επειδή, όταν γίνεται μια παρέμβαση κατά της φτώχειας και το πρόβλημα είναι τόσο έντονο απευθύνεται ένας όγκος κόσμου. Επομένως, χρειάζεται καλή ιεράρχηση και διαλογή για να είναι το πρόγραμμα αποτελεσματικό. Χρειάζεται δηλαδή να παραμείνουμε στην ομάδα στόχου. Ένα ακόμη ζήτημα είναι ότι ο κόσμος δυσκολεύεται να αντιληφθεί την φιλοσοφία του προγράμματος. Η φιλοσοφία είναι επανένταξη και όχι η απλή χορήγηση ενός επιδόματος...». (E6) Η απάντηση η οποία διαφοροποιείται, είναι εκείνη που εστιάζει στην δυσκολία των εργαζόμενων να αντιληφθούν την φιλοσοφία του προγράμματος καθώς και τον τρόπο λειτουργίας της Κοινωνικής Κατοικίας. «Η βασική δυσκολία του συγκεκριμένου προγράμματος είναι να αντιληφθούν οι εργαζόμενοι το πρόγραμμα και τον σκοπό του. Επίσης, μια ακόμα δυσκολία είναι ο τρόπος που συνδυάζονται οι διαφορετικές ομάδες και τα όρια παρέμβασης της κάθε μια από αυτές και το πλαίσιο συνεργασίας τους». (E2) Εξάιρεση αποτέλεσε η άποψη ενός συνεντευξιαζόμενου ο οποίος δεν εντοπίζει κάποιο πρόβλημα. «Το πρόγραμμα είναι πολύ καλά δομημένο με πολλά καινοτόμα στοιχεία. Είναι πρωτοποριακό και πολυεπίπεδο». (E5)

Ιεραρχώντας τα ζητήματα που εντοπίστηκαν από τις συνεντεύξεις και την συμμετοχική παρατήρηση ο ερευνητής θα εστίαζε σε αυτό της επικοινωνίας του προγράμματος. Η διάδοση του συγκεκριμένου προγράμματος έγινε στην έναρξη του εκάστοτε κύκλου με μαζική αποστολή δελτίου τύπου σε υπηρεσίες και σε τακτά χρονικά διαστήματα κατά την διάρκεια λειτουργίας του κυρίως μέσω των ΜΜΕ. Αναφορικά με τον τέταρτο και πέμπτο κύκλο της Κοινωνικής Κατοικίας οι εργαζόμενοι κλήθηκαν να συμμετέχουν στην ενημέρωση των υπηρεσιών της κοινότητας όπως επίσης και των διαφόρων δομών και πλαισίων. Η ενημέρωση αυτή έγινε μαζικά σε σχολεία, ΚΕΠ, κοινωνικές υπηρεσίες Δήμων και νοσοκομείων, ΟΑΕΔ και μέσω διαδικτύου σε ιστοσελίδες. Ωστόσο, το αποτέλεσμα των παραπάνω δράσεων φάνηκε

ότι απέδωσε βραχυπρόθεσμα αποτελέσματα ως προς την αύξηση των αιτήσεων. Οι υπηρεσίες αδυνατούσαν να συγκρατήσουν το συγκεκριμένο πρόγραμμα ως εργαλείο παραπομπής γεγονός που δημιούργησε εκ νέου έλλειψη οικογενειών .Επίσης, το γεγονός ότι οι εργαζόμενοι του προγράμματος κλήθηκαν να συμμετέχουν σε μη ενδεδειγμένους τρόπους ενημέρωσης της κοινότητας για το πρόγραμμα δημιούργησε σύγχυση και επιπλέον φόρτο εργασίας.

Ένα ακόμη ζήτημα του προγράμματος αποτέλεσε το γεγονός ότι οι αιτούντες μπορούσαν να απευθυνθούν στον ανώτερο υπό μορφή άτυπης αίτησης. Αυτή η διαδικασία δημιουργούσε ορισμένες φορές εντάσεις και δυσαρέσκεια στους εργαζόμενους που θεωρούσαν ότι παρακάμπτονται από τη διοίκηση.

Τέλος, το λειτουργικό ζήτημα των χώρων διεξαγωγής του προγράμματος το οποίο και αναφέρθηκε από τους συνεντευξιαζόμενους αποτελεί επίσης μια καθημερινή δυσκολία της εύρυθμης λειτουργίας της κοινωνικής κατοικίας. Ενώ οι ερωτηθέντες εστίασαν μόνο στους χώρους των συναντήσεων με τους ωφελούμενους και στην μη τήρηση της ιδιωτικότητας αυτών ύστερα από την επιτόπια παρατήρηση εντοπίστηκε στενότητα χώρου και στα γραφεία των εργαζομένων. Οι συμμετέχοντες στην έρευνα εργάζονται σε δύο ενιαίους χώρους ανάλογα με την ειδικότητά τους (κοινωνικοί επιστήμονες, εργασιακοί σύμβουλοι). Οι χώροι αυτοί είναι αρκετά συνωστισμένοι λόγω των πολλών ατόμων που εργάζονται σε αυτούς και των ωφελούμενων που καθημερινά περνούν από τα γραφεία. Ως αποτέλεσμα δεν υπάρχει ήρεμο περιβάλλον για εργασία.

Συνοψίζοντας τα προβλήματα που εντοπίστηκαν δεν φάνηκαν να αποτελούν εμπόδιο στην ποιότητα της παροχής υπηρεσιών από όλη την διεπιστημονική ομάδα. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα καθότι σημαντικά ευέλικτο έχει επιστρέψει στους εργαζόμενους να βρίσκουν λύσεις και να αντιμετωπίζουν τις δυσκολίες με επαγγελματισμό και ζήλο .

5.7 ΑΛΛΑΓΕΣ

Συνέχεια της διερεύνησης των προβλημάτων αποτέλεσαν οι αλλαγές που θα πρότειναν οι συνεντευξιαζόμενοι. Κατά την συγκεκριμένη ερώτηση οι επαγγελματίες φάνηκε να έχουν πληθώρα προτάσεων και ιδεών αναφορικά με το τι θα άλλαζαν στο συγκεκριμένο πρόγραμμα. Όσοι εργάζονται στην "Κοινωνική Κατοικία" φάνηκε ότι έχουν εμπλακεί σε μεγάλο βαθμό με το πρόγραμμα και έχουν έντονη και έμπρακτη προθυμία να βελτιώσουν όσα έχουν εντοπίσει ότι μπορούν να γίνουν καλύτερα.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον λοιπόν, παρουσιάζουν οι απαντήσεις που συγκεντρώθηκαν αναφορικά με τις αλλαγές που θα πρότειναν οι επαγγελματίες που εργάζονται στο πρόγραμμα της κοινωνικής κατοικίας. *«Για να απαντηθεί αυτή η ερώτηση θα πρέπει να ανατρέξεις σε αυτούς που έχεις απορρίψει και να δεις τον λόγο απόρριψης».*(E2)

Οι περισσότεροι από τους ερωτηθέντες εντόπισαν ότι το πρόγραμμα θα ενίσχυε την αποτελεσματικότητά του αν προσέθετε στις υπηρεσίες, παροχές εκπαιδευτικού χαρακτήρα με στόχο την κατάρτιση και την ανάπτυξη δεξιοτήτων των ωφελούμενων. Επιπλέον, σημαντική φαίνεται να είναι για τους επαγγελματίες η τροποποίηση της ευελιξίας της οικονομικής στήριξης. Θεωρούν ότι είναι υψίστης σημασίας να υπάρχει η δυνατότητα να τροποποιείται η οικονομική στήριξη ανάλογα με τις ανάγκες των οικογενειών είτε ως προς το είδος των παροχών είτε ως προς το ύψος της οικονομικής στήριξης. Ανάμεσα στις πιο συνήθεις ανάγκες βρίσκονται: ιατρικά ζητήματα, εξώσεις, φύλαξη τέκνων στις μονογονεϊκές οικογένειες και κάλυψη κρατικών οφειλών όπως εφορία. *«Θα ήθελα μεγαλύτερη ευελιξία από τον χρηματοδότη ως προς το πως διαχειριζόμαστε τις οικονομικές ανάγκες της κάθε οικογένειας. Δηλαδή υπάρχουν οικογένειες που θα τις βοηθούσε πολύ η χρηματοδότηση ενός πτυχίου ή ένα επαγγελματικό δίπλωμα οδήγησης. Επειδή σε ένα βαθμό οι ανάγκες είναι κοινές αλλά ταυτόχρονα και εξατομικευμένες θα ήθελα να μπορεί η διεπιστημονική ομάδα να προσαρμόζει ακριβώς την οικονομική στήριξη στις ανάγκες της κάθε οικογένειας».*(E9)

Ακόμη, υπήρξαν αρκετές μεμονωμένες προτάσεις για αλλαγές από επαγγελματίες που ωστόσο είναι εξίσου ενδιαφέρουσες. Η άποψη ενός επαγγελματία για ανάγκη αλλαγής των χώρων συναντήσεων φαίνεται να αποτελεί επίσης ένα από τα εμπόδια στην λειτουργία του προγράμματος καθώς αναφέρθηκε από ακόμα περισσότερους επαγγελματίες στην διατύπωση των προβλημάτων του προγράμματος. Επίσης, προτάθηκε: να μπορούν να κάνουν αίτηση στο πρόγραμμα οικογένειες χωρίς ανήλικα ή προστατευόμενα τέκνα, να υπάρχει λιγότερη γραφειοκρατία, να προστεθεί στις παροχές νομική εκπροσώπηση και να βελτιωθεί η προώθηση του προγράμματος. *«Θα άλλαζα σίγουρα ένα μέρος της διαδικασίας που έχει να κάνει με την συλλογή εγγράφων. Δηλαδή αυτή την εξονυχιστική συλλογή εγγράφων που χρειάζονται για να τεκμηριωθούν τα κριτήρια».*(E6) *«...Το πρόγραμμα θα μπορούσε να ωφελήσει και οικογένειες οι οποίες δεν έχουν ανήλικα ή προστατευόμενα τέκνα...Ακόμα μια αλλαγή θα ήταν η νομική συμβουλευτική να πάρει την μορφή νομικής εκπροσώπησης καθώς πολλές οικογένειες δεν καλύπτονται από την δωρεάν νομική συνδρομή που παρέχει το κράτος. Τέλος θα πρότεινα να καλύπτουμε και άλλου είδους οφειλές όπως εφορία και ασφαλιστικά ταμεία».*(E3)

Οι παραπάνω προτάσεις για αλλαγές των επαγγελματιών φάνηκε να αποτελούν σκέψεις που έχουν προκύψει ύστερα είτε από αιτήματα οικογενειών είτε από διαπιστώσεις των εργαζόμενων. Πιο συγκεκριμένα, οι συνεντευξιαζόμενοι εντοπίστηκε να έχουν αρκετά σαφή εικόνα και γνώση του πλαισίου και της ομάδας στόχου επομένως οι προτάσεις για αλλαγές που έθεσαν ήταν άμεσα συνδεδεμένες με όσα θεωρούν ότι θα ήταν πραγματικά βοηθητικό να αλλάξουν ή να βελτιωθούν.

5.8 ΑΛΛΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ "ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ"

Κατά την βιβλιογραφική ανασκόπηση και την καταγραφή του θεωρητικού μέρους της παρούσας μελέτης διαπιστώθηκε η ύπαρξη και άλλων προγραμμάτων κοινωνικής πολιτικής από κρατικούς και μη φορείς με αντικείμενο την αστεγία. Αποτέλεσε επομένως ενδιαφέρον σημείο της έρευνας να ερευνηθεί κατά πόσο γνωρίζουν οι επαγγελματίες την ύπαρξή τους καθώς και το περιεχόμενό τους.

Η πλειοψηφία των επαγγελματιών εντόπισε ως παρεμφερές πρόγραμμα με την κοινωνική κατοικία αυτό του κοινωνικού εισοδήματος αλληλεγγύης. Τα δύο αυτά προγράμματα είναι παρόμοια ως προς την περιγραφή τους ωστόσο εκ διαμέτρου αντίθετα ως προς τον τρόπο που εφαρμόζονται. *«Υπάρχουν προγράμματα καθαρά οικονομικής στήριξης όπως το ΚΕΑ. Το οποίο ανεξάρτητα από το πως μπορεί να ξεκινήσει ουσιαστικά παρέχει ένα ποσό σε οικογένειες που ζουν πολύ κάτω από το όριο της φτώχειας χωρίς ωστόσο να φροντίζει να καλύπτει άλλες ανάγκες όπως η κοινωνική κατοικία . Η κοινωνική κατοικία λαμβάνει υπόψιν της το σύνολο των αναγκών μιας οικογένειας που ζει υπό επισφαλείς συνθήκες .Δεν στοχεύει μόνο στην προσωρινή οικονομική κάλυψη αλλά στην εργασιακή επανένταξη και στην δικτύωση της οικογένειας. Η διαφορά εν τέλη είναι ότι με την ολοκλήρωση της συνεργασίας μας με τις οικογένειες έχουμε παράσχει τέτοιες υπηρεσίες που να μπορεί στην συνέχεια η οικογένεια ...να καλύπτει τις ανάγκες της και να ανεβάσει συνολικά το βιοτικό της επίπεδο ».*(Ε4)

«Η Κοινωνική Κατοικία είναι ένα καινοτόμο πρόγραμμα .Αυτό το εναποθέτω στην παροχή εργασιακής συμβουλευτικής και στο γεγονός ότι όλη η διεπιστημονική ομάδα εστιάζει στην κοινωνική αλλαγή της οικογένειας. Δεν εφυσυχάζουμε στην απλή παροχή οικονομικής στήριξης αλλά προσεγγίζουμε το πρόβλημα της ανεργίας ολιστικά .Η ψυχοκοινωνική στήριξη που παρέχουμε είναι πολύ σημαντική διότι δημιουργούνται πολλά θέματα στις οικογένειες με την ανεργία και την ανέχεια ».(Ε6)

Συνοψίζοντας το ΚΕΑ παρουσιάστηκε από τους επαγγελματίες ως ένα παθητικό επίδομα παθητικού χαρακτήρα το οποίο σε αντίθεση με την Κοινωνική Κατοικία δεν είναι περιορισμένης διάρκειας γεγονός που αναστέλλει την εργασιακή κινητοποίηση των ατόμων. Επίσης, τα δύο προγράμματα διαφοροποιούνται αναφορικά με τις παροχές τους και τον τρόπο που πλαισιώνουν με αυτές τις οικογένειες. Δηλαδή η Κοινωνική Κατοικία παρέχει υπηρεσίες εργασιακής συμβουλευτικής, ψυχοκοινωνικής στήριξης και νομικής συμβουλευτικής με συνέπεια και συστηματικότητα γεγονός που το ΚΕΑ δεν εφάρμοσε παρά τις αρχικές προδιαγραφές του. Τέλος ,σημαντική διαφορά είναι ότι το ΚΕΑ δεν θέτει την ρήτρα της οικογένειας. Εξυπηρετεί δηλαδή και μόνους άνδρες και γυναίκες.

Σημαντική είναι επίσης η αναφορά των επαγγελματιών ότι τα δύο αυτά προγράμματα δεν λειτουργούν ανταγωνιστικά μεταξύ τους καθώς υπάρχει η αντίληψη ότι το ύψος της οικονομικής στήριξης και των δύο προγραμμάτων είναι αρκετά χαμηλή για να αποτελέσει επαρκές εισόδημα για ένα νοικοκυριό. *«Δεν λειτουργούμε ανταγωνιστικά .Ίσα ίσα πηγαίνουμε παράλληλα για να δούμε αν υπάρχει ολιστική προσέγγιση πόσο πιο αποτελεσματικά μπορεί να είναι για αυτούς που μπορούν να ανακάμψουν».*(E2)

Ύστερα από την συμμετοχική παρατήρηση του ερευνητή αποτελεί σημαντικό εύρημα το γεγονός ότι κατά την έναρξη του κοινωνικού εισοδήματος αλληλεγγύης στο πρόγραμμα της "Κοινωνικής Κατοικίας" υπήρξε σύγχυση αναφορικά με το αν θα έπρεπε να λειτουργούν ανταγωνιστικά αυτά τα δύο προγράμματα μεταξύ τους. Στην αρχή του ΚΕΑ για μερικούς μήνες λειτουργούσαν ωστόσο όταν διαπιστώθηκε η μη εφαρμογή όλων όσων υπάρχουν στην περιγραφή του ΚΕΑ η "Κοινωνική Κατοικία" επέτρεψε τους λήπτες του να ενταχθούν σε αυτή. Θεωρήθηκε αρχικά επικάλυψη όσων αφορά τις παροχές που έχει ένας ωφελούμενος αλλά λόγω της ευελιξίας της "Κοινωνικής Κατοικίας" έγινε γρήγορα αντιληπτό ότι κάτι τέτοιο δεν ίσχυε.

5.9 ΤΟ ΙΔΡΥΜΑ ΣΤΑΥΡΟΣ ΝΙΑΡΧΟΣ ΩΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣ

Μια ακόμη παράμετρος, του προγράμματος Κοινωνική Κατοικία της Μη Κυβερνητικής Οργάνωσης Praksis που προσέγγισε η παρούσα έρευνα ,είναι αυτή της επίδρασης που έχει ο τρόπος χρηματοδότησης σε αυτό. Ο κύριος χρηματοδότης είναι το ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος ένας ιδιωτικός φιλανθρωπικός οργανισμός ο οποίος ενισχύει οργανισμούς και προγράμματα που αναμένεται να επιφέρουν θετικά αποτελέσματα στην κοινωνία. Διερευνήθηκε λοιπόν το

κατά πόσο το γεγονός ότι η χρηματοδότηση προέρχεται από ιδιωτικό φορέα και όχι από τον κρατικό προϋπολογισμό επηρέασε ή όχι την λειτουργία του προγράμματος.

Οι περισσότεροι επαγγελματίες ανέφεραν ότι το γεγονός ότι ο χρηματοδότης ήταν το ΙΣΝ υπήρξε θετικό ως προς την καλή ροή των χρημάτων και γενικότερα ως προς την συνέπεια και την σταθερότητα. Πιο συγκεκριμένα , παρουσιάστηκε η χρηματοδότηση να επιδρά στο πρόγραμμα βοηθώντας το να πάρει μια σημαντικά ευέλικτη μορφή η οποία παράλληλα ενέπνεε ασφάλεια στους εργαζόμενους . Τονίστηκε η συνέπεια του ιδρύματος όπως επίσης και ο παραγωγικός έλεγχος και η απαιτητικότητα από αυτό. Η διαρκείς αξιολόγηση με στόχο να φανούν τα αποτελέσματα του προγράμματος είναι μια ακόμα επίδραση του χρηματοδότη στο πρόγραμμα .*«Έχει παίζει σημαντικό ρόλο στην ευελιξία του προγράμματος ...»*.(E1) *«...Η ροή της χρηματοδότησης είναι καλή συγκριτικά με αυτές του κράτους .Έχουν υπάρξει βέβαια στο παρελθόν καθυστερήσεις δύο και τριών μηνών οι οποίες δεν γνωρίζω που οφείλονταν .Επίσης, το συγκεκριμένο ίδρυμα έχει fast truck διαδικασίες οι οποίες διευκολύνουν τις δικές μας διαδικασίες »*.(E3) *«...Υπάρχει σταθερότητα στην ροή χρηματοδότησης .Υπάρχει ασφάλεια ως προς το ότι τα χρήματα είναι εξασφαλισμένα»*.(E6) *«Υπάρχει διαρκείς αξιολόγηση διότι ο χρηματοδότης θέλει αποτελέσματα»*.(E7) *«Έχει αποδειχθεί ότι υπάρχει συνέπεια και ταυτόχρονα απαιτητικότητα και έλεγχος για την εξασφάλιση της διαφάνειας των ποσών που παρέχει το ίδρυμα»*.(E9)

Ωστόσο υπήρξε συλλογή απάντησης η οποία αναδεικνύει και μια πιο προβληματική πλευρά της χρηματοδότησης εστιάζοντας στην άτακτη ροή της και σε καθυστερήσεις μισθοδοσίας του προσωπικού. *«Θεωρώ ότι ο τρόπος χρηματοδότησης επηρεάζει άμεσα την ροή του προγράμματος. Το πρόγραμμα έχει κλείσει στο παρελθόν ακριβώς επειδή είχε διακοπεί η χρηματοδότησή του...Όταν η οικονομική στήριξη δίνεται την τελευταία μέρα του μήνα σε μια οικογένεια που την έχει βοηθήσει πριν να ρυθμίσει οφειλές αυτό είναι λίγο οξύμωρο και αντιφατικό αλλά και καθόλου βοηθητικό για την οικογένεια. Τέλος η ροή χρηματοδότησης επηρεάζει και το προσωπικό καθώς υπήρξαν περίοδοι που η μισθοδοσία άργησε δύο και τρεις μήνες»*.(E4)

Οι απαντήσεις στο συγκεκριμένο ερώτημα φάνηκε να παρουσιάζουν ανισορροπία καθώς η αρνητική διάσταση του τρόπου χρηματοδότησης φαίνεται να αποτελεί εξαίρεση στον τρόπο που το αντιλαμβάνονται οι εργαζόμενοι του προγράμματος. Ωστόσο ,η συγκεκριμένη διάσταση ύστερα από την συμμετοχική παρατήρηση του ερευνητή φαίνεται να αντιστοιχεί σε

μεμονωμένα γεγονότα τα οποία παρατηρήθηκαν στην διεξαγωγή του προγράμματος και δεν επηρέασαν άμεσα την εύρυθμη λειτουργία του.

5.10 ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Τελευταία παράμετρος του προγράμματος που ερευνήθηκε είναι το πως αντιλαμβάνονται οι εργαζόμενοι σε αυτό την προοπτική του.

Το αρχικό χρονοδιάγραμμα του τέταρτου κύκλου του προγράμματος κοινωνική κατοικία ήταν από τον Ιανουάριο του 2016 με ημερομηνία ολοκλήρωσης τον Νοέμβριο του 2017. Την περίοδο της διεξαγωγής της έρευνας το πρόγραμμα διένυε παράταση ενός μήνα. Ωστόσο, δεδομένου ότι δεν υπήρξε απορρόφηση όλου του προϋπολογισμού οι εργαζόμενοι έθεσαν την πιθανότητα να δοθεί περαιτέρω παράταση για το πρόγραμμα. Οι περισσότεροι ερωτηθέντες θεώρησαν σκόπιμο να συνεχιστεί το συγκεκριμένο πρόγραμμα για ένα βασικό λόγο. Τονίζεται από τους επαγγελματίες ότι εφόσον οι ανάγκες που καλύπτει η κοινωνική κατοικία δεν καλύπτονται κρατικά υπάρχει ένα μεγάλο κενό στο οποίο και πατάει το πρόγραμμα.

Παράλληλα, προτείνονται κάποιες αλλαγές που θα ήταν απαραίτητες σε περίπτωση παράτασης του προγράμματος καθώς οι περισσότεροι ερωτηθέντες ανέφεραν ότι μόνο με κάποιες αλλαγές θα είχε νόημα η προοπτική της κοινωνικής κατοικίας. Πιο συγκεκριμένα, οι περισσότεροι επαγγελματίες υπογράμμισαν ότι απαιτείται αλλαγή στα κριτήρια του προγράμματος για να μπορέσει να παραμείνει επίκαιρο. Επιπροσθέτως, αναφέρθηκαν αλλαγές στις γενικότερες παροχές του προγράμματος κυρίως με προσθήκη υπηρεσιών όπως η κάλυψη εκπαιδευτικών αναγκών και προγραμμάτων κατάρτισης των ωφελούμενων. Μια τελευταία αλλαγή που προτάθηκε είναι αυτή την επικοινωνίας του προγράμματος. Οι συνεντευξιζόμενοι εστιάζουν στην σημαντικότητα της προώθησης ενός προγράμματος για να μπορέσει να επιβιώσει και να γίνει γνωστό στην ομάδα στόχου. *«Το πρόγραμμα πρέπει να συνεχίσει να υπάρχει και να λειτουργεί. Με μόνη αλλαγή αυτή των κριτηρίων ...η κοινωνική κατοικία είναι ένα ζωντανό πρόγραμμα που πατάει ακριβώς στις κοινωνικοοικονομικές ανάγκες της Ελλάδας.»*.(Ε6)

Υπήρξε ωστόσο η άποψη ότι προγράμματα κοινωνικής πολιτικής θα πρέπει να προέρχονται από θεσμικούς φορείς, καθώς όσο βοηθητικό και να είναι το συγκεκριμένο πρόγραμμα, αποτελούν κρατική ευθύνη οι παροχές του. Η προοπτική επομένως τέτοιου είδους προγραμμάτων προτείνεται να περάσει στην διαχείριση του κράτους και η κοινωνική κατοικία να αφομοιωθεί από το κοινωνικό εισόδημα αλληλεγγύης με όλες τις καλές πρακτικές του.

«Αυτή την στιγμή που μιλάμε το πρόγραμμα διανύει παράταση ενός μήνα πριν την λήξη του. Ερχόμαστε πάλι να συζητήσουμε το ζήτημα της χρηματοδότησης από κρατικούς και μη φορείς .Πάντα τα προγράμματα κοινωνικής πολιτικής που εφαρμόζουν οι μη κρατικοί φορείς, οι ΜΚΟ ,θεωρώ ότι έρχονται ως απάντηση στα κενά της κρατικής πολιτικής .Ωστόσο όταν μιλάμε για καλές πρακτικές το κύριο θα ήταν να παρέχεται από το κράτος ολοκληρωμένα για να μπορούν να έχουν και συνέχεια και χρησιμότητα ως προς τις υπηρεσίες που παρέχουν ».(Ε4) «Θα μπορούσε να έχει ευρεία κλίμακα εφαρμογής και να πάει και σε εθνικό επίπεδο αλλά όχι πλέον από μια ΜΚΟ. Η PRAKSIS έχει δώσει το μοντέλο, τις επιτυχίες και τις αποτυχίες ,έχει δώσει τα εργαλεία και την τεχνογνωσία. Έχει φουρνιές επαγγελματιών που το έχουν δουλέψει και το γνωρίζουν και θα μπορούσαν να μεταλαμπαδεύσουν την εμπειρία τους. Θεωρώ ότι η εφαρμογή σε εθνικό επίπεδο ξεφεύγει των ορίων μιας ΜΚΟ. Θα μπορούσε να διασυνδεθεί και με το ΚΕΑ ή οριζόντια με τους δήμους. ».(Ε2)

Το υπό έρευνα πρόγραμμα αποτελεί στην ουσία του ένα αρκετά επίκαιρο πρόγραμμα και θα εξακολουθήσει να είναι για τα επόμενα χρόνια. Η προοπτική του ωστόσο θα έπρεπε να περάσει στο κράτος. Το ΚΕΑ αποτελεί ένα κρατικό πρόγραμμα που θα μπορούσε να λειτουργεί όπως στην περιγραφή του. Η σύνδεση επομένως των δύο προγραμμάτων θα ήταν βοηθητική καθώς η κοινωνική κατοικία έχει όλη την γνώση η οποία θα ήταν θετικό να βρίσκεται σε κρατικούς φορείς.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ- ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Τα τελευταία χρόνια γίνονται ολοένα και περισσότερο εμφανείς οι συνέπειες της οικονομικής κρίσης στους πολίτες της χώρας. Από το 2009 και μετά όταν δηλαδή ξεκίνησε η κρίση γίνεται έντονος λόγος για τις ελλείψεις κρατικές παροχές στους οικονομικά ευάλωτους και στους ανθρώπους που επηρέασε άρδην αυτή η νέα οικονομική πραγματικότητα. Η κοινωνική πολιτική της Ελλάδας για τα άτομα αυτά φάνηκε ανεπαρκής καθώς οι μη κρατική φορείς σχεδίασαν και έθεσαν σε εφαρμογή προγράμματα αντιμετώπισης της φτώχειας προσπαθώντας να καλύψουν αυτό το κρατικό κενό. Ένα από αυτά, είναι το πρόγραμμα "Κοινωνική Κατοικία" της μη κυβερνητικής οργάνωσης Praksis. Από την παρούσα μελέτη, θεωρήθηκε ότι θα είναι δυνατό να εξαχθούν σημαντικές πληροφορίες σχετικά με την αναγκαιότητα ύπαρξης αυτού του προγράμματος, τη λειτουργία του στην πράξη, τους στόχους και τις διαφορές που παρουσιάζει με αντίστοιχα κρατικά προγράμματα. Επιπροσθέτως, κρίνεται αναγκαίο να παρατεθούν τα σημαντικότερα από τα προβλήματα και τα εμπόδια που εντοπίστηκαν στην εφαρμογή του προγράμματος καθώς και οι προτεινόμενες αλλαγές από τους επαγγελματίες που εργάζονται σε αυτό.

Πριν όμως, φτάσει η έρευνα στο τελικό στάδιο της διεξαγωγής και καταγραφής των συμπερασμάτων, κρίνεται σκόπιμο να γίνει λόγος σε ορισμένα στοιχεία που σχετίζονται άμεσα με αυτή. Πιο συγκεκριμένα, αξίζει να αναφερθεί ότι η ποιοτική μέθοδος της έρευνας, αποτέλεσε μία αρκετά χρονοβόρα και απαιτητική διαδικασία.

Επιπρόσθετα, κρίνεται ότι η υλοποίηση της συγκεκριμένης μελέτης ενδέχεται να οδηγήσει σε στοιχεία τα οποία μπορεί να αποτελέσουν τη βάση διενέργειας μελλοντικών, σχετικών ερευνών. Για το λόγο αυτό, είναι σημαντικό να διευκρινιστεί εκ νέου, ότι η ποιοτική μέθοδος η οποία εφαρμόστηκε, δεν μπορεί να οδηγήσει σε γενικά συμπεράσματα και στατιστικά δεδομένα. Παρόλα αυτά στην παρούσα μελέτη, επιχειρείται να διατυπωθούν θέσεις και προτάσεις από επαγγελματίες σχετικά με την εφαρμογή πολιτικών αντιμετώπισης προβλημάτων στέγασης από ένα μη κρατικό φορέα.

Μελετώντας τον ορισμό της "κοινωνικής πολιτικής" είναι εύλογο να αναρωτηθεί κανείς αν το ελληνικό σύστημα χαράζει πολιτικές που κατευθύνουν τη σχεδιασμένη κοινωνική αλλαγή και εξέλιξη. Στο παραπάνω ερώτημα μπορεί να απαντήσει κανείς πως και η απουσία κοινωνικής πολιτικής αποτελεί μια σαφή πολιτική. Η απόφαση να μην υπάρξει επέμβαση δημιουργεί το κενό που έρχεται να καλύψει το πρόγραμμα που μελετάται στην παρούσα έρευνα, η "Κοινωνική Κατοικία". Ασφαλή και πλήρη συμπεράσματα δεν μπορούν να εξαχθούν, μπορεί

όμως να προσδιοριστεί ως ένα βαθμό η ουσιαστική εφαρμογή του προγράμματος κοινωνικής πολιτικής "Κοινωνική Κατοικία", μέσα από τις απόψεις, τη στάση και το ρόλο των επαγγελματιών που εργάζονται σε αυτό.

Αξιοσημείωτη είναι η αναφορά που έγινε αναφορικά με την αφετηρία του προγράμματος που μελετάται. Διαπιστώθηκε λοιπόν, ότι το συγκεκριμένο πρόγραμμα ήρθε να καλύψει ένα κενό της κρατικής κοινωνικής πολιτικής για τις οικογένειες που ο ένας ή και οι δύο γονείς έχασαν την εργασία τους ή μειώθηκε το εισόδημά τους. Οι συγκεκριμένες οικογένειες πριν την δημιουργία της "Κοινωνικής Κατοικίας" βρίσκονταν αβοήθητες καθώς δεν πληρούσαν τα οικονομικά κριτήρια για να ενταχθούν σε κάποια προνοιακή πολιτική αφού μέχρι πρότινος είχαν ικανοποιητικό εισόδημα. Έτσι, ήρθε η ιδέα η οποία και έγινε πράξη. Ο σχεδιασμός δηλαδή και η εφαρμογή ενός προγράμματος ακριβώς για αυτές τις οικογένειες.

Ο στόχος αυτού του προγράμματος εντοπίστηκε ότι είναι διττός. Αφενός στοχεύει στην στήριξη της οικογένειας στην ανάκτηση της αυτονομίας της και αφετέρου στην ενίσχυσή της στην αναζήτηση εργασίας. Η φιλοσοφία που κρύβεται πίσω από τον στόχο είναι ότι ένας άνθρωπος για να επιβιώσει δεν του αρκούν τα απολύτως απαραίτητα εφόδια καθώς χρειάζεται να συνδυαστούν με την δυνατότητά του για ελεύθερη δράση και αυτονομία. Έτσι, προκύπτουν και οι παροχές του προγράμματος οι οποίες δεν περιορίζονται στην οικονομική στήριξη σε ενοίκιο, ΔΕΚΟ και τρόφιμα αλλά συνδυάζουν στήριξη με εργασιακή συμβουλευτική και ψυχοκοινωνική ενίσχυση. Η "Κοινωνική Κατοικία" αποτελεί ολιστική προσέγγιση καθώς εμπεριέχει όλα τα απαραίτητα εργαλεία στους επαγγελματίες που εργάζονται σε αυτό.

Από την παρούσα ερευνητική μελέτη διαπιστώθηκαν ορισμένα κριτήρια τα οποία χρησιμοποιούνται για το φιλτράρισμα των αιτηθέντων στο πρόγραμμα. Τα συγκεκριμένα κριτήρια φάνηκε να βασίζονται στους δείκτες της φτώχειας και της ανεργίας. Οι επαγγελματίες κάνουν χρήση αυτών έτσι ώστε να προχωρήσουν στις διαδικασίες ένταξης των ωφελούμενων. Η διαδικασία αυτή φάνηκε ότι κυλούσε αρκετά ομαλά μέχρι και το 2016 όταν στην εφαρμογή του προγράμματος διαπιστώθηκε ότι τα κριτήρια χρειάστηκε να τροποποιηθούν έτσι ώστε να γίνουν επίκαιρα ξανά. Έτσι έγιναν αλλαγές στα οικονομικά κριτήρια, στο κριτήριο για την απαραίτητη κατοχή κάρτας ανεργίας και σε ένα ακόμα. Αυτό που ίσχυε για τις ελληνικές οικογένειες. Πλέον, από το πρόγραμμα μπορούν να εξυπηρετηθούν και οικογένειες με δεκαετή άδεια παραμονής στην χώρα. Οι παραπάνω αλλαγές φάνηκε ότι ήταν όχι μόνο απαραίτητες αλλά και επίκαιρες καθώς επέτρεψαν σε οικογένειες οι οποίες είχαν εξίσου επηρεαστεί από την οικονομική κρίση και πληρούσαν τα υπόλοιπα κριτήρια να ωφεληθούν από το πρόγραμμα.

Επίσης, επέτρεψε σε εργαζόμενους να ωφεληθούν οι οποίοι όπως είναι λογικό δεν διαθέτουν κάρτα ανεργίας ωστόσο είναι χαμηλά αμειβόμενοι και έχουν απόλυτη ανάγκη τις παροχές του προγράμματος.

Οι αλλαγές αυτές ωστόσο δημιούργησαν μια νέα συνθήκη στο πρόγραμμα της "Κοινωνικής Κατοικίας". Κατά την έρευνα διαπιστώθηκε ότι οι αλλαγές που έγιναν στα κριτήρια έφεραν μια διαφορετική ομάδα ωφελούμενων στο πρόγραμμα. Αυτό το διαφορετικό προφίλ των οικογενειών έφερε με την σειρά του την ανάγκη στους επαγγελματίες που εργάζονται στο πρόγραμμα να τροποποιήσουν τα εργαλεία τους και τον τρόπο που τα εφαρμόζουν καθώς οι νέες οικογένειες είχαν σημαντικά μικρότερες δεξιότητες και κάποιες αρκετά χαμηλή κατανόηση της ελληνικής γλώσσας. Προέκυψε λοιπόν η ανάδυση μιας νέας κατηγορίας οικογενειών η οποία βρέθηκε σε ανάγκη για χρήση των παροχών του προγράμματος κυρίως ύστερα από τις μειωμένες κρατικές προνοιακές πολιτικές που εφαρμόστηκαν με την οικονομική κρίση.

Για να ενταχθούν οι παραπάνω οικογένειες στο πρόγραμμα χρειάστηκε, πέρα από τις προαναφερθείσες αλλαγές στα κριτήρια, να δημιουργηθεί και ένα νέο. Το κοινωνικό κριτήριο. Το συγκεκριμένο κριτήριο επέτρεψε σε οικογένειες οι οποίες δεν πληρούσαν απόλυτα τα κριτήρια να ενταχθούν στην "Κοινωνική Κατοικία" καθώς βρίσκονταν υπό κάποια επισφαλή συνθήκη. Αυτή η νέα διαδικασία προσέδωσε στο πρόγραμμα μια ευελιξία και το έκανε περισσότερο εξατομικευμένο.

Συνοψίζοντας τις αλλαγές που υπέστη στο πρόγραμμα κατά το τελευταίο διάστημα εφαρμογής του μπορούν να διαπιστωθούν οι εξής αλλαγές. Τροποποίηση των οικονομικών κριτηρίων, άνοιγμα του κριτηρίου για τις ελληνικές οικογένειες και δημιουργία του προαναφερθέντος κοινωνικού κριτηρίου. Μερικές αλλαγές στις οποίες υπεβλήθη η "Κοινωνική Κατοικία" ακόμη είναι :η αλλαγή του προφίλ των οικογενειών ,η τροποποίηση του τρόπου εφαρμογής εργαλείων από τους επαγγελματίες καθώς και η αναίρεση του κριτηρίου για την υποχρεωτική κατοχή κάρτας ανεργίας.

Παρά το γεγονός ότι προστέθηκε το κοινωνικό κριτήριο το οποίο λειτουργεί εξατομικευμένα όσον αφορά την εφαρμογή του προγράμματος από τους επαγγελματίες αυτοί διαπιστώθηκε ότι λειτουργούν συντονισμένα. Οι πρακτικές εντοπισμού και οι διαδικασίες ένταξης των ωφελούμενων φάνηκε ότι εφαρμόζονται κοινά από όλους τους επαγγελματίες καθώς με την έναρξη της εργασίας τους στο πρόγραμμα παρέχεται εκπαίδευση. Αυτή η διαδικασία είναι

αρκετά βοηθητική καθώς δείχνει την ύπαρξη αξιοπιστίας η οποία και εμπνέει ασφάλεια και σταθερότητα στους ωφελούμενους.

Το κριτήριο για τις ελληνικές οικογένειες αναφέρθηκε ότι δημιουργήθηκε ύστερα από συνειδητή επιλογή της οργάνωσης να εξυπηρετήσει στοχευμένα τις οικογένειες που αιφνιδίασε η οικονομική κρίση και καθώς οι πόροι ήταν περιορισμένοι θα έπρεπε να περιορίσουν την ομάδα στόχου. Σημαντική είναι ακόμα η διαπίστωση των λόγων που άλλαξε το κριτήριο για τις ελληνικές οικογένειες. Πιο αναλυτικά ,εντοπίστηκε ότι το συγκεκριμένο κριτήριο άλλαξε για τρεις λόγους. Αρχικά υπήρξε μεγάλος όγκος αιτημάτων από οικογένειες μεταναστών δεύτερης γενιάς. Επίσης, το πρόγραμμα προκειμένου να παραμείνει επίκαιρο όφειλε να φανεί ευέλικτο και τέλος , προκειμένου να απορροφηθεί ο προϋπολογισμός.

Η παρούσα έρευνα επεδίωξε με εποικοδομητική διάθεση να εστιάσει και στα προβλήματα που εντοπίστηκαν και διαπιστώθηκαν κατά την εφαρμογή του προγράμματος από τους επαγγελματίες .Αρχικά, έγινε αναφορά στους χώρους των συναντήσεων με τους ωφελούμενους οι οποίοι όπως διαπιστώθηκε ότι θα μπορούσαν είναι περισσότερο απομονωμένοι μεταξύ τους. Στην συνέχεια ,αναφέρθηκε ως προβληματικό το γεγονός ότι οι ωφελούμενοι δυσκολεύονται ή αργούν να κατανοήσουν την φιλοσοφία του προγράμματος καθώς μέχρι πρότινος η μόνη εμπειρία τους με κοινωνικές πολιτικές ήταν μέσω επιδοματικών πολιτικών. Αυτό, έχει ως αποτέλεσμα οι επαγγελματίες να καλούνται να δημιουργήσουν μια νέα συνθήκη στην νοοτροπία των οικογενειών .Αυτή η συνθήκη εμπερικλείει ένα κλίμα συνεργασίας ανάμεσα στον ωφελούμενο και τον επαγγελματία για την επίτευξη του στόχου. Υπάρχουν υποχρεώσεις και δικαιώματα και από τις δύο πλευρές οι οποίες και είναι ξεκάθαρες από την αρχή της συνεργασίας. Αυτή, η διαφορετική φιλοσοφία προγράμματος φάνηκε να δυσκολεύει και τους επαγγελματίες στους οποίους συστήθηκε ένα πρόγραμμα που συνδυάζει διαφορετικές μεταξύ τους υπηρεσίες τις οποίες έπρεπε να δέσουν μεταξύ τους και να τις εφαρμόσουν. Αυτή την πρόκληση ωστόσο φάνηκε να την φέρουν εις πέρας με επιτυχία.

Η ερευνητική διαδικασία δεν θα μπορούσε να έχει εξίσου σημαντική βαρύτητα εάν δεν γινόταν αναφορά στις αλλαγές που προτάθηκαν από τους εργαζόμενους στο πρόγραμμα "Κοινωνική Κατοικία". Αρχικά , προτάθηκε να προστεθεί στις παροχές του προγράμματος η ενίσχυση των ωφελούμενων σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες καθώς και σε συμμετοχή σε προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης τα οποία θα ενισχύσουν και θα βελτιώσουν το βιογραφικό τους. Ακόμη, προτάθηκε η οικονομική ενίσχυση να πάρει μια πιο ευέλικτη μορφή έτσι ώστε σε εξαιρετικές περιπτώσεις να υπάρχει η δυνατότητα αποπληρωμής οφειλών όπως εφορία και

ασφαλιστικά ταμεία. Άλλες προτάσεις που παρατέθηκαν από τους επαγγελματίες είναι η τροποποίηση των χώρων που γίνονται οι συναντήσεις με τους εξυπηρετούμενους έτσι ώστε να υπάρχει ιδιωτικότητα, η τροποποίηση του κριτηρίου για τις οικογένειες έτσι ώστε να μπορούν να αιτηθούν και μόνα άτομα και να προστεθεί ως παροχή η νομική εκπροσώπηση .

Μια ακόμη παράμετρος η οποία ερευνήθηκε είναι η ύπαρξη άλλων προγραμμάτων κοινωνικής πολιτικής τα οποία να εξυπηρετούν την ίδια ομάδα στόχου με την "Κοινωνική Κατοικία". Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων εντόπισε το κοινωνικό εισόδημα αλληλεγγύης ως ένα παρεμφερές πρόγραμμα το οποίο ωστόσο όσο όμοιο φαντάζει στην περιγραφή του είναι εκ διαμέτρου αντίθετο με την "Κοινωνική Κατοικία" στον τρόπο εφαρμογής τους. Πιο συγκεκριμένα ,σημαντικές διαφορές που εντοπίστηκαν είναι ότι το ΚΕΑ δεν έχει το κριτήριο της οικογένειας ενώ η "Κοινωνική Κατοικία" θέτει ως απαραίτητη προϋπόθεση την ύπαρξη ανήλικου ή προστατευόμενου τέκνου. Μια ακόμη σημαντική διαφορά των δύο προγραμμάτων αποτελεί η φιλοσοφία τους. Δηλαδή, ενώ το ΚΕΑ αποτελεί ένα παθητικό επίδομα που λαμβάνουν οι ωφελούμενοι , η "Κοινωνική Κατοικία" αποτελεί ένα πραγματικά ολιστικό πρόγραμμα το οποίο εστιάζει σε όλες τις πτυχές που μπορεί να επηρεάσουν την οικογένεια όταν βρίσκεται σε κατάσταση κρίσης. Τέλος , μοναδική ομοιότητα που μπορεί να εντοπιστεί μεταξύ των δύο αυτών προγραμμάτων αποτελεί το γεγονός ότι κανένα από τα δύο δεν λειτουργεί ανταγωνιστικά με το άλλο.

Η παρούσα ερευνητική μελέτη προσέγγισε ακόμα το κατά πόσο επηρεάζει το συγκεκριμένο πρόγραμμα το είδος της χρηματοδότησης καθώς και το ίδιο το Ίδρυμα. Όπως διαπιστώθηκε η επίδραση του είδους χρηματοδότησης είναι σημαντικός παράγοντας για το ίδιο το πρόγραμμα αλλά και για όσους εργάζονται για αυτό. Πιο συγκεκριμένα, φάνηκε ότι οι εργαζόμενοι θεωρούν ότι η καλή και συνεπής ροή που υπάρχει δημιουργεί συνθήκες που ευνοούν την ανάπτυξη της σταθερότητας και της ασφάλειας στους ίδιους αλλά και στους ωφελούμενους. Ακόμη, διαπιστώθηκε ότι το είδος της χρηματοδότησης διευκολύνει και εξελίσσει τον ευέλικτο χαρακτήρα του προγράμματος. Τέλος, το ίδιο το ίδρυμα καθώς αποζητά παραγωγικά αποτελέσματα διενεργεί συστηματική αξιολόγηση η οποία και δημιουργεί ένα συνεχές κλίμα για βελτίωση και εξέλιξη. Αναφορικά με το είδος της χρηματοδότησης χρειάζεται να σημειωθεί ως εξαίρεση το γεγονός ότι υπήρξε και μια αρνητική αίσθηση σχετικά με την συνέπειά της η οποία ωστόσο δεν είναι δυνατό να αντικρουστεί πλήρως ύστερα από την συμμετοχική παρατήρηση. Η μη τήρηση της συνεπούς ροής αποτέλεσε εξαίρεση στην διεξαγωγή του προγράμματος και θεωρείται ότι δεν επηρέασε άμεσα τα αποτελέσματά του.

Αντίθετα ,φάνηκε ότι οι εργαζόμενοι με επαγγελματισμό αντιμετώπισαν αυτή την καθυστέρηση της ροής χωρίς να αφήσουν να γίνει αντιληπτό στους ωφελούμενους .

Συνοψίζοντας, οι επαγγελματίες καταλήγουν ότι υπάρχει ανάγκη για παράταση του προγράμματος της "Κοινωνικής Κατοικίας" καθώς καλύπτει ένα μεγάλο κρατικό κενό. Το πρόβλημα έγκειται στο γεγονός ότι εφαρμόζεται βραχυπρόθεσμος κοινωνικός σχεδιασμός αναφορικά με την επαγγελματική και κοινωνική επανένταξη της συγκεκριμένης πληθυσμιακής ομάδας. Δεν υπάρχουν στοχευμένα κρατικά προγράμματα, κάτι μόνιμο που να μπορεί να απευθυνθεί αυτός ο πληθυσμός. Σύμφωνα με τους επαγγελματίες η εμπειρία δείχνει ότι εάν δεν υπάρχει μακροπρόθεσμος σχεδιασμός θα γίνεται μόνιμη παρέμβαση στην κρίση. Η παραπάνω συνέχιση λοιπόν, προτείνεται στα πλαίσια της κρατικής ανεπάρκειας.

Ολοκληρώνοντας ,λοιπόν χρειάζεται να γίνει ανακεφαλαίωση αναφορικά με τα συμπεράσματα που εξήχθησαν. Πιο συγκεκριμένα, είναι εύλογο να σχολιαστεί ότι σχετικά με το πρόβλημα της έλλειψης στέγης αυτή την στιγμή στην Ελλάδα δεν υπάρχει μακροπρόθεσμος σχεδιασμός. Το γεγονός αυτό φέρνει στο προσκήνιο ένα κύμα ανάδυσης κοινωνίας πολιτών όπου μη κυβερνητικές οργανώσεις, εθελοντικές ομάδες και ιδρύματα έχουν ως σκοπό να στηρίξουν τις ευπαθείς ομάδες πληθυσμού. Έτσι ,παρά το γεγονός ότι η πληθυσμιακή ομάδα των αστεγών αποτελεί το πιο ευάλωτο οικονομικά στρώμα στην κοινωνία υπάρχει απουσία μέριμνας για αυτούς.

Η παρούσα έρευνα επεδίωξε να αναδείξει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, ένα πρόγραμμα σχεδιασμένο για την αντιμετώπιση των προβλημάτων της έλλειψης στέγης ,μέσα από το οπτικό πρίσμα των επαγγελματιών που εργάζονται στην "Κοινωνική Κατοικία" της ΜΚΟ Praksis στην περιφέρεια Αττικής. Διατυπώθηκαν απόψεις και προτάσεις από τους επαγγελματίες που ενίσχυσαν την γνώση σχετικά με όσα έχουν οδηγήσει το πρόγραμμα στην διεξαγωγή θετικών αποτελεσμάτων ως προς τον αρχικό σχεδιασμό του και την ποιότητα των υπηρεσιών του καθώς και όσα θα μπορούσαν να λάβουν βελτίωση. Επίσης, παρουσιάστηκε εκτενώς στην παρούσα μελέτη το ελλειμματικό τοπίο της κρατικής κοινωνικής πολιτικής που εφαρμόζεται αυτή την στιγμή. Ωστόσο, υπάρχουν δυνατότητες περαιτέρω διερεύνησης του θέματος από έρευνες που δύναται να πραγματοποιηθούν μελλοντικά.

ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αράπογλου Β.-Γκούνης Κ.-Σιατίτσα Δ.-Σουλελέ Δ.(2015), *Κοινωνική Επισφάλεια και Έλλειψη Στέγης .Διαδρομές Αποκλεισμού και Ένταξης*, Αθήνα :ΙΝΕ/ΓΣΕΕ.

Δαφερμός, Γ. -Παπαθεοδώρου, Χ. (2011), *Το παράδοξο της κοινωνικής πολιτικής στην Ελλάδα :Γιατί η αύξηση των δαπανών για κοινωνική προστασία δεν μείωσε της φτώχεια;*, Κείμενο πολιτικής, Αθήνα:ΙΝΕ/ΓΣΕΕ.

Δαφερμός, Γ. -Παπαθεοδώρου, Χ. (2011), *Οικονομική κρίση και φτώχεια στην Ελλάδα και την ΕΕ: Οι επιδράσεις του μακροοικονομικού περιβάλλοντος και της κοινωνικής προστασίας*. Ημερίδα τράπεζας της Ελλάδος *Κοινωνική πολιτική και κοινωνική συνοχή στην Ελλάδα σε συνθήκες οικονομικής κρίσης*, Αθήνα 13 Μαΐου 2011.

ΕΙΕΑΔ, Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού (2014). *Εργασία και Απασχόληση στην Ελλάδα*. Ετήσια Έκθεση 2013.

ΕΛΣΤΑΤ, (2017). Δελτίο τύπου για την υλική στέρωση και τις συνθήκες διαβίωσης Έρευνα εισοδήματος και συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών έτους 2016. Δελτίο τύπου 23 Ιουνίου 2017.

Ιωσηφίδης, Θ. (2008). Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες. Εκδόσεις Κριτική: 21-29.

Καράγιωργας, Σ. (1990). *Διαστάσεις της Φτώχειας στην Ελλάδα*. Αθήνα: Τόμος Α', Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.

Κουραχάνης, Ν., (2017). *Κοινωνικές πολιτικές στέγασης. Η ελληνική υπολειμματική προσέγγιση*, Αθήνα:Παπαζήση.

Ματσαγγάνης, Μ. & Λεβέντη, Χ. (2012). *Οι διανεμητικές επιπτώσεις της κρίσης στην κατανομή του εισοδήματος*. Τράπεζα της Ελλάδος: Κοινωνική πολιτική και κοινωνική συνοχή στην Ελλάδα σε συνθήκες οικονομικής κρίσης.

Μπαλούρδος, Δ. & Ναούμη, Μ., (2010). Το κοινωνικό πορτραίτο της Ελλάδας 2010. Κεφ.: *Η φτώχεια στην Ελλάδα Συγκριτικά στοιχεία με άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Ινστιτούτο Κοινωνικής Πολιτικής.

Μπουρίκος, Δ., (2013). *Κοινωνική Αλληλεγγύη στην Ελλάδα της κρίσης: Νέο κύμα ανάδυσης της κοινωνίας πολιτών η εμπέδωση της κατακερματισμένης κοινωνικής ιδιότητας του πολίτη*. Ερευνητικό κείμενο Ν. 3, Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ), Παρατηρητήριο για την Κρίση.

Παπαδοπούλου, Δ., «*Η φύση του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελληνική Κοινωνία*», στο «*Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός*», (επιμέλεια) Πετμεζίδου, Μ., Παπαθεοδώρου Εξάντας εκδοτική, Αθήνα, 2004

Οικονόμου Δ. και Σαπουνάκης Α. (1996) *Στεγαστική πολιτική και κοινωνικός αποκλεισμός Στο Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα, Κύρια θέματα και προσδιορισμός προτεραιοτήτων πολιτικής*, Αθήνα: ΕΚΚΕ.

Ο.Κ.Ε., Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή της Ελλάδος (2009). *Γνώμη της Ο.Κ.Ε.: Φτώχεια*. Γνώμη Πρωτοβουλίας.

Υπουργείο Εργασίας Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας, (2014). Δελτίο τύπου 6 Νοεμβρίου 2014.

Υπουργείο Εργασίας Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας (2014). *Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο για την Κοινωνική Ένταξη*.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Bradshaw, J., Gordon, D., Levitas, R., Middleton, S., Pantazis, C., Payne, S. & Townsend, P. (2000). Perceptions of Poverty and Social Exclusion, *Townsend Centre for International Poverty Research, University of Bristol*. Ανακτήθηκε στις 15/10/2017, από: www.bristol.ac.uk

Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K., (2000). *Research Methods in Education*. Εκδόσεις Μεταίχμιο: 164-165, 454-455.

Joseph Rowntree Foundation (2012). Monitoring poverty and Social Exclusion 2012. *Annual Study, Inspiring Social Change*.

Levitas, R. «*What is social exclusion*», στο «*Φτώχεια και αποκλεισμός*» Πετμεζίδου, Μ., Παπαθεοδώρου, Χ., (επιμέλεια), Εξάντας, Αθήνα, 2004

Robson C. (2007). *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου. Ένα μέσον για κοινωνικούς επιστήμονες και επαγγελματίες ερευνητές*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

Dikaiologitika (2013), Άρθρο για το επίδομα στεγαστικής συνδρομής, Ανακτήθηκε στις 22 Οκτωβρίου 2017 από: <https://www.dikaiologitika.gr/dikaiologitika/epidomata-pronoia/17790/dikaiologitika-epidomatos-stegastikis-syndromis>

Eurostat (2017) *People at risk of poverty or social exclusion*, Ανακτήθηκε στις 29 Οκτωβρίου 2017 από : http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/People_at_risk_of_poverty_or_social_exclusion#Main_statistical_findings

FEANTSA Ανακτήθηκε στις 22 Οκτωβρίου, 2017 από: <http://www.feantsa.org/download/ethos2484215748748239888.pdf>

Praksis (2015) *Ανεξάρτητη Μη Κυβερνητική Οργάνωση*. Δελτίο τύπου .Ανακτήθηκε στις 15 Δεκεμβρίου 2017 από: <https://www.praksis.gr>

Γιατροί του Κόσμου (2017). *Πρόγραμμα Αστέγων*. Ανακτήθηκε στις 15 Δεκεμβρίου, 2017 από: <http://mdmgreece.gr/missions/stin-ellada/kinites-monades/programma-astegon/>

Δήμος Αθηνών (2013). *Δίκτυο Κοινωνικής Κατοικίας*. Ανακτήθηκε στις 20 Δεκεμβρίου, 2017 από: <http://www.cityofathens.gr/node/23253>

Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός, ΕΕΣ (2007). *Τομέας Κοινωνικής Πρόνοιας*. Ανακτήθηκε στις 5 Δεκεμβρίου, 2017 από: <http://www.redcross.gr/default.asp?pid=11&la=1>

ΚΕΔΕ (2015). *Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Επισιτιστικής και Βασικής Υλικής Συνδρομής για το Ταμείο Ευρωπαϊκής Βοήθειας για τους απόρους ΤΕΒΑ/FEAD για την προγραμματική περίοδο 2014-2020. Διαβούλευση Κοινωνικών φορέων*. Ανακτήθηκε στις 18 Δεκεμβρίου 2015 από: <http://www.kedke.gr/wp-content/uploads/2015/01/%CE%9A%CE%95%CE%94%CE%95-14-7-%CE%99%CE%91%CE%9D-2015.pdf>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΟΔΗΓΟΣ ΗΜΙΔΟΜΗΜΕΝΗΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

- Ποια ήταν η αφετηρία της «Κοινωνικής Κατοικίας»;
- Ποιο ήταν το πρόβλημα που σας κινητοποίησε ώστε να οδηγηθείτε στην δημιουργία της «Κοινωνικής Κατοικίας»;
- Κατά την γνώμη σας ποια ανάγκη ήρθε να καλύψει το συγκεκριμένο πρόγραμμα;
- Ποιο είναι το πλαίσιο λειτουργίας της «Κοινωνικής Κατοικίας» (χρηματοδότηση, στελέχωση ,παροχές, στόχος)
- Ποια είναι η άποψή σας για τα κριτήρια επιλογής των ωφελούμενων ; Είναι κοινωνικά δίκαια; Είναι αποτελεσματικά;
- Τι περιθώριο υπάρχει αναφορικά με την ελαστικότητα των κριτηρίων;(ελληνικές οικογένειες-εργασιακή κινητοποίηση)
- Ο χρηματοδότης σε τι βαθμό επηρέασε τον σχεδιασμό και τα κριτήρια της «Κοινωνικής Κατοικίας»; Έθεσε όρους; Η οργάνωση έθεσε δικούς της όρους πριν το ίδρυμα;
- Πως άλλαξε το σκεπτικό για τις ελληνικές οικογένειες ;Ποιοι παράγοντες οδήγησαν σε αυτή την αλλαγή;
- Κατά την διάρκεια της εφαρμογής του προγράμματος υπήρξαν προβλήματα; Τι είδους ; Ποια ήταν τα πιο σημαντικά;
- Υπάρχουν κάποιες αλλαγές που νομίζετε ότι θα μπορούσαν να γίνουν στο πρόγραμμα για να ενισχυθούν τα αποτελέσματά του;
- Γνωρίζετε να υπάρχουν άλλα προγράμματα που να αντιμετωπίζουν το πρόβλημα της έλλειψης στέγης;
- Πως διαφοροποιούνται με το αυτό της «Κοινωνικής Κατοικίας»; Λειτουργούν ανταγωνιστικά ή συμπληρωματικά μεταξύ τους; Ποια η σχέση μεταξύ των προγραμμάτων ;
- Επηρεάζει την πιθανότητα συνεργασίας με μια οικογένεια το αν αυτή ωφελείται από κάποιο άλλο αντίστοιχο πρόγραμμα;
- Ποια είναι η άποψή σας για τον τρόπο χρηματοδότησης (κοινωφελές ίδρυμα) ;Θεωρείτε ότι έχει κάποια επίδραση στο πρόγραμμα και τις υπηρεσίες που παρέχει;
- Υπάρχει δυνατότητα επέκτασης αυτού του προγράμματος σε άλλες περιοχές της χώρας;

- Πως βλέπετε την προοπτική του προγράμματος της κοινωνικής κατοικίας στο προσεχές μέλλον;

ΔΕΙΓΜΑ

Για λόγους τήρησης απορρήτου και ανωνυμίας των συμμετεχόντων στην ερευνητική δραστηριότητα, οι συνεντευξιαζόμενοι καταγράφονται με τυχαία σειρά και παρουσιάζονται με χρήση νούμερου

A/A	Ειδικότητα	Ειδικότητα στο πρόγραμμα
1	Κοινωνιολόγος	Εργασιακός σύμβουλος
2	Κοινωνικός λειτουργός	Επιστημονικά υπεύθυνος
3	Κοινωνιολόγος	Εργασιακός σύμβουλος
4	Κοινωνική λειτουργός	Κοινωνικός επιστήμονας
5	Κοινωνιολόγος	Εργασιακός σύμβουλος
6	Ψυχολόγος	Κοινωνικός επιστήμονας
7	Ψυχολόγος	Εργασιακός σύμβουλος
8	Κοινωνική λειτουργός	Κοινωνικός επιστήμονας
9	Κοινωνικός λειτουργός	Συντονιστής
10	Κοινωνικός λειτουργός	Κοινωνικός επιστήμονας

«Economic Crisis and Housing Issues Policies: The case of the "Social
Housing" program in the Attica region»
Karamichali Anna-Maria

ABSTRACT

The social phenomenon of poverty in the 20th century, for Europe, has entered into a new basis for study and negotiation. The emergence of the economic crisis and its influence in all European countries, coupled with the social problems that followed (unemployment, homelessness, crime, etc.), made tackling poverty as a priority in the social policy of European countries. Already, since the late 19th century, the major effects of the economic crisis have begun to become evident with the rates of the unemployed and people at the poverty line rising steadily (Baldouros & Naoumi, 2010)

Moreover, the official poverty line, defined as 60% of the median income equivalent of the total population, underestimates the real extent of the poverty phenomenon in Greece. These conditions, coupled with insufficient social policy, have led to an increase in the homelessness phenomenon according to European typology for lack of housing and homelessness.

In view of the emergence of the above phenomena, one of the policies implemented is the program of "Social Housing". The "Social Housing" program aims to support families who have been hit by the financial crisis of recent years and are in danger of being confronted with homelessness. Through the provision of specialized support services, the program seeks to help families facing the effects of the economic crisis such as unemployment and underemployment with a view to maintaining housing, labor and social reintegration.

This study is intended to explore the problem of homelessness and home exclusion in conjunction with the presentation of social policy programs implemented in Greece. The main objective is to highlight the extent to which "Social Housing" program that the NGO Praksis implements, contributes to mitigating the impact of the economic crisis as an applied social policy program.

The present work is divided into two main parts: the theoretical and the research. In the theoretical there is an extensive reference to the phenomena of poverty, deprivation in the light of the economic crisis. There is also a reference to housing policy for the homeless by focusing on the "Social Housing" program. The research part includes the methodology, results and conclusions of the survey. The research based on on-site participatory observation and

interviews with executives of the "Social Housing" program will help to draw conclusions and possible suggestions.

The results of the research activity focus on highlighting the current reality of social policy and its programs for addressing poverty and housing problems. From the survey, the view was taken of the professionals working in the social policy program "Social Housing", that there is a need for reforms of the existing state system on housing policies. Finally, practitioners provided information on the program working on optimization proposals its operation and the changes it deems necessary.

Key words: Poverty, economic crisis, home exclusion, housing policy, homelessness, support policies